

YHTEISKUNTATIETEILIJÖIDEN
INFORMAATIOKÄYTTÄYTYMINEN –
NÄKÖKULMANA YHTEISTOIMINNALLISET
INFORMAATIOKÄYTÄNNÖT

Petra Peltokangas

Tampereen yliopisto
Informaatiotieteiden yksikkö
Informaatiotutkimus ja
interaktiivinen media
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

Tarkastelen tutkielmassani yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytymistä. Tarkoitukseni on selvittää, millä tavoin yhteiskuntatieteilijät hankkivat tietoa tutkimustyössään. Tutkielmani keskiössä ovat myös tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt eli yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja tiedonjakaminen tutkimusryhmissä.

Tutkielman teoreettinen viitekehys perustuu Mehon ja Tibbon (2003) mallin sisältämiin tiedonhankintakäyttäytymisen piirteisiin. Lisäksi tutkielmassa hyödynnettiin Haran et al. (2003) kehittämiä yhteistoiminnan typologioita sekä Taljan (2002) tiedonjakamista kuvaavia luokitteluja. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla, joihin osallistui kuusi sosiologia ja kaksi taloustieteilijää Helsingin yliopistosta. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tulokset olivat yhteneviä aikaisemman tutkimuksen kanssa yhteiskuntatieteilijöiden käyttämien tiedonlähteiden osalta. Tutkijat hyödynsivät erilaisia tiedonhankintastrategioita ja tiedonhakukanavia vaihtelevasti, ja niiden käytössä ilmeni eroja myös tieteenalakohtaisesti. Verkostoituminen osoittautui tutkimuksessa merkittäväksi tutkijoiden tiedonhankinnan kannalta. Keskeisimpiä verkostoitumisen muotoja olivat tutkimusryhmät, tutkijoiden omat kollegat ja tuttavat, erilaiset tutkijoiden verkostot sekä konferenssit.

Tutkijoiden yhteistoiminta tutkimusryhmissä oli luonteeltaan täydentävää, sillä tutkijat olivat tutkimusryhmissä kukin vastuussa omasta osastaan tutkimuksesta. Osa yhteiskuntatieteilijöistä koki tutkimusryhmään kuulumisen merkittävänä tiedonhankinnan kannalta. Yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä esiintyi tutkimusryhmissä lähdevinkkien jakamisen, lähteistä keskustelun, itse lähteiden jakamisen ja tiedonhankinnan tekniikoista keskustelemisen muodossa. Haastateltavien tutkijoiden tiedonjakaminen tutkimusryhmissä oli luonteeltaan ohjaavaa, sosiaalista ja strategista. Tutkimusryhmiin kuuluvat tutkijat olivat tiedonjakajina lähinnä satunnaisesti tai keskinkertaisesti jakavia. Tiedon ei-jakaminen oli ilmiönä tuttu haastatelluille, mutta he eivät kuitenkaan pitäneet sitä tyypillisenä yhteiskuntatieteille.

Avainsanat: informaatiokäyttäytyminen, tiedonhankinta, tiedonjakaminen, yhteistoiminta, tutkijat

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1	Keskeiset käsitteet	3
2.1.1	Tiedonlähteet ja tiedonhankinnan kanavat	3
2.1.2	Tiedontarve	4
2.1.3	Tiedonhankinta ja tiedonhankintakäyttäytyminen	5
2.1.4	Tiedon sattumanvarainen kohtaaminen	6
2.1.5	Informaatiokäyttäytyminen	7
2.1.6	Informaatiokäytännöt	8
2.1.7	Yhteistoiminta	8
2.1.8	Yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen	9
2.1.9	Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku	11
2.1.10	Tiedonjakaminen	12
2.2	Teoreettinen viitekehys	13
2.2.1	Ellis: tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet	14
2.2.2	Wilson: jäsenitys Ellisin viitekehuksesta vaiheittaiseksi prosessimalliksi	15
2.2.3	Foster: ei-lineaarisen tiedonhankintakäyttäytymisen malli	16
2.2.4	Meho ja Tibbo: yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymisen malli	18
2.2.5	Yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta	21
2.2.6	Organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen malli	23
2.2.7	Yhteenveto tutkielman käsitteellisestä ja teoreettisesta viitekehuksesta	24
3	AIKAISEMPI TUTKIMUS	26
3.1	Yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytyminen	26
3.1.1	Julkaisukäytännöt yhteiskuntatieteissä	26
3.1.2	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonlähteet	27
3.1.3	Elektronisten aineistojen käyttö yhteiskuntatieteissä	28
3.1.4	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhaku verkkoympäristössä	30
3.1.5	Tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavat piirteet aikaisemmassa tutkimuksessa	31
3.1.6	Yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytyminen: yhteenveto	39
3.2	Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt	40
3.2.1	Tutkijoiden yhteistoiminnan lajit	41
3.2.2	Tutkijoiden yhteistoimintaan vaikuttavat tekijät	42
3.2.3	Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta tutkimusryhmissä	44
3.2.4	Tutkijoiden tiedonjakamisen lajit	45
3.2.5	Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt: yhteenveto ..	48
4	EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	50
4.1	Tutkimuksen viitekehys	50
4.2	Tutkimusongelmat	51
4.3	Tutkimusaineisto ja sen keruu	52
4.4	Analyysimenetelmä	56

5	AINEISTON ANALYYSI	58
5.1	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnasta yleisesti	58
5.2	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedontarpeet.....	59
5.3	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonlähteet	60
5.4	Yhteiskuntatieteilijöiden elektronisten ja painettujen aineistojen käyttö	61
5.5	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhaku verkkoympäristössä.....	62
5.6	Kirjastopalveluiden merkitys yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa ...	63
5.7	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttämisen piirteet	65
5.8	Yhteiskuntatieteilijöiden yhteistoiminnan lajit.....	74
5.9	Tutkimusryhmän merkitys yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa	75
5.10	Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonjakamisen lajit	76
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	79
	LÄHTEET	86
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Pro gradu –tutkielmassani tarkastelen yhteiskuntatieteellisillä aloilla työskentelevien tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä. Tutkielmani keskiössä ovat myös tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt. Tutkijoiden tiedonhankinta on aihe, jota on tutkittu alan kirjallisuudessa melko kattavasti jo 1950-luvulta lähtien. Aluksi tutkimuksen kohteena olivat luonnontieteilijät ja insinöörit. 1960-luvulla tiedonhankintatutkimus laajeni voimakkaasti ja myös muiden tieteenalojen edustajien, kuten psykologien, tiedonhankinta ja -tarpeet nousivat tutkimuksen kohteeksi. (Savolainen 2010.) Tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä koskevaa tutkimusta ei ole tehty paljoakaan, sillä tutkimusaihe on vielä suhteellisen uusi. Alan kirjallisuudessa tutkimus on perinteisesti painottunut tiedonhankintaan yksilötasolla, ja ryhmässä tapahtuva tiedonhankinta on jäänyt vähemmälle huomiolle tutkimuksessa. Tieteellistä kommunikaatiota käsittelevissä tutkimuksissa jo 1960- ja 1970-luvuilla todettiin, että tutkijoiden sosiaaliset siteet ja verkostot vaikuttavat merkittävästi muun muassa heidän tiedon keräämisensä tapoihin (Crane 1972; Menzel 1959; Parker & Paisley 1967; tässä Talja & Hansen 2006). Ennen vuotta 2000 yhteistoiminnallista informaatiokäyttäytymistä käsittelevää tutkimusta on tehty niukasti. (Talja & Hansen 2006.) Joitakin aiheesta tehtyjä tutkimuksia löytyy (esim. Palmer 1999; 2001), mutta niissä keskiössä on edelleen yksittäinen tutkija.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää, millä tavoin yhteiskuntatieteilijät hankkivat tietoa tutkimustyötään varten, minkälaisia tiedontarpeita heillä on sekä mitä lähteitä ja kanavia he käyttävät tiedon löytämiseksi. Pyrin myös selvittämään, minkälaista on tutkijoiden orientoivan tiedon hankinta, eli millä tavoin he seuraavat oman tutkimus- alansa kehitystä ja tutkimuskirjallisuutta. Lisäksi tarkastelen millaista yhteistoiminnallista tiedonhankintaa tutkimusryhmissä esiintyy, mitä merkitystä tutkimusryhmillä on tutkijoiden tiedonhankinnan kannalta sekä millaista tietoa tutkimusryhmissä jaetaan.

Tutkimukseni aineiston keräsin haastattelemalla kahdeksaa yhteiskuntatieteilijää Helsingin yliopistosta. Tarkastelun kohteena oli tutkijoita kahdelta yhteiskuntatieteelliseltä tieteenalalta Helsingin yliopiston valtiotieteellisestä tiedekunnasta: sosiologiasta ja taloustieteestä (entiseltä nimeltään kansantaloustiede vuoteen 2011 saakka). Sosiologit ja taloustieteilijät valikoituivat tutkimuksen kohteeksi tieteenalojen

keskinäisten erojen vuoksi. Sosiologiassa on perinteisesti käytetty julkaisutyypinä paljon monografioita, tieteellinen julkaiseminen sen piirissä on hitaampaa ja tutkimus usein paikallista. Taloustieteessä taas nopea kansainvälinen referee-julkaiseminen on yleisempää. Valitsemani tieteenalat noudattavat myös Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan laitosjakoa, sillä sosiologia kuuluu sosiaalitieteen laitokseen ja taloustiede taas politiikan ja talouden tutkimuksen laitokseen.

Suomessa tieteenalat on jaoteltu Tilastokeskuksen ja Opetus- ja kulttuuriministeriön Tieteenala 2010 -luokittelun mukaan luonnontieteisiin, tekniikkaan, lääke- ja terveystieteisiin, maatalous- ja metsätieteisiin, yhteiskuntatieteisiin sekä humanistisiin tieteisiin. Tässä luokittelussa taloustiede kuuluu yhteiskuntatieteiden kategoriaan. (Tilastokeskus, 2014.)

Sosiologiassa tutkimuksen kohteet vaihtelevat globalisaation ja kokonaisten yhteiskuntien tutkimuksesta intiimeiden sosiaalisten suhteiden tarkasteluun. Tutkimuksen kohteina ovat muun muassa yhteiskunnan rakenne ja sen muutos, instituutiot, organisaatiot ja yhteisöt, sosiaalinen toiminta ja sosiaaliset verkostot sekä arvot, asenteet ja puhutavat. (Helsingin yliopisto 2014a.) Taloustieteessä tutkimuksen kohteena ovat taloudelliset ilmiöt, kotitaloudet, yritykset, toimialat tai alueet kotimaassa, EU:ssa ja koko maailmassa. Taloustieteen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään, tulkitsemaan, ennustamaan ja suunnittelemaan taloudellista käyttäytymistä ja taloudellisia lainalaisuuksia sekä helpottamaan päätösten tekoa. (Helsingin yliopisto 2014b.)

Tutkielman seuraavassa luvussa tarkastelen aihepiiriin liittyviä keskeisiä käsitteitä sekä teoreettista viitekehystä, jonka varaan tutkielmani rakentuu. Luvussa 3 esittelen yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytymiseen ja yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Luku 4 käsittelee tutkimukseni tutkimusasetelmaa, tutkimusongelmia, aineistoa sekä aineistonkeruu- ja analyysimenetelmiä. Luvussa 5 raportoin empiirisen tutkimukseni tulokset. Lopuksi luvussa 6 kokoan yhteen tutkimukseni tuloksia ja teen niistä yhteenvedon ja johtopäätökset.

2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen käsitteellistä ja teoreettista viitekehystä. Ensimmäisessä alaluvussa määritellään tutkielman aihepiiriin liittyvät keskeiset käsitteet. Toisessa, teoreettista viitekehystä käsittelevässä alaluvussa taas tarkastellaan erilaisia tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä kuvaavia malleja sekä kahta yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin liittyvää mallia.

2.1 Keskeiset käsitteet

Tässä alaluvussa määritellään tutkielman aihepiiriin kuuluvia keskeisiä käsitteitä, joita ovat tiedonlähteet ja tiedonhankinnan kanavat, tiedontarve, tiedonhankinta, tiedon sattumanvarainen kohtaaminen, informaatiokäyttäytyminen, informaatiokäytännöt, yhteistoiminta, yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen, yhteistoiminnallinen tiedonhankinta- ja haku sekä tiedonjakaminen.

2.1.1 Tiedonlähteet ja tiedonhankinnan kanavat

Tiedonlähteellä tarkoitetaan dokumenttia, jossa tietty informaatio sisältö on talletettuna. Tiedonlähde voidaan ymmärtää informaation kantajana. Tiedonlähteet voidaan jakaa *formaaleihin* eli dokumentoituihin lähteisiin ja *informaaleihin* eli dokumentoimattomiin lähteisiin. Formaali lähteet voivat olla joko painetussa muodossa, kuten perinteiset kirjat ja aikakauslehdet, tai elektronisessa muodossa, kuten internet-sivut. Informaaleja eli suullisia lähteitä taas ovat henkilöt, kuten esimerkiksi kollega. Lisäksi tiedonlähteet voidaan jakaa *primaari-* ja *sekundaarilähteisiin*. Primaarilähteillä tarkoitetaan lähteitä, joissa informaatio sisältö on alkuperäisessä muodossaan, kuten aikakauslehden artikkeli tai tutkimusraportti. Sekundaarilähteet, kuten aikakauslehti-artikkelien luettelo, sen sijaan kertovat saatavilla olevista primaarilähteistä. (Savolainen 2010.)

Tiedonhankinnan kanavat, kuten kirjasto tai internet, ovat organisoituja käytäntöjä tai mekanismeja, jotka mahdollistavat pääsyn eri tiedonlähteille tai sisältävät eri tiedonlähteitä (Savolainen 2010). Myös henkilö, kuten kirjaston informaatikko, voi toimia

kanavana tiedonlähteille. Tässä yhteydessä voidaan puhua myös henkilöstä tiedonvälittäjänä. (Haasio & Savolainen 2004, 20.)

2.1.2 Tiedontarve

Tiedontarve syntyy tilanteessa, jossa yksilö huomaa aukkoja tietämyksen tilassaan ja kyvyssä ymmärtää kokemaansa. Tiedonhankinta on prosessi, jossa yksilö määrätietoisesti hakee tietoa, joka saa aikaan muutoksen hänen tietämyksen tilassaan tai ymmärryksessään. (Choo 2006, 29.) Tiedontarpeet eivät synny valmiina, vaan kasvavat ja muuttuvat ajan myötä (emt., 58).

Taylor (1968) tarkasteli kuinka ja miksi ihmiset esittävät kysymyksiä kirjaston neuvontatiskillä. Hän jakoi tiedontarpeet neljään eri tasoon: 1) *ydintarve tai olennainen tarve* (visceral need) 2) *tietoinen tarve* (conscious need) 3) *muotoiltu tarve* (formalized need) ja 4) *sopeutettu tarve* (compromized need) sen mukaan kuinka hyvin kysyjän tiedontarve on artikuloitavissa.

Tiedontarpeita tarkastellaan usein henkilön kognitiivisten tarpeiden kannalta eli aukkoina tai puutteina tiedon tilassa tai ymmärryksessä. Kognitiivisen tarpeen tyydyttäminen edellyttää aukkojen ja puutteiden paikkaamista tietojärjestelmästä tai lähteestä haetulla tiedolla. (Choo 2006, 57). Belkin (1978) kuvasi tätä aukkoa tai puutetta tiedon tilassa termillä *anomaalinen tiedon tila* (anomalous state of knowledge, ASK). Anomaalisessa tiedon tilassa yksilö havaitsee puutteen, kuten kuilun tai epävarmuuden, omassa tiedon tilassaan liittyen tiettyyn tilanteeseen tai aiheeseen. Koska tiedon hankkiminen ja käyttö tapahtuu kuitenkin sosiaalisissa tilanteissa, täytyy tiedon tyydyttää kognitiivisen tarpeen ohella myös affektiiviset eli tunnelähtöiset tarpeet (Wilson 1981).

Tiedontarpeen käsitettä on vaikea määritellä, eikä sen luonteesta olekaan yksimielistä tulkintaa tutkijoiden keskuudessa. Tiedontarpeiden sijaan tiedonhankinnan käynnistävänä tekijänä voidaankin pitää käsillä olevaa ongelmaa tai suoritettavana olevaa työtehtävää. Tiedontarpeista ei ole välttämättä merkityksellistä puhua sellaisenaan, vaan ennemminkin ongelmien ja niiden ratkaisemisen tai toiminnan merkityksellistämisen yhteydessä. (Savolainen 2010.) Wilson (1981) toteaa, että tiedontarpeiden tutkimisessa on ennemminkin kyse tiedonhankintakäyttäytymisestä.

2.1.3 Tiedonhankinta ja tiedonhankintakäyttäytyminen

Tiedonhankintakäyttäytyminen (information seeking behaviour) on Wilsonin (1999) mukaan seurausta yksilön kokemasta tarpeesta, jonka täyttämiseksi hakeudutaan informaaliin ja formaaliin lähteiden pariin relevantin tiedon löytämiseksi. Marchionini (1995; tässä Case 2012, 90) kuvaa *tiedonhankintaa* päämäärähakuisena prosessina, jonka tavoitteena on muuttaa yksilön tiedontilaa. Hänen mukaansa tiedonhankinta liittyy läheisesti oppimiseen ja ongelman ratkaisemiseen. Myös Wilson et al. (2002) ovat todenneet, että ongelmanratkaisun käsitettä voidaan käyttää apuna tiedonhankintakäyttäytymistä selitettäessä. Tiedonhankintaa voidaan verrata ongelmanratkaisun eri vaiheisiin, joita ovat ongelman havaitseminen, ongelman tunnistaminen, ongelman ratkaiseminen ja ratkaisun toteaminen. Myös Dervinin (1992) sensemaking-teoria sisältää ajatuksen ongelmallisten tilanteiden kohtaamisesta.

Choon (2006, 57) mukaan tiedonhankinta koostuu kolmenlaisesta toiminnasta: tiedontarpeiden tunnistamisesta, tiedon etsimisestä ja tiedon käytöstä. Käytännössä näillä kolmella vaiheella on taipumusta päällekkäisyyteen. Esimerkiksi tiedontarpeiden selvittäminen itsessään vaatii tiedonhankintaa ja käyttöä. Tietoa kerätään eri lähteistä ja eri strategioiden avulla sitä mukaa kun yksilö prosessoi saamaansa informaatiota. Savolaisen (2010) mukaan tiedonhankinta pitää sisällään relevanttien tiedonlähteiden ja kanavien tunnistamisen, näiden lähteiden ja kanavien pariin hakeutumisen sekä tiettyjen lähteiden ja kanavien valitsemisen. Tiedonhankinta on päämäärähakuista toimintaa ja se liittyy aina johonkin toimintaan, kuten opiskeluun, suunnitteluun tai ongelmien ratkaisemiseen. Laajemmassa merkityksessä tiedonhankinnan voidaan nähdä pitävän sisällään myös löydettyjen lähteiden relevanssin arvioinnin. Löydetyn aineiston relevanssin arviointi ja relevantin aineiston omaksuminen kuuluvat tiedonkäytön alueelle, joten tiedonhankinnassa ja tiedonkäytössä löytyy osittain päällekkäisiä toimintoja.

Ongelmalähtöisen eli praktisen tiedon hankinta liittyy yksittäisen työtehtävän suorittamiseen tai siihen liittyvän ongelman ratkaisemiseen. *Orientoivan tiedon hankinta* taas tapahtuu yleisen mielenkiinnon vuoksi esimerkiksi tv-uutisten seuraamisen tai sanomalehden lukemisen muodossa. Se liittyy yleensä pitemmän aikavälin tarpeisiin ja esimerkiksi harrastuksiin. Ammatillisen tiedon hankinnan osalta orientoivan tiedon

hankinta voi liittyä esimerkiksi oman alan kirjallisuuden seuraamiseen ja lukemiseen ammattitaidon ylläpitämisen vuoksi. (Haasio & Savolainen 2004, 30.)

Casen (2012, 90-91) mukaan tiedonhankintaa pidetään itsestään selvänä, kaikenkattavana käsitteenä, joka kattaa monenlaista ”puuttuvan” tiedon havaitsemisen aikaansaamaa käyttäytymistä. Hän toteaa, että käsitteen määrittely puhtaasti aktiiviseksi ja tarkoituksenhakaiseksi toiminnaksi rajoittaa sen käyttökelpoisuutta nykyisen tiedonkäytön parissa tehtävän tutkimuksen parissa. Tiedonhankinnan käsitteen määrittelyssä korostuu yleisesti kuitenkin toiminnan päämäärähakuisuus. Tiedonhankinnan sijaan voidaankin puhua mieluummin informaatiokäyttäytymisestä, joka pitää sisällään niin päämäärähakuisen kuin passiivisenkin tiedonhankinnan.

2.1.4 Tiedon sattumanvarainen kohtaaminen

Tiedon sattumanvaraista kohtaamista on selitetty selailun, silmäilyn ja serendipiteetin käsitteiden avulla. Selailulla voidaan viitata monentyyppiseen informaatiokäyttäytymiseen päämäärättömästä silmäilystä päämääräsuuntautuneeseen tiedon etsimiseen. (Case 2012, 100.) Serendipiteetin eli tiedon sattumanvaraisen kohtaamisen on todettu esiintyvän usein nimenomaan selailun yhteydessä. Sen merkitys tiedon syntymiseen, tutkijoiden tiedon kohtaamiseen ja uusien ideoiden kehittämiseen on laajasti tunnistettu alan kirjallisuudessa. Serendipiteetti voi olla luonteeltaan passiivinen, aktiivinen tai tarkoituksenhakuinen ilmiö, jonka avulla piilossa oleva informaatio on mahdollista löytää. (Foster & Ford 2003.)

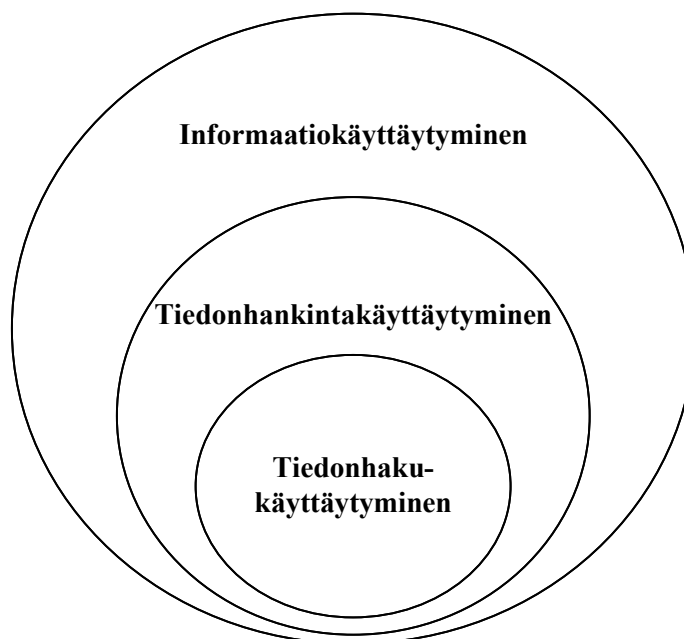
Erdelezin (1999) mukaan serendipiteettiä esiintyy selailun lisäksi myös ympäristön tarkkailun yhteydessä. Hänen mukaansa tiedon kohtaaminen on olennainen osa tiedonhankintaa. Erdelez jakaa tiedonhankkijat superkohtaajiin, keskivertaisesti kohtaaviin, satunnaisesti kohtaaviin ja ei-kohtaajiin. Tiedon kohtaamiseen vaikuttavat tiedonhankkijan henkilökohtaiset ominaisuudet, mutta tiedon kohtaamista edesauttavat myös hyvä tiedonhakujärjestelmä ja kehittyneet tiedonhankintataidot.

Selailu ja serendipiteetti liittyvät myös tiedon lähteille pääsyyn, sillä omistusoikeuteen ja teknologiaan liittyvät ongelmat voivat vaikeuttaa pääsyä tietoresursseihin, jotka ovat hyödyllisiä sattumanvaraisen tiedon kohtaamisessa. Tiedon sattumanvarainen kohtaaminen voi vaikuttaa joko tutkijan ongelmanmuodostusta tai -ratkaisua vahvistavasti tai se voi vaihtoehtoisesti viedä tutkijan täysin uuteen suuntaan, jolloin ongelma tai

ratkaisu määritellään uudelleen. Tiedon kohtaaminen voi olla luonteeltaan yllätyksellistä siten, että tiedon olemassaolo, sijainti tai arvo ovat odottamattomia. (Foster & Ford 2003.)

2.1.5 Informaatiokäyttäytyminen

Informaatiokäyttäytyminen (information behaviour) on viime vuosina vakiinnuttanut asemansa käsitteenä, joka kattaa laajasti erilaisia informaatioon liittyviä ilmiöitä (Case 2012, 91). Informaatiokäyttäytyminen sisältää sekä tiedonhankinnan että kaikenlaisen tahattoman ja passiivisen informaatioon liittyvän toiminnan, kuten tiedon sattumanvaraisen kohtaamisen. Lisäksi sillä voidaan tarkoittaa päämäärähakuista toimintaa, johon ei kuulu tiedonhankintaa, kuten informaation välttely. (emt., 5.) Wilsonin (2000) mukaan informaatiokäyttäytymisellä tarkoitetaan ihmisten käyttäytymistä suhteessa tiedonlähteisiin ja -kanaviin. Informaatiokäyttäytyminen on toimintaa, joka liittyy tiedontarpeen tunnistamiseen, tiedonhakuun ja -käyttöön tai tiedon siirtämiseen (Wilson 1999). Wilsonin (1999) kehittämässä mallissa (Kuvio 1.) informaatiokäyttäytyminen kuvataan yleisenä tietoon liittyvien, tutkimuksen kohteena olevien ilmiöiden alueena. Mallissa tiedonhankintakäyttäytyminen määritellään informaatiokäyttäytymisen osalueeksi ja tiedonhakukäyttäytyminen edelleen osaksi tiedonhankintaa.

Kuvio 1. Wilsonin informaatiokäyttäytymistä kuvaava malli (1999).

2.1.6 Informaatiokäytännöt

Informaatiokäyttämisen käsitteelle on 2000-luvulla noussut vaihtoehdoksi *informaatiokäytäntöjen* (information practices) käsite (Savolainen 2010). Talja ja Hansen (2006) tarkoittavat informaatiokäytännöillä tiedonhankinnan, -haun, suodatuksen ja syntetisoinnin käytäntöjä. Informaatiokäyttämisen tarkastelussa lähestymistapa on kognitiivinen, kun taas informaatiokäytäntöjä tarkastellaan sosiaalisesta näkökulmasta. Informaatiokäytäntöjen käsitteen avulla halutaan enemmän korostaa yksilöitä osana ryhmiä ja yhteisöjä, jotka muokkaavat heidän arkipäiväisten toimintojensa kontekstia. (Savolainen 2007.) Informaatiokäytäntöjen käsite kääntää huomion pois yksilön käyttäytymisestä, toiminnasta, motiiveista ja taidoista (Tuominen et al. 2005). Käsitteellä halutaan painottaa juuri tiedonhankinnan, -käytön ja -jakamisen tilannekohtaisia tekijöitä, kun taas informaatiokäyttämisen käsitteelle ominaisempia taas ovat yksilöä korostavat ja usein kontekstistaan irti olevat lähestymistavat. (Savolainen 2007.) Taljan ja Hansenin (2006) sosiaalisten käytäntöjen näkökulman mukaan tiedonhankinta ja -haku nähdään sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuuksina. Heidän mukaansa informaatiokäytännöt ovat syvälle sisällytettyinä työ- ja muihin sosiaaliin käytäntöihin.

2.1.7 Yhteistoiminta

Tieteellinen *yhteistoiminta* (scientific collaboration) on sosiaalisessa kontekstissa tapahtuvaa inhimillistä toimintaa kahden tai useamman tutkijan välillä helpottaen merkityksen jakamista ja tehtävien loppuunsaattamista yhteisen päämäärän vuoksi (Sonnenwald 2007). Myös Haran et al. (2003) mukaan yhdessä työskenteleminen yhteisen päämäärän hyväksi sekä tietämyksen jakaminen ovat yhteistoiminnalle tyypillisiä ominaisuuksia. Vaikka tieteellisen työn luonne edellyttää näitä ominaisuuksia, ei yhteistoiminnan aikaansaaminen ole välttämättä helppoa tai sen onnistuminen taattua.

Neale et al. (2004) ovat jakaneet yhteistoiminnan piirteidensä puolesta viiteen luokkaan:

1. Kevyt vuorovaikutus, jossa työhön liittyvä viestintä voi sisältää sosiaalista puhetta
2. Työhön liittyvän tiedon jakaminen
3. Koordinaatio eli toimintojen ja kommunikaation koordinointi

4. Yhteistoiminta eli yhteisen päämäärän vuoksi työskenteleminen
5. Yhteistyö eli tiivis yhdessä työskentely siten, että yhteiset päämäärät ovat tärkeämpiä kuin yksilön päämäärät

Haran et al. (2003) mukaan yhteistoimintaa voidaan kuvata jatkumona, jonka ääripäinä ovat täydentävä ja integroiva yhteistoiminta. Täydentävässä yhteistoiminnassa voidaan työskennellä saman projektin parissa, mutta kukin on vastuussa omasta osastaan tutkimusprosessissa antaen projektille oman henkilökohtaisen panoksensa. Täydentävä yhteistoiminta vaatii ennemmin tietoisuutta muiden töistä sekä täydentävyyttä jäsenten osaamisen osalta kuin henkilökohtaista yhteensopivuutta. Integroiva yhteistoiminta edellyttää, että yksilöt työskentelevät läheisesti keskenään läpi koko tutkimusprosessin tutkimusongelmien miettimisestä tutkimustulosten raportointiin. Osapuolet osallistuvat koko prosessiin yhdessä ja jakavat yhdessä vastuun kaikista tutkimuksen osista.

Kilpailu saattaa olla yksi tiedonjakamista ja yhteistoimintaa rajoittava tekijä (Poteri 2007). Sonnenwaldin (1995) esiintuoma käsite *jännitteinen yhteistoiminta* (contested collaboration) viittaa tilanteeseen, jossa yksilöt ja ryhmät pitävät yllä ulospäin suuntautunutta asennetta yhteistyöhön, mutta työskentelevät myös edistääkseen omia intressejään tai väitteitään. Hara et al. (2003) toteavat, että erot työtavoissa, odotuksissa, uskomuksissa, kielessä tai henkilökohtaisissa tavoitteissa voivat aiheuttaa kilpailua ryhmän jäsenten välillä. Tosin nämä erot saattavat myös parantaa ryhmän yhteistoimintaa.

Sonnenwaldin (2007) mukaan yhteistoiminnassa tutkijoiden on opittava toisiltaan päästäkseen yhteisymmärrykseen tutkimusprojektista ja yhdistääkseen kukin omaa erityistietämystään uuden tiedon luomiseksi. Yhteistoiminnan yhteydessä tutkijoiden välillä siirtyy avoimen, eksplisiittisen tiedon ohella myös hiljaista tietoa. Yhteistoiminnan myötä tutkijoiden tuottavuuden on tapana kasvaa ja myös heidän julkaisuihinsa viitataan enemmän ja pidemmällä aikavälillä kuin julkaisuihin, jotka on kirjoitettu yksin. Tästä huolimatta yhteistoiminta ei ole esimerkiksi yhteiskuntatieteiden aloilla yhtä yleistä kuin muilla tieteenaloilla.

2.1.8 Yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen

Karunakaran et al. (2013) määrittelevät *yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen* (collaborative information behaviour, CIB) käsitteeksi, joka kattaa tiedonhankinnan,

-haun ja -käytön yhteistoiminnallisen näkökulman. Sillä voidaan tarkoittaa kaikenlaista käyttäytymistä, jota esiintyy, kun ihmiset toimivat yhdessä 1) ymmärtääkseen ja muotoillakseen tiedontarpeita 2) hankkiakseen tarvitsemaansa tietoa etsimisen, haun ja jakamisen syklisessä prosessissa sekä 3) käyttääkseen löytämäänsä tietoa.

Taljan ja Hansenin (2006) mukaan yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen voidaan laajasti määritellä toimintana, jossa kaksi tai useampi toimijaa kommunikoi keskenään tunnistaakseen tietoa tietyn tehtävän suorittamiseksi tai ongelman ratkaisemiseksi. Yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen sisältämät prosessit ovat ongelman tunnistaminen, tiedontarpeen analysointi, hakulausekkeen muotoileminen, tiedonhaku, arviointi sekä tulosten raportointi ja soveltaminen ongelman ratkaisemiseksi. Yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen ulottuu sattumalta kohdatun tiedon jakamisesta yhteistoiminnalliseen hakulausekkeen muotoiluun, tietokantahakuun, tiedon suodatukseen, tulkintaan ja synteysiin. Informaatiokäyttäytymisen systemaattisuus vaihtelee tiimin jäsenten tilapäisestä tiedon vaihtamisesta työtehtävien suunnitelmalliseen jakamiseen, jossa osa ryhmän jäsenistä työskentelee yhdessä löytääkseen tietoa tiettyä tehtävää varten muiden keskittyessä toisiin tehtäviin.

Talja ja Hansen (2006) ovat jakaneet yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen aikaisemman tutkimuksen mukaan seuraaviin ulottuvuuksiin:

- Samaan tai eri aikaan tapahtuva
- Samassa tai eri paikassa tapahtuva
- Väljästi tai tiiviisti yhteen liittyvä
- Suunniteltu tai suunnittelematon
- Ryhmien sisäinen tai ryhmien välinen
- Suora tai välillinen
- Tasavertainen tai eroteltu

Eri aikaan tapahtuvassa yhteistoiminnassa viestintä tapahtuu esimerkiksi kirjeitse, sähköpostitse tai tiedonhakuina internetissä. Samaan aikaan tapahtuvassa yhteistoiminnassa viestintä taas tapahtuu esimerkiksi kasvokkain reaaliajassa tai videokonferenssin kautta. Eri paikassa tapahtuva yhteistoiminta voi tapahtua esimerkiksi etätyönä virtuaalisesti verkon kautta. Väljästi yhteen liittyvä yhteistoiminta voi tarkoittaa esimerkiksi sattumalta kohdatun tiedon jakamista sellaisten henkilöiden välillä, jotka eivät muuten

työskentele yhdessä. Tiiviisti yhteen liittyvään yhteistoimintaan voi sisältyä aktiivista tiedonhakua, tiedon suodattamista ja arviointia muiden henkilöiden kanssa. Välillisessä yhteistoiminnassa voidaan käyttää tietojärjestelmiä tai palveluita, kuten suosittelujärjestelmiä tai sivustojen ”usein kysytyt kysymykset” -osiota välikätenä konsultoitaessa asiantuntijoita. Tasavertaisessa yhteistoiminnassa kahdella tai useammalla henkilöllä on sama tavoite tai tehtävä, ja he työskentelevät sen parissa yhdessä. Erotellulla yhteistoiminnalla tarkoitetaan tilannetta, jossa ryhmän jäsenet työskentelevät saman aiheen parissa, mutta tehtävät on jaettu jäsenten kesken siten, että kunkin hakutavoitteet ovat erilaiset. (Talja & Hansen 2006.)

2.1.9 Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku

Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku ovat tiukasti yhteen punoutuneita työ- tai arkipäivän käytäntöihin, eikä niitä ole mahdollista tutkia irrallisina kontekstistaan. Yhteistoiminnallisen tiedonhankinnan ja -haun tutkimuksessa ei olla kiinnostuneita kollaboraatiosta sellaisenaan, vaan yhteistoiminnasta tiedonhankinnan, -haun, suodatuksen ja synteesin prosesseissa. Tiedonhaku on yhteistoiminnallista silloin, kun mukana olevat toimijat ovat kollegoita keskenään tai muulla tavoin osallistuvat samaan työhön tai arkielämän aktiviteetteihin. Esimerkiksi tilanne, jossa kirjastonhoitaja neuvoo asiakasta tiedonhaussa, ei ole yhteistoiminnallista tiedonhakua. Sen sijaan tilanne, jossa kaksi kirjastonhoitajaa hakee tietoa yhdessä, voidaan määritellä yhteistoiminnalliseksi tiedonhauksi. (Fidel et al. 2004.)

Talja (2002) toteaa, että yhteistoiminnallinen tiedonhankinta on yhtä yleinen ja luonnollinen informaatiokäyttämisen muoto kuin tiedonhankinta yksilötasollakin. Tutkijoiden sosiaaliset verkostot vaikuttavat heidän tiedonhankintastrategioidensa valintaan ja ovat ennen kaikkea se paikka, jossa tietoa hankitaan, tulkitaan, käytetään ja luodaan. Ryhmässä tapahtuva tiedonhankinta, eli enemmän tai vähemmän systemaattinen yhteistoiminnallinen tiedonhankinta, on jäänyt vähemmälle huomiolle aikaisemmassa tutkimuksessa.

Taljan ja Hansenin (2006) mukaan tiedonhankintaan ja -hakuun liittyvä yhteistoiminta voi pitää sisällään:

- saman tiedontarpeen jakamista
- hakustrategioiden jakamista

- hakutulosten jakamista
- haettujen dokumenttien jakamista
- löydetyn tiedon edelleen prosessointia (tulkinta, suodatus, synteesi)
- potentiaalisesti hyödyllisen tiedon arkistointia ryhmän yhteisiin tietovarantoihin

Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku voivat kohdistua joko dokumentteihin tai henkilöihin. Dokumentteihin perustuva yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku sisältävät dokumenttien luomista ja käyttöä. Henkilöihin perustuva yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja -haku tarkoittavat henkilölähteiden tietämyksen ja asiantuntemuksen suoraa hyödyntämistä. (Hansen & Järvelin 2005.)

Hansen ja Järvelin (2005) määrittelevät yhteistoiminnallisen tiedonhaun (collaborative information retrieval, CIR) aktiiviseksi ja eksplisiittiseksi hauksi tietyn tehtävän ratkaisemiseksi. Tiedonjakamisessa on kyse jo valmiiksi hankitun tiedon levittämisestä, kun taas yhteistoiminnallinen tiedonhaku liittyy yhteistoimintaan tiedon hankkimiseksi. Nämä kaksi saattavat kuitenkin käytännössä usein tapahtua samanaikaisesti.

2.1.10 Tiedonjakaminen

Tiedonjakaminen (information sharing) sisältää sekä aktiivisen ja eksplisiittisen että vähemmän päämäärätietoisin ja implisiittisen tiedon vaihtamisen (Talja & Hansen 2006). Tiedonjakamisessa on kyse jo valmiiksi hankitun tiedon jakamisesta eteenpäin (Hansen & Järvelin 2005).

Talja (2002) erittelee neljä erilaista jakamisen lajia tiedonjakamisen tavoitteen mukaan:

1. *Strateginen jakaminen* (strategic sharing) on tiedonjakamista tiedostettuna strategiana tutkimusryhmän tehokkuuden maksimoimiseksi.
2. *Paradigmaattisessa jakamisessa* (paradigmatic sharing) tiedonjakaminen toimii keinona luoda uudenlainen ja erottuva tutkimusnäkökulma tai -alue tieteenalan sisällä tai eri alojen välillä.
3. *Ohjaava jakaminen* (directive sharing) on tiedonjakamista opettajien ja opiskelijoiden välillä.
4. *Sosiaalinen jakaminen* (social sharing) on tiedonjakamista suhteita tai yhteisöjä rakentavana toimintana.

Taljan (2002) mukaan tiedonjakaminen on konsultoinnin ja informaalin viestinnän käsitteiden muodossa laajasti tunnistettu ilmiö informaatiotutkimuksen alan kirjallisuudessa. Tutkijat useimmilla aloilla pitävät informaaleista lähteistä ja kanavista enemmän kuin formaaleista, sillä informaalien lähteiden käyttö säästää aikaa ja energiaa. Akateemisessa ympäristössä tiedonjakaminen on yhtä tärkeä menetelmä tiedonhankinnassa kuin tiedon sattumanvarainen kohtaaminen (Erdelez 1997).

Talja (2002) löysi tutkimuksessaan tutkijoiden kesken neljänlaisia jakamisen kohteita relevanttien dokumenttien hakemiseen liittyen:

1. tieto relevanteista dokumenteista (myös tieto koskien ei-relevantteja dokumentteja)
2. itse dokumentit
3. tietoa dokumenttien sisällöstä
4. tietoa dokumenttien tai tiedonlähteiden löytämistekniikoista

Talja (2002) hyödynsi Erdelezin (1997) tiedon kohtaamiseen liittyvää jaottelua ja jakoi tutkijat *superjakajiin* (supersharers), *keskinkertaisesti tietoa jakaviin* (sharers), *satunnaisesti jakaviin* (occasional sharers) sekä *ei-jakajiin* (non-sharers) sen mukaan missä määrin he osallistuvat tiedonjakamiseen ja/tai kollektiiviseen tiedonhankintaan. Superjakajat kokevat yhteistoiminnallisen tiedonhankinnan olennaisena osana tutkimustapaansa ja menestymistään tutkijoina. Yksittäiset tutkijat voivat kuitenkin samanaikaisesti osallistua erityyppiseen ja -tasoiseen tiedonjakamiseen. Tutkijat kuuluvat yleensä useisiin erilaisiin verkostoihin, joissa voi tapahtua eritasoista tiedonjakamista. He saattavat myös työskennellä samanaikaisesti monien erilaisten tutkimusaiheiden parissa, joihin liittyy kuhunkin omanlaistaan verkostoitumista ja tiedonjakamista. (Talja 2002.)

2.2 Teoreettinen viitekehys

Tässä alaluvussa esittelen tutkielmani aihepiiriin liittyviä keskeisiä teoreettisia malleja. Ensimmäiseksi tarkastelen Ellisin (1989) kehittämää yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavaa mallia. Tämän jälkeen esittelen Wilsonin (1999) ja Fosterin (2004) tiedonhankintakäyttäytymisen mallit. Seuraavaksi käsittelen Mehon ja Tibbon (2003) yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavaa mallia, johon sisältyviä piirteitä olen hyödyntänyt myös omassa tutkimuksessani. Tämän

jälkeen tarkastelen Taljan ja Hansenin (2006) kehittämää mallia, jossa yhteistoiminnallista informaatiokäyttäytymistä tarkastellaan sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta. Lopuksi esittelen Karunakaranin et al. (2013) organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen mallin.

2.2.1 Ellis: tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet

David Ellis (1989) kuvaa mallissaan yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä piirteinä, jotka esiintyvät sattumanvaraisessa järjestyksessä tutkimusprosessin eri vaiheissa. Alkuperäinen malli koostuu kuudesta piirteestä:

- *Aloittaminen* (starting) sijoittuu yleensä projektin alkuvaiheeseen, jossa lähestytään uutta aihetta tai tutkimusalaa. Ensimmäisten hakujen tarkoitus on luoda käsitys aiheen tai aihealueen keskeisestä kirjallisuudesta.
- *Ketjuttaminen* (chaining) tapahtuu yleensä seuraamalla lukemisen tai henkilökohtaisten kontaktien kautta löytyneitä viitteitä. Ketjuttaminen voi tapahtua joko taakse- tai eteenpäin.
- *Selailulla* (browsing) tarkoitetaan mahdollisen mielenkiinnon kohteena olevan tiedon osin ohjattua silmäilyä esimerkiksi selailemalla aikakauslehtiä ja niiden sisällysluetteloita, seuraamalla kirjaston kirjahankintoja tai selaamalla kirjaston hyllyjä. Selailu on yksi tapa seurata oman tutkimusalan kehitystä.
- *Eroteleminen* (differentiating) liittyy tiedonlähteiden arviointiin muun muassa niiden luonteen, laadun, tärkeyden tai käytettävyyden mukaan.
- *Seuranta* (monitoring) liittyy oman tutkimusalan kehityksen, kirjallisuuden ja uusien julkaisujen seuraamiseen sekä ajan tasalla pysymiseen.
- *Tiedon uuttaminen* (extracting) liittyy tietyn lähteen tai lähteiden läpikäymiseen ja relevantin aineiston valikoivaan tunnistamiseen niistä.

Ellis et al. (1993) täydensivät Ellisin alkuperäistä mallia vielä kahdella uudella kategorialla:

- *Todentaminen* (verifying) on toimintaa, joka liittyy tiedon paikkansa pitävyyden arviointiin.
- *Päättäminen* (ending) on toimintaa, joka liittyy projektin loppuvaiheeseen, kuten artikkelin valmistelu julkaisua varten.

Ellisin malli on tärkeä, koska se perustuu empiiriseen tutkimukseen ja sitä on käytetty monissa myöhemmissä tutkimuksissa ja erilaisten käyttäjäryhmien tutkimuksissa (Meho & Tibbo 2003). Ellis (1989) totesi, että tiedonhakujärjestelmien käytettävyyttä paransi, jos niiden suunnittelussa otettaisiin huomioon tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavat piirteet. Monet Ellisin mallin tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet ovat sisällytettyinä internet-selainten ominaisuuksiin. Esimerkiksi aloittaminen onnistuu selaimissa tietyiltä suosikeiksi tallennetuilta sivuilta, ketjuttaminen toimii sekä eteen- että taaksepäin seuraamalla linkkejä kiinnostavaan informaatioon. Myös erotteleminen onnistuu kirjanmerkkien avulla ja seuranta liittymällä postituslistalle. (Meho & Tibbo 2003.)

Järvelinin ja Wilsonin (2003) mukaan Ellisin mallin piirteiden avulla on mahdollista kuvailla mitä tahansa tiedonhankintakäyttäytymistä, ja piirteet ovat luonteeltaan riittävän yleisiä sovellettavaksi useisiin empiirisiin tilanteisiin. Sen sijaan Ellisin mallin piirteet eivät välttämättä riitä selittämään tiedonhankintakäyttäytymistä esimerkiksi yksilön työtehtävien suhteen, koska niillä ei ole selkeää yhteyttä tämänkaltaisten ulkoisten kausaalisten tekijöiden kanssa. Heidän mukaansa on kuitenkin mahdollista löytää eroja eri piirteiden osalta erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi voidaan tutkia tekijöitä, joiden ansiosta joidenkin henkilöiden osalta esiintyy seuranta enemmän kuin toisilla.

2.2.2 Wilson: jäsenitys Ellisin viitekehuksesta vaiheittaiseksi prosessimalliksi

T. D. Wilson (1999) on kehittänyt Ellisin mallista oman versionsa, jossa tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet esitetään vaiheina (Kuvio 2.). Wilson päättelee, että piirteistä aloittamisen on oltava tiedonhankintaprosessin ensimmäinen vaihe ja päättämisen taas viimeinen. Edelleen hän päättelee, että todentamisen on oltava viimeistä edellinen vaihe, siis ennen päättämistä. Wilsonin mukaan selailu, ketjuttaminen ja seuranta liittyvät tiedonhakuun ja ovat luonteeltaan erilaista toimintaa kuin erotteleminen ja tiedon uuttaminen. Erotteleminen liittyy tiedon suodattamiseen ja tiedon uuttaminen taas on tiedonlähteisiin kohdistuvaa toimintaa. Loput Ellisin mallin tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä eivät välttämättä esiinny kuvion mukaisesti. Wilsonin mukaan Ellisin viitekehys sisältää tiedonhakukäyttäytymisen mikroanalyysin, johon sisältyvät piirteistä aloittaminen, ketjuttaminen, tiedon uuttaminen, todentaminen

ja päättäminen sekä yleisemmän informaatiokäyttäjätymisen makroanalyysin, johon taas sisältyvät piirteistä selailu, seuranta ja erottelu.

Kuvio 2. Wilsonin jäsenitys Ellisin viitekehyksestä vaiheittaiseksi prosessimalliksi (Wilson 1999).

2.2.3 Foster: ei-lineaarisen tiedonhankintakäyttäjätymisen malli

Allen Foster (2004) kehitti ei-lineaarisen tiedonhankintakäyttäjätymisen mallin (Kuvio 3.) tutkijoiden tieteidenvälistä tiedonhankintakäyttäjätymistä käsitelleen tutkimuksensa pohjalta. Foster esittää mallissaan uuden näkökulman tiedonhankintakäyttäjätymiseen monien tiedonhankintatutkimuksen parissa yleisten vaihemallien rinnalle. Useissa aikaisemmissa malleissa alan kirjallisuudessa tiedonhankinta on kuvattu tilannesidonnaisena lineaarisena prosessina, joka koostuu vaiheista ja toisiaan seuraavista toiminnoista. Fosterin mallissa tiedonhankintaa kuvataan kolmella ydinprosessilla ja kolmella tilannesidonnaisella tekijällä, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa dynaamisesti ja ei-lineaarisesti.

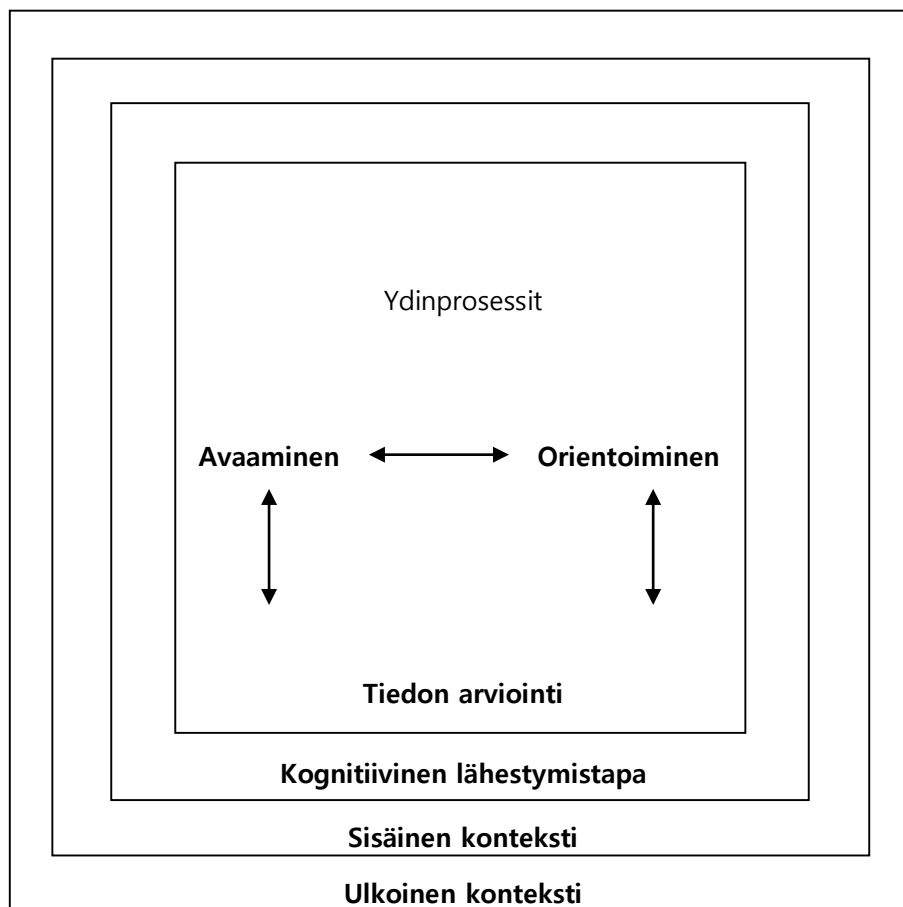
Mallin kolme tilannesidonnaista tekijää ovat *ulkoinen konteksti* (external context), *sisäinen konteksti* (internal context) ja *kognitiivinen lähestymistapa* (cognitive approach). Ulkoinen konteksti kuvaa ulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat tiedonhankintaan. Näitä ovat esimerkiksi tutkijan sosiaalinen ja organisatorinen ympäristö sekä tiedon lähteille pääsy. Sisäisellä kontekstilla tarkoitetaan tutkijan yksilöllistä kokemusta, aikaisempaa tietämystä, tunteita, ajatuksia ja ymmärrystä. Kognitiivinen lähestymistapa taas viittaa ajattelutapaan sekä haluun tunnistaa ja käyttää mahdollisesti relevanttia informaatiota.

Tiedonhankinta tapahtuu Fosterin mukaan kontekstien sisällä kolmena ydinprosessina, joita ovat *avaaminen* (opening), *orientoiminen* (orientation) sekä *tiedon arviointi ja integrointi* (consolidation). Avaaminen muistuttaa Ellisin mallissa esiintyvää aloittamisen piirrettä. Siihen sisältyy tiedonhankinnan alulle tyypillistä toimintaa, kuten ongelman määrittelyä, ensimmäisiä tiedonhakuja ja aiheen tutkiskelemista. Fosterin mukaan avaaminen pitää sisällään erilaisia ei-lineaarisesti esiintyviä toimintoja, kuten tiedonetsinnän laajentaminen, eklektismi, verkostoituminen, avainsanahaku, selailu, seuranta, ketjuttaminen ja tiedon sattumanvarainen kohtaaminen. Tiedonetsinnän laajentamisella Foster viittaa tietoiseen informaatiohorisontin laajentamiseen uusien tiedonlähteiden ja lähdetyyppien avulla. Eklektismi taas pitää sisällään erilaisista lähteistä peräisin olevan tiedon hyväksymisen, keräämisen ja varastoimisen. Eklektismi on määrätietoista toimintaa, jonka tarkoituksena on hankkia tietoa mahdollisimman monien eri kanavien kautta sekä omaksua mahdollisimman paljon tietoa uusien käsitteiden ja ideoiden luomiseksi. Eklektismi kattaa aktiivisen ja passiivisen tiedonhankinnan lisäksi myös sattumanvaraisen tiedon kohtaamisen.

Orientoiminen on prosessi, johon liittyy esimerkiksi aikaisemman tutkimuksen, tärkeimpien teemojen, lähteiden tai avainsanojen tunnistamista. Prosessissa keskeistä on oikean suunnan löytäminen tiedonhankinnan ja tutkimustyön suhteen. Tärkein orientoimiseen liittyvä toiminto on ongelman määrittäminen, joka saattaa toistua ja jatkua edelleen tiedonhankinnan päättymiseen saakka. Muita orientoimiseen liittyviä toimintoja ovat käsityksen rakentaminen, tiedon tarkastelu, avainsanojen identifiointi sekä olemassa olevan tutkimustiedon hahmottaminen.

Kolmas Fosterin mallin ydinprosesseista on tiedon arviointi ja integrointi. Sillä viitataan käynnissä olevan työn arviointiin ja päätökseen siitä, tarvitseeko tiedonhankintaa vielä jatkaa. Keskeisin tämän prosessin toiminnoista on hankitun tiedon riittävyuden arvioiminen, joka toistuu uudelleen ja uudelleen tutkijan arvioidessa hankkimaansa tietoa suhteessa sen hetkisiin tiedontarpeisiinsa. Jalostamisella tarkoitetaan tiedonhaun rajojen määrittämisestä ja tiedonhakujen fokuksen tarkentamista. Seulominen on aineiston ja lähteiden relevanssin arvioimista ja relevanssikriteereiden määrittelyä. Tiedon integroiminen aiempaan tietoon on toimintaa, jota esiintyy läpi koko tiedonhankintaprosessin. Se voi olla ajattelemista, kirjoittamista tai keskustelua kollegoiden kanssa. Lisäksi tiedon arvioinnin ja integroinnin prosessiin kuuluvat tiedon oikeelli-

suuden tarkistaminen sekä työn päättäminen, joka sisältää esimerkiksi selailua, avain-sanahakua sekä verkostoitumista.

Kuvio 3. Ei-lineaarisen tiedonhankintakäyttämisen malli (Foster 2004).

2.2.4 Meho ja Tibbo: yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttämisen malli

Lokman I. Mehon ja Helen R. Tibbon (2003) malli (Kuvio 4.) pohjautuu Ellisin malliin, jonka he tutkimuksessaan vahvistivat ja jota he lisäksi päivittivät. Ellisin malli kehitettiin ennen internet-aikakautta, joten Meho ja Tibbo kokivat sen päivittämisen tärkeäksi. Meho ja Tibbo lisäsivät Ellisin alkuperäiseen malliin neljä uutta piirrettä:

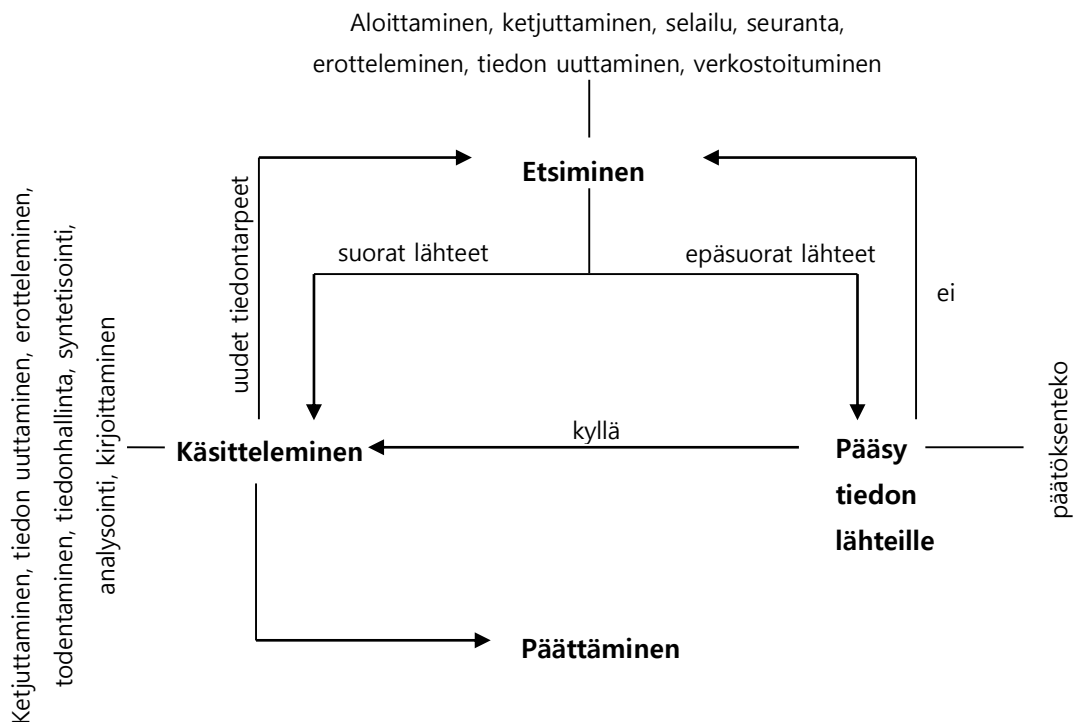
- *Tiedon lähteille pääsy* (accessing) on välttämätön osa tiedonhankintaprosessia, jotta tutkijat pääsisivät käsiksi tunnistamaansa ja paikallistamaansa tietoon. Suuri osa tiedon tunnistamisesta tapahtuu epäsuorasti tietokantojen,

henkilökohtaisten kontaktien, kollegoiden suosittelun, haastatteluiden, julkaisijoiden luetteloiden tai ketjuttamisen kautta, ei suorassa kontaktissa itse lähteisiin. Meho ja Tibbo halusivat lisätä tiedon lähteille pääsyn piirteen malliin, koska pitivät yrittämistä päästä tarvittavan tiedon lähteille merkittävänä osana tiedonhankintaprosessia.

- *Verkostoituminen* (networking) liittyy viestintään ja suhteiden ylläpitoon ystävien, kollegoiden tai samankaltaisten aiheiden parissa työskentelevien muiden tutkijoiden kanssa.
- *Todentamisella* (verifying) tarkoitetaan löydetyn tiedon paikkansa pitävyyden tarkistamista.
- *Tiedonhallinta* (information managing) pitää sisällään tiedon järjestämisen, arkistoinnin ja mapittamisen.

Meho ja Tibbo päivittivät Ellisin mallia ryhmittämällä tiedonhankintaan kuuluvat piirteet neljään toisiinsa liittyvään vaiheeseen:

1. *Etsimisen* (searching) vaiheessa aloitetaan relevantin tai mahdollisesti relevantin aineiston tunnistaminen joko formaaleista tai informaaleista lähteistä. Tähän vaiheeseen kuuluvia tyypillisiä tiedonhankintakäyttäytymisen piirteitä ovat aloittaminen, ketjuttaminen, selailu, seuranta, erottelemine, tiedon uuttaminen ja verkostoituminen.
2. *Tiedon lähteille pääsyn* (accessing) vaihe on silta etsimisvaiheen ja tiedon käsittelemisen välillä. Esimerkiksi sekundaarilähteiden, kuten bibliografioiden tai hakemistojen käyttö kuuluu tähän vaiheeseen. Tässä vaiheessa tiedonhankintaa päätetään, etsitäänkö tietoa vielä lisää vai siirrytäänkö seuraavaan vaiheeseen eli tiedon käsittelemiseen.
3. *Tiedon käsittelemisen* (processing) vaiheessa tapahtuvat kerätyn tiedon syntetisointi ja analysointi sekä itse kirjoittamisprosessi. Tyypillisiä piirteitä tässä vaiheessa ovat ketjuttaminen, tiedon uuttaminen, erottelemine, todentaminen ja tiedonhallinta.
4. *Päättäminen* (ending) on vaihe, jossa uutta tietoa ei enää tarvita ja tiedonhankinnan sykli saa päätöksensä.

Kuvio 4. Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttötymisen malli (Meho & Tibbo 2003).

Mehon ja Tibbon mallissa (Kuvio 4.) tiedonhankinta lähtee liikkeelle etsimisen vaiheesta, josta on mahdollista siirtyä edelleen joko tiedon lähteille pääsyn vaiheeseen tai tiedon käsittelemisen vaiheeseen, riippuen siitä minkälaisia lähteitä on käytetty. Mikäli käytetyt lähteet ovat niin sanottuja suoria lähteitä, eli esimerkiksi elektroninen kokotekstiartikkeli tai kirja, voidaan tiedon lähteille pääsyn vaihe ohittaa ja edetä suoraan tiedon käsittelemiseen. Niin sanottuja epäsuoria lähteitä, kuten viitetietokantoja, käytettäessä on tiedon lähteille pääsyn vaihe käytävä läpi ennen tiedon käsittelemiseen siirtymistä. Silloin kun relevantin tiedon lähteille pääseminen ei onnistu, käytetään muita vaihtoehtoisia lähteitä tai menetelmiä. Tutkija saattaa joko palata tiedon lähteille pääsyn vaiheesta takaisin etsimiseen tai jatkaa työskentelyä jo löydetyn tiedon parissa etenemällä tiedon käsittelyn vaiheeseen, vaikka joihinkin mahdollisesti relevanteille lähteille ei olisikaan ollut pääsyä. Tiedon käsittelemisen aikana saattaa herätä uusia kysymyksiä tai tiedontarpeita, jolloin palataan jälleen takaisin etsimisen vaiheeseen. Mallissa tiedonhankkija siis siirtyy edestakaisin etsimisen, tiedon lähteille pääsyn ja käsittelyn vaiheiden välillä, kunnes uutta tietoa ei enää tarvita ja tiedonhankinta päättyy.

Ellisin et al. (1993) alkuperäiseen malliin lisäämä päättämisen kategoria ei ole mukana Mehon ja Tibbon mallissa. Sen sijaan päättäminen esiintyy heidän mallissaan yhtenä tiedonhankintaprosessin vaiheista. Myös Mehon ja Tibbon Ellisin malliin lisäämä verkostoitumisen kategoria esiintyi jo Ellisin et al. (1993) päivittämässä mallissa.

Haasion ja Savolaisen (2004, 83) mukaan Mehon ja Tibbon mallissa tulee esille tiedonhankinnan tilannelähtöisyys, joustavuus ja syklisyys. He pitävät mallia kiinnostavana, koska se sisältää näitä uudemmille tiedonhankinnan malleille ominaisia vaatimuksia. Tiedonhankinnan toiminnot eivät uusien ei-lineaaristen mallien mukaan etene tietyssä järjestyksessä, vaan erilaiset toiminnot ovat relevantteja vain tietyssä kontekstissa.

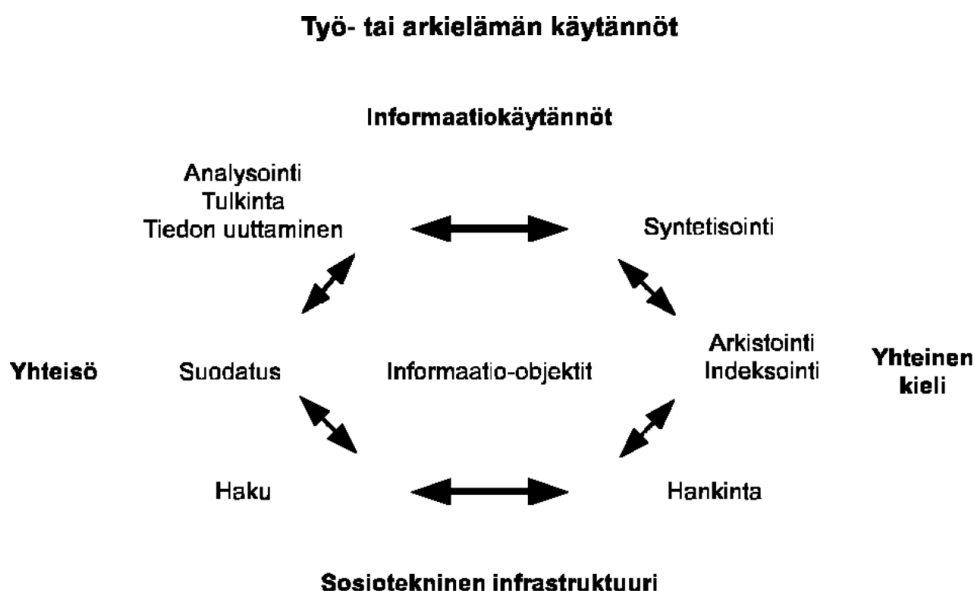
2.2.5 Yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta

Taljan ja Hansenin (2006) mukaan tiedonhankinnan, -haun, suodatuksen ja synteessin prosessit tapahtuvat työ- ja muissa sosiaalisissa käytännöissä ollen niihin syvälle upotettuina. Tiedonhankinta ja -haku voidaan nähdä yhtenä sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuutena. Tiedon vastaanottaminen, tulkinta ja indeksointi ovat osa työtehtävien ja arkipäivän rutiinien suorittamista.

Sosiaalisten käytäntöjen näkökulman perusoletuksena on, että kaikki tiedonhankinta on sosiaalista, koska kaikki inhimilliset käytännöt ovat pohjimmiltaan sosiaalisia. Kun tiedonhankinta mielletään osana työ- tai muita sosiaalisia käytäntöjä, nähdään tietoa hakevat ja tulkitsevat toimijat silloin osallistujina näissä käytännöissä. Silloin yksittäisetkin tiedonhaut liittyvät sosiaalisten suhteiden hajanaiseen järjestelmään ja niihin liittyy hiljaista kulttuurista tietoa, kuten tietämystä tehtävästä, tutkimusalasta tai tiedonhausta. (Talja & Hansen 2006.)

Hara et al. (2003) vertaavat opiskelijoiden ja aloittelevien tutkijoiden yhteistoimintaa varttuneempien tutkijoiden kanssa siirtymisriittiin, jossa noviisit sosiaalistetaan tieteenalan normatiivisiin käytäntöihin. Laven ja Wengerin (1991; 98-100) kehittämä *käytäntöyhteisöjen* (communities of practice) käsite viittaa samaan ilmiöön. Käsitteellä tarkoitettiin alunperin prosessia, jossa uudet ammatinharjoittajat oppivat alansa käytännöt osallistumalla ammatillisen yhteisön toimintaan ja asteittain tulevat yhteisönsä täysvaltaisiksi jäseniksi. Taljan ja Hansenin (2006) mukaan käsite perustuu ajatukseen, että kaikki tietämyksen luominen ja oppiminen on syvälle upotettuna

konkreettisiin työtehtäviin ja ihmistenväliseen sananvaihtoon. He haluavat korostaa käsitteeseen sisältyvää ajatusta tiedonhankinnan ja -haun toimintojen perustavanlaisesta sosiaalisuudesta ja kaikkien sosiaalisten käytäntöjen perustumisesta samoista asioista kiinnostuneiden henkilöiden vuorovaikutukseen.

Kuvio 5. Yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta
(Talja & Hansen 2006).

Kuviossa 5. näkyvän sosiaalisten käytäntöjen näkökulman avainoletukset ovat: 1) informaatiokäytäntöjen uppoutuneisuus työ- ja muihin sosiaalisiin käytäntöihin ja 2) kaikkien työ- ja sosiaalisten käytäntöjen perustuminen ammatinharjoittajien yhteisöön, sosiotekniseen infrastruktuuriin ja yhteiseen kieleen. Kuviossa 5. informaatiokäytäntöjen "kehä" esitetään jatkumona. Tosin sosiaalisten käytäntöjen näkökulman mukaan informaatiotoiminnot eivät välttämättä esiinny lineaarisesti. Informaatiokäyttäytymisen prosessiin ei aina sisälly kaikkia kuviossa näkyviä käytäntöjä: tietoa voi saada käsiinsä ilman sen erillistä hankintaa, ja saatua tai haettua tietoa ei aina välttämättä ole tarpeellista käsitellä esimerkiksi arkistoida. (Talja & Hansen 2006.)

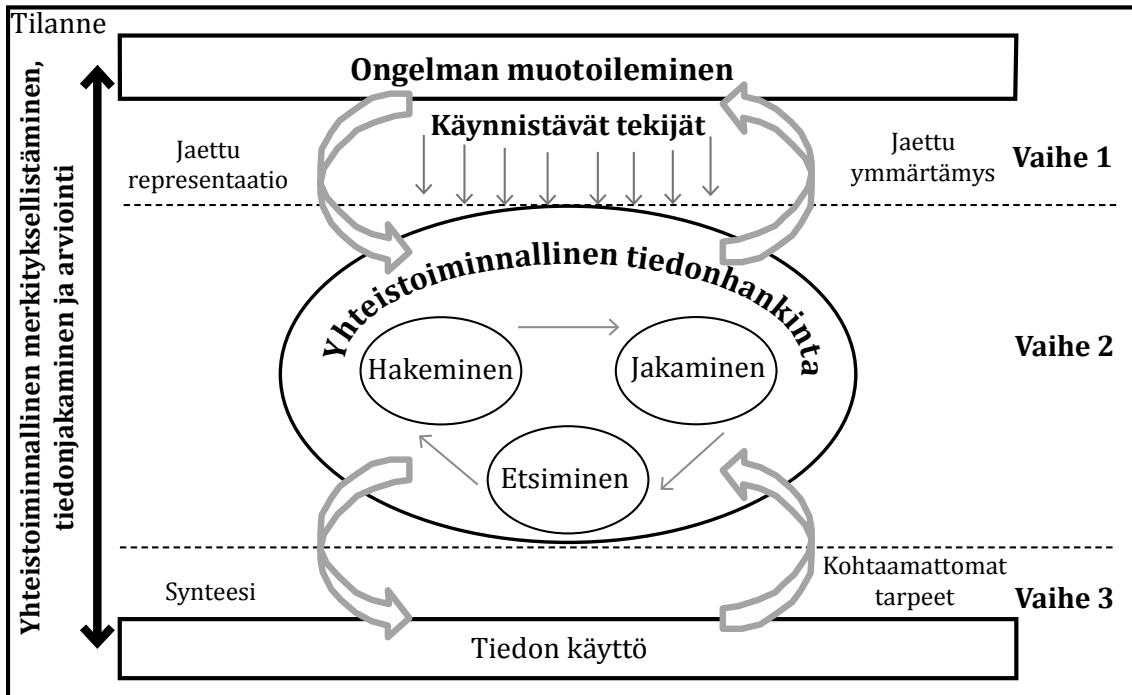
2.2.6 Organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäjytymisen malli

Arvind Karunakaranin, Madhu C. Reddyn ja Patricia Ruma Spencen (2013) kehittämän organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäjytymisen mallin (Kuvio 6.) ensimmäinen vaihe on *ongelman muotoileminen* (problem formulation). Yhteistoiminnallisessa informaatiokäyttäjytymisessä tiedonhankintaprosessin käynnistävät tekijät ovat erilaisia ja kompleksisempia kuin informaatiokäyttäjytymisessä yksilötasolla. Käynnistäviä tekijöitä, jotka johtavat yhteistoiminnalliseen tiedonhankintaan, ovat esimerkiksi tiedontarpeen kompleksisuus, tietoresurssien pirstoutuneisuus, tietyn alan asiantuntemuksen puute sekä esteet välittömässä pääsyssä tiedonlähteille. Ongelman muotoileminen tapahtuu yhteistoiminnassa toistuvana prosessina jaetun representaation muodostamiseksi esimerkiksi suullisen viestinnän tai ulkoisten artefaktien avulla.

Ongelman muotoileminen jatkuu edelleen seuraavassa vaiheessa, *yhteistoiminnallisessa tiedonhankinnassa* (collaborative information seeking). Se on toimintaa, jossa kaksi tai useampi henkilöä toimii yhdessä hankkiakseen tarvitsemansa tiedon tietyn tavoitteen täyttämiseksi. Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta koostuu kolmesta mikrotason toiminnosta: etsimisestä, hausta ja jakamisesta, jotka toistuvat syklisesti, kunnes on aika arvioida ja käyttää löydettyä tietoa.

Kolmas vaihe, *tiedon käyttö* (information use), koostuu tiedon arvioinnista ja yhdistämisestä sekä lopullisesta tiedon käyttämisestä. Jos yhdistetty tieto ei riitä käsillä olevan ongelman ratkaisemiseksi, palataan uudestaan tiedonhankinnan vaiheeseen. Tiedonjakamista ja arviointia tapahtuu kussakin prosessin vaiheessa sekä niiden välillä. Samalla tapahtuu yhteistoiminnallista merkityksellistämistä, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa useat toimijat, joilla on kullakin omanlainen näkökulmansa tiettyyn asiaan, pyrkivät merkityksellistämään epäselvää tietoa (Paul & Reddy 2010; tässä Karunakaran et al. 2013).

Organisatorinen konteksti

Kuvio 6. Organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen malli
(Karunakaran et al. 2013).

2.2.7 Yhteenvedo tutkielman käsitteellisestä ja teoreettisesta viitekehyksestä

Tässä luvussa määriteltiin tutkielman aihepiiriin kuuluvia keskeisimpiä käsitteitä, joita ovat tiedonlähteet ja tiedonhankinnan kanavat, tiedontarve, tiedonhankinta, tiedon sattumanvarainen kohtaaminen, informaatiokäyttäytyminen, informaatiokäytännöt, yhteistoiminta, yhteistoiminnallinen informaatiokäyttäytyminen, yhteistoiminnallinen tiedonhankinta- ja haku sekä tiedonjakaminen. Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavista malleista sekä yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevistä malleista. Oma empiirinen tutkimukseni perustuu Mehon ja Tibbon (2003) yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavan mallin sisältämiin piirteisiin, joita ovat aloittaminen, ketjuttaminen, selailu, tiedon lähteille pääsy, erotteleminen, seuranta, tiedon uuttaminen, todentaminen, verkostoituminen sekä tiedonhallinta. Mehon ja Tibbon malli pohjautuu alunperin Ellisin (1989) yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavaan malliin. Meho ja Tibbo päivittivät Ellisin alkuperäistä mallia lisäämällä siihen uusia tiedonhankintakäyttäytymisen piirteitä sekä ryhmittelemällä

piirteet neljään tiedonhankintaprosessia kuvaavaan vaiheeseen: etsimiseen, tiedon lähteille pääsyyn, tiedon käsittelemiseen ja päättämiseen. Ellisin mallissa tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet esiintyvät sattumanvaraisessa järjestyksessä tutkimusprosessin eri vaiheissa. Wilson kehitti (1999) Ellisin mallista oman versionsa, jossa tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet esitetään vaiheina. Fosterin (2004) ei-lineaarisen tiedonhankintakäyttäytymisen mallissa tiedonhankintaprosessi taas kuvataan dynaamisena ja ei-lineaarisena, ilman toisiaan vakiojärjestyksessä seuraavia vaiheita.

Tutkielman yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä kuvaava teoreettinen viitekehys koostuu Taljan ja Hansenin (2006) yhteistoiminnallista informaatiokäyttäytymistä sosiaalisten käytäntöjen näkökulmasta käsittelevästä mallista sekä Karunakaranin et al. (2013) organisaatioissa tapahtuvan yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen mallista. Taljan ja Hansenin (2006) malli perustuu oletukselle, että kaikki tiedonhankinta on sosiaalista, koska kaikki inhimilliset käytännöt ovat pohjimmiltaan sosiaalisia. Mallissa informaatiokäytännöt nähdään upotettuina työ- ja muihin sosiaaliin käytäntöihin. Tiedonhankinta ja -haku voidaan nähdä yhtenä sosiaalisten käytäntöjen ulottuvuutena. Lisäksi mallin pohjana on oletus, että kaikki työ- ja sosiaaliset käytännöt perustuvat ammatinharjoittajien yhteisöön, sosiotekniseen infrastruktuuriin ja yhteiseen kieleen. Karunakaranin et al. (2013) malli koostuu yhteistoiminnallista informaatiokäyttäytymistä kuvaavista vaiheista, joita ovat ongelman muotoileminen, yhteistoiminnallinen tiedonhankinta ja tiedon käyttö. Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta on syklisesti toistuvaa etsimistä, hakemista ja jakamista, joka lopulta johtaa löydetyn tiedon arvioimiseen ja käyttöön. Tiedonjakamista ja arviointia tapahtuu kaikissa prosessin vaiheessa sekä niiden välillä. Samalla tapahtuu yhteistoiminnallista merkityksellistämistä, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa useat toimijat, joilla on kullakin omanlainen näkökulmansa tiettyyn asiaan, pyrkivät merkityksellistämään epäselvää tietoa.

3 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielman aihepiiriin liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttämistä käsittelevien aikaisempien tutkimusten tuloksia. Toisessa alaluvussa tarkastelun kohteena ovat tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevien aikaisempien tutkimusten tulokset.

3.1 Yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttämisen

Tässä alaluvussa käydään läpi yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttämistä käsittelevää aikaisempaa tutkimusta. Aluksi tarkastellaan, millaisia julkaisukäytännöt ovat yhteiskuntatieteissä sekä yleisemmin sitä, mistä erot julkaisukäytännöissä eri tieteenalojen välillä johtuvat. Sen jälkeen tarkastellaan yhteiskuntatieteissä käytettyjä tyypillisiä tiedonlähteitä sekä yhteiskuntatieteilijöiden elektronisten aineistojen käyttöä. Seuraava alaluku käsittelee tutkijoiden tiedonhakukäyttämistä verkkoympäristössä. Lopuksi tarkastellaan yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttämistä kuvaaviin piirteisiin liittyvää aikaisempaa tutkimusta lähinnä Ellisin (1989), Mehon ja Tibbon (2003) sekä Lindströmin (2003) tutkimusten pohjalta.

3.1.1 Julkaisukäytännöt yhteiskuntatieteissä

Kyvikin (1991; tässä Puuska & Miettinen 2008) mukaan julkaisukäytäntöjen eroihin eri tieteenalojen välillä vaikuttavat esimerkiksi tieteenalojen paradigmaattinen status, kommunikaatiokieli, tutkijoiden välisen riippuvuuden aste, lukijakunta, tutkimuskohteen luonne ja kilpailun aste. Myös ulkoiset, sosiaaliset tekijät kuten palkitsemisjärjestelmä, alan vakiintunut perinne ja tutkimuksen rahoituslähteet, vaikuttavat julkaisutoimintaan. Puuskan ja Miettisen (2008) mukaan tieteenalojen julkaisukäytäntöihin vaikuttavat: 1) erilaisten julkaisumuotojen tyypillisuus ja asema alalla 2) yhteisjulkaisukäytännöt 3) julkaisujen edellyttämä työmäärä ja julkaisutuottavuus 4) julkaisujen laadun ominaisuudet ja mittarit sekä 5) julkaisutoimintaan vaikuttavat tekijät yksilötasolla.

Pehmeissä tieteissä, eli humanistisilla aloilla ja yhteiskuntatieteissä, julkaisukanavina toimivat kansainvälisten referee-lehtien ohella myös kirjat ja kotimaiset julkaisut.

Pehmeillä aloilla tutkimusaiheet ovat usein paikallisia ja kiinnostusta niitä kohtaan löytyy usein vain kotimaasta. Kotimaisilla julkaisuilla lukijakunta on tavallisesti suurempi kuin oman alan spesialisteille suunnatuilla kansainvälisillä julkaisuilla. (Puuska & Miettinen 2008.)

Pehmeiden alojen tutkimuksessa oleellinen osa työtä on kokonaiskuvan luominen tutkimuskohteesta. Yhteiskuntatieteissä tutkimustulokset voidaan artikkelin ohella esittää myös laajempina kokonaisuuksina, kuten monografiana tai kokoomateoksena. Tieteellinen kirja nähdään yhtenä arvostetuimpana julkaisumuotona useilla yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Kokoomateos koostuu joko tieteellisen konferenssin tai seminaarin papereista tai erikseen alan tutkijoilta pyydetyistä tiettyä aihetta käsittelevistä artikkeleista. Puuskan ja Miettisen (2008) haastattelemat tutkijat tosin toteavat, että monografioiden rinnalle on noussut kansainvälinen artikkelijulkaiseminen, jonka etuja ovat lyhyys ja nopeus. Laaja tieteellinen kirja vaatii tutkijalta runsaasti aikaa, ja voi siksi jäädä tekemättä. Kansainvälisen referee-julkaisemisen kasvuun vaikuttavia tekijöitä ovat myös arvostukseen ja meritoitumiseen liittyvät syyt. Taloustieteessä tiedeyhteisö arvostaa eniten kansainvälistä referee-julkaisemista. (Puuska & Miettinen 2008.) Taloustieteessä merkittävimpiä julkaisukanavia ovat tutkimusraportit, kansainväliset tieteelliset lehdet sekä kansainväliset konferenssijulkaisut. Yleistajuiset julkaisut tai tieteelliset kirjat taas eivät ole taloustieteilijöille merkittäviä julkaisukanavia. (Merimaa 2012.) Puuskan ja Miettisen (2008) mukaan yhteiskuntatieteissä tärkeää on myös vaikuttajille ja ammattilaisille julkaiseminen, sillä tutkijoilla on halu vaikuttaa ajankohtaisiin kysymyksiin sekä ottaa osaa keskusteluun ja päätöksentekoon kotimaassa. Yhteisjulkaiseminen on ollut tavallisempaa kovissa tieteissä ja pehmeissä tieteissä on perinteisesti kirjoitettu yksin. Kirjoittajien lukumäärään vaikuttaa julkaisumuoto, sillä referoidut lehti- ja konferenssiartikkelit ovat yleensä yhteisjulkaisuja.

3.1.2 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonlähteet

Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonlähteitä koskevassa aikaisemmassa tutkimuksessa aikakauslehtien on todettu olevan heille tärkein formaali tiedonlähde (Folster 1989). Gouldin ja Handlerin (1989) raportissa sosiologit mainitsivat tiedonlähteikseen aikakauslehdet, monografiat, konferenssijulkaisut, data-aineistot ja hallinnon dokumentit. Taloustieteilijöiden tiedonlähteitä sen sijaan olivat raportin mukaan aikakauslehdet, data-aineistot, työpaperit ja hallinnon dokumentit. Robbin ja Janesin (2003)

Oxfordin yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa suurin osa yhteiskuntatieteilijöistä käytti paljon aikakauslehtiartikkeleita lähteenään, mutta tieteenalojen välillä esiintyi eroja. Taloustieteilijät käyttivät kaikista yhteiskuntatieteilijöistä eniten aikakauslehtiartikkeleita pääasiallisina tiedonlähteinään. Sen sijaan sosiologiassa monografioita pidettiin yhä tärkeinä lähteinä. Myös Poterin (2007) mediatutkijoita koskevassa tutkimuksessa monografiat koettiin tärkeinä lähteinä, etenkin metodologisen ja teoreettisen aineiston osalta. Lisäksi kaikki Poterin haastattelemat tutkijat ilmoittivat käyttävänsä sekä elektronisia että painettuja lehtiä. Kaikki tutkijat totesivat painetuilla lehdillä olevan merkitystä heidän tutkimuksensa kannalta, vaikka painettujen lehtien osuus oli heidän mukaansa pienenemässä.

Elektronisten aineistojen käyttöä tutkimustyössä käsittelevässä, vuoden 2011 FinELib-kyselyn pohjalta laaditussa ”Tieto tutkijan työpöydälle” -raportissa ilmeni, että yhteiskunta- ja käyttäytymistieteilijöistä suurin osa (82 %) luki säännöllisesti eli vähintään viikoittain kansainvälisiä tieteellisiä lehtiä. Monografioita luki säännöllisesti hieman yli puolet (56 %) ja kokoomateosten artikkeleita puolet (50 %) yhteiskunta- ja käyttäytymistieteilijöistä. Taloustieteilijöistä kansainvälisiä tieteellisiä lehtiä luki säännöllisesti suurin osa (92 %), tutkimusraportteja hieman alle puolet (45 %) ja monografioita noin kolmasosa (32 %). (Merimaa 2012.)

Yhteiskuntatieteissä aineiston hajaantuminen eri tutkimusalojen kesken on yleistä. Taljan et al. tutkimuksessa alle puolet (38 %) yhteiskuntatieteilijöistä oli käyttänyt tutkimuskirjallisuutta useiden eri alojen alueelta. Vain noin joka viides (18 %) yhteiskuntatieteilijöistä oli käyttänyt ainoastaan oman alansa kirjallisuutta. Taloustieteissä aineiston hajaantuminen oli keskitasoa: noin yksi neljäsosa tutkijoista oli käyttänyt useiden eri alojen aineistoa ja noin yksi kolmasosa oli käyttänyt vain oman alansa aineistoa. (Talja et al. 2007.)

3.1.3 Elektronisten aineistojen käyttö yhteiskuntatieteissä

Tenopirin et al. (2009) mukaan elektroninen julkaiseminen on vaikuttanut monella tapaa tiedonhankinnan ja lukemisen tapoihin. Tutkijat lukevat nykyään enemmän, vaikka heillä ei ole paljoa enempää aikaa. Syynä lukemisen lisääntymiseen ovat lehtien ja artikkelien määrän kasvu sekä parantunut artikkeleihin käsiksi pääsy elektronisen julkaisemisen myötä.

Suomessa elektronisten aineistojen käyttötutkimusta on tehty koskien Suomen kansallista elektronista kirjastoa, FinELibiä. FinELib on Suomen korkeakoulujen yhteenliittymä, joka lisensoi ja tarjoaa jäseninstituutioilleen pääsyn digitaalisiin resursseihin. Yliopistot saavat suurimman osan elektronisista aineistoistaan FinELibin kautta. Sen tarjonta kattaa yli neljä viidesosaa kaikista yliopistojen käyttämistä e-aineistoista. (Vakkari 2008.) E-aineistoilla tarkoitetaan FinELibin lisensoimia ja tarjoamia elektronisia aineistoja, jotka pitävät sisällään elektronisia aikakauslehtiä, aikakauslehtitietokantoja, kuten EsbcoHost tai ScienceDirect, sekä viitetietokantoja (Talja et al. 2007). FinELib-tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi e-aineistojen käyttöä tutkimustyössä (Merimaa 2012), tutkimuskulttuurien vaikutusta e-aineistojen käyttöön (Talja et al. 2007), e-aineistojen saatavuutta (Vakkari 2006; 2008), käyttäjän tieteenalan vaikutusta e-aineistojen käyttöön (Vakkari 2006), e-aineistojen käyttöfrekvenssiä (Törmä & Vakkari 2004; Vakkari 2006) sekä käyttötarkoitusta (Törmä & Vakkari 2004).

Tutkijan tieteenala on yksi tärkeimmistä tekijöistä liittyen e-aineistojen käyttöön (esim. Tenopir 2003; Merimaa 2012). Yhteiskuntatieteilijät jäävät e-aineistojen käytössä hieman lääke- ja luonnontieteen sekä teknisten alojen jälkeen (esim. Tenopir 2003; Talja et al. 2007.) Saatavuus on FinELib-tutkimusten perusteella todennäköisesti tärkein tekijä tarkasteltaessa tutkijoiden e-aineistojen käyttöä suomalaisissa yliopistoissa (esim. Törmä & Vakkari 2004; Vakkari 2008). Saatavuudella viitataan siihen, kuinka kattavasti tutkijat kokevat työnsä kannalta keskeistä aineistoa olevan tarjolla. Saatavuus on tutkijan tieteenalaa merkittävämpi tekijä e-aineistojen käyttöiheyttä tarkasteltaessa. Tieteenalasta riippumatta kattava keskeisten lähteiden tarjonta johti FinELibin lisääntyneeseen käyttöön. Huono saatavuus taas liittyi selvästi harvempaan käyttöön kaikilla tieteenaloilla. (Törmä & Vakkari 2004.)

”Tieto tutkijan työpöydälle” -raportin mukaan yli puolet (58 %) yhteiskunta- ja käyttäytymistieteilijöistä ja noin kolme neljäsosaa (76 %) taloustieteilijöistä koki, että suurin osa heidän käyttämistään aineistoista on saatavilla elektronisessa muodossa. E-kirjojen saatavuus koettiin huonoksi ja niiden hakeminen vaikeaksi, mikä saattaa vaikuttaa runsaasti monografioita lukevien yhteiskuntatieteilijöiden käsitykseen saatavuudesta. Yhteiskuntatieteilijät tekevät myös teoreettista tutkimusta, johon he käyttävät vanhaa aineistoa, mikä saattaa osin selittää huonoksi koettua saatavuutta. (Merimaa 2012.)

Törmä ja Vakkari (2004) havaitsivat, että yhteiskuntatieteilijät, jotka kokivat FinELibin aineistot hyödyllisiksi, käyttivät niitä yhtä paljon kuin luonnontieteilijät. FinELibin maine tutkijayhteisössä vaikutti siihen, kuinka usein sen aineistoja käytettiin. Suhtautuminen FinELibiin vaihteli enemmän eri tutkijayhteisöjen kuin eri tieteenalojen välillä. Myös kollegoiden suosittelun huomattiin olevan merkittävä tekijä digitaalisten kirjastopalveluiden käytössä.

3.1.4 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhaku verkkoympäristössä

Palmerin et al. (2009) mukaan todellista vaikutusta siirtymisestä digitaalisiin haku-järjestelmiin on vaikea arvioida kokonaisvaltaisesti. Tutkijat käyttävät paljon haku-koneita, erityisesti Googlea, jotka mahdollistavat samanaikaisen haun erilaisista ja useista lähteistä. Osa tutkijoiden informaatiokäytännöistä ei ole muuttunut perustavan-laatuaisesti tiedonhankinnan siirryttyä digitaaliseen ympäristöön, mutta useat käytännöt ovat kehittyneet ja tehostuneet uusien tietoresurssien ja työkalujen myötä. Erilaisten aineistojen arvo lähteinä ei ole muuttunut, vaan lähinnä niiden hakeminen, niihin käsiksi pääseminen ja niiden käyttäminen tutkimusprosessissa ovat muuttuneet. Kuten muussakin tiedonhaussa, internetillä on ollut valtava merkitys siihen, mitä ja miten tutkijat selailevat sekä siihen, kuinka nopeasti he voivat käydä läpi digitaalista aineistoa eri lähteistä. Evans (2008) toteaa tutkijoiden tiedonhankintatapojen muuttuneen sen jälkeen kun painettujen lehtien selailu on unohtunut internetin hakukoneiden myötä. Tutkijat näyttävät välttävän vanhaa, mutta relevanttia kirjallisuutta ja keskittyvän lähinnä lähteisiin, joihin on aikaisemmin viitattu. Tämä johtaa alueeltaan kapeamman ja homogeenisemmän kirjallisuuden käyttöön.

”Tieto tutkijan työpöydälle” –raportissa noin kolme neljäsosaa (74 %) yhteiskunta- ja käyttäytymistieteilijöistä ilmoitti yhdeksi tärkeimmäksi tiedonhakukanavakseen Googlen tai muun internetin hakukoneen. Vielä useammalle (81 %) yhteiskunta- ja käyttäytymistieteilijöistä oman organisaation kirjaston kotisivu tai tiedonhakuportaali oli yksi tärkeimmistä tiedonhakukanavista. Taloustieteilijöistä vastaavasti suurin osa (82 %) mainitsi Googlen, ja hieman pienempi osuus heistä (69 %) oman organisaationsa kirjaston kotisivun tai tiedonhakuportaalin yhtenä tärkeimpänä tiedonhakukanavanaan. Raportissa Google, Google Scholar ja muut internetin hakukoneet ovat saman kategorian alla, eikä niiden käyttöä ole käsitelty erikseen. Google Scholar keräsi tutkimuksessa tutkijoilta kehuja yksinkertaisuudestaan, kun taas yliopiston kirjaston

Nelli-portaali koettiin monimutkaisena käyttää. On huomioitava, että kyseisessä FinELib-tutkimuksessa oli mukana tutkijoita eri tutkimuslaitoksista, joten sen tulosten perusteella ei voi suoraan päätellä mitään yliopistotutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymisestä. Raportin perusteella tutkijan ikä on tekijä, joka vaikuttaa kaikilla tieteenaloilla tiedonhakutapoihin. Nuoremmille, eli noin alle 40-vuotiaille, tutkijoille Google, e-aineistotietokannat ja kollegoiden vinkkaukset ovat merkittävämpiä kuin varttuneemmille tutkijoille, jotka puolestaan käyttävät tiedonhaussa enemmän kirjaston tarjoamia portaaleja ja kysyvät kirjaston apua tiedonhaussa. (Merimaa 2012.)

3.1.5 Tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavat piirteet aikaisemmassa tutkimuksessa

Ellis (1989) haastatteli tutkimustaan varten 47 Sheffieldin yliopiston yhteiskuntatieteilijää, joista 20 oli psykologian alalta ja loput kahdeksalta muulta tieteenalalta, kuten sosiologiasta, talous- ja sosiaalihistoriasta, taloustieteistä, maantieteestä ja kasvatustieteestä ja politiikan tutkimuksesta. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla ja analysoitiin aineistolähtöisesti grounded theory –menetelmällä. Ellisin mallia on hyödynnetty myös muiden tieteenalojen tutkijoiden ja ammattiryhmien, kuten juutalaisuuden tutkimuksen alan tutkijoiden (Bronstein 2007), oikeustieteilijöiden (Makri et al. 2007) sekä taloustieteilijöiden ja bisnesanalyttikoiden (Thivant 2005) tiedonhankintakäyttäytymistä käsittelevissä tutkimuksissa.

Meho ja Tibbo (2003) haastattelivat tutkimustaan varten 60 valtiottomia kansoja tutkivaa yhteiskuntatieteilijää 14 eri maasta. He valitsivat valtiottomia kansoja tutkivat tutkijat kohteekseen muun muassa siksi, että nämä edustavat keskenään erilaisia tieteenaloja ja ovat eri maista kotoisin. Tutkijoiden tieteenaloihin kuuluivat antropologia, aluetutkimus, viestintä, taloustiede, kasvatustiede, maantiede, historia, politiikan tutkimus, psykologia, julkishallinnon tutkimus, sosiologia ja naistutkimus. Pääosa haastateltavista teki itsenäistä tutkimusta, vain kuusi tutkijaa ilmoitti työskentelevänsä ryhmässä tai toimivansa yhdessä muiden tutkijoiden kanssa tutkimusprojektissa. Tutkimuksen aineisto kerättiin strukturoiduilla ja puolistrukturoiduilla sähköpostihaastatteluilla. Kaikille haastateltaville lähetettiin aikaisempiin vastauksiin liittyen jatkokysymyksiä. Lisäksi viittä tutkijaa haastateltiin erikseen kasvokkain. Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä siten, että koko

haastattelumateriaali koodattiin käyttäen kategorioina Ellisin (1989) mallin tiedonhankintakäyttämisen piirteitä.

• **Aloittaminen**

Aloittamiseen liittyvä tiedonhankintakäyttäytyminen tapahtuu yleensä projektin alkuvaiheessa, jossa lähestytään uutta aihetta ja pyritään luomaan yleiskuva sen kirjallisuudesta. Tärkeimmät aloittamiseen liittyvät tiedonhankinnan toiminnot ovat kirjallisuushaut, sanomalehtiartikkelien lukeminen sekä formaalit ja informaalit kontaktit ystäviin, kollegoihin, tutkimuskohteeseen ja avainhenkilöihin. Kirjallisuushakujen avulla pyritään selvittämään, mitä aineistoa aiheesta on julkaistu aikaisemmin sekä löytämään taustatietoa aiheeseen. Tutkimuskirjallisuuden kartoittamiseen käytetään esimerkiksi yliopiston omaa hakujärjestelmää tai selailua. Moni tutkija lähtee liikkeelle nimenomaan omasta henkilökohtaisesta kokoelmastaan. (Meho & Tibbo 2003.)

Ellis (1989) mainitsee henkilölähteiden käyttämisen yhtenä yhteiskuntatieteilijöille tyypillisenä aloittamisen tapana. Aiheesta jo jotain tietäviltä henkilöiltä voidaan saada tietoa aiheeseen johdattavasta kirjallisuudesta sekä tärkeimmistä lähteistä ja kirjoittajista. Henkilölähteiden käyttämisessä on etuna se, että niiden kautta voi saada myös arvioita saatujen lähteiden laadusta tai tärkeydestä. Ellisin mukaan erityisesti opiskelijat ja aloittelevat tutkijat hyötyvät ohjaajiltaan tai kollegoiltaan saamistaan lähteistä tutkimusta aloittaessaan.

Lindströmin (2003) haastattelemat Suomen Pankin tutkijat ja ekonomistit lähtivät usein tutkimuksen tai selvityksen tekemisessä liikkeelle omasta aikaisemmasta tutkimuksestaan tai oman osaston tekemästä seurannasta. Tiedonhankinnassa hyödynnettiin aloitusvaiheessa lähinnä suullisia lähteitä, mutta usein myös vanhoja tuttuja kirjallisia lähteitä.

• **Ketjuttaminen**

Ketjuttamista käytetään menetelmänä uusien tiedonlähteiden ja -tarpeiden tunnistamisessa. Esimerkiksi tieteellisten kirjojen tai aikakauslehtiartikkeleiden lähdeluetteloiden viitteitä käytetään tarkasteltavien ja luettavaksi aiottujen nimekkeiden tunnistamiseen. (Meho & Tibbo 2003.) Takaisinpäin ketjuttamalla voidaan löytää

aikaisempia relevantteja julkaisuja, kun taas eteenpäin ketjuttaminen eli viittausten etsiminen on vastaava käytäntö myöhemmin julkaistujen relevanttien julkaisujen löytämiseksi (Palmer et al. 2009).

Robbin ja Janesin (2003) tutkimuksessa ketjuttaminen artikkelien lähdeluetteloista oli yhteiskuntatieteilijöiden yleisin tapa jäljittää relevanttia aineistoa. Myös Ellisin (1989) tutkimuksessa takaisinpäin ketjuttaminen oli useiden tutkijoiden tärkein tiedonhankinnan tapa ja kaikki haastatellut tutkijat mainitsivat sen. Eteenpäin ketjuttaminen ei ollut yhtä yleistä, mikä on ymmärrettävää, sillä Ellisin tutkimuksen aikaan se edellytti erityisten viittausluetteloiden käyttöä. Myös Mehon ja Tibbon (2003) tutkimuksessa kaikki haastateltavat käyttivät tiedonhankinnassaan ketjuttamista. Tärkeimmät kriteerit tietyn viitteen seuraamiseen olivat aihe relevanssi, aiheen tärkeys oman tutkimuksen kannalta, kirjoittajan maine tai henkilöllisyys, saatavuus, kiinnostavuus, uutuus, julkaisijan maine, hinta, viittausten määrä sekä lähteen paikallistamiseen kuluva aika. Osalla tutkijoista myös vaisto, viittauksen luonne ja esimerkiksi kollegan suosittelu vaikutti viitteen seuraamiseen.

Lindströmin (2003) haastatteleminen Suomen Pankin asiantuntijoiden osalta ketjuttamista esiintyi eniten silloin kun tiedonhankinta oli edennyt ja relevantteja lähteitä oli jo löytynyt. Ketjuttamista esiintyi sekä verkossa tapahtuvassa tiedonhankinnassa että kirjojen tai artikkelien viitteitä seuraamalla, jolloin tiedonhaku delegoitiin organisaation kirjastolle.

Ketjuttaminen voi kohdistua myös henkilölähteisiin, jolloin esimerkiksi kollegan suositus toimii linkkinä uuteen lähteeseen (Meho & Tibbo 2003). Palmer et al. (2009) käyttävät tästä toiminnosta käsitettä konsultointi, joka on heidän mukaansa yksi yhteistoiminnan osa-alueista. Eri alan tutkijoiden, myös sosiologien, on todettu luottavan kollegoidensa suositteluun relevantin aineiston löytämiseksi.

• Selailu

Ellisin (1989) tutkimuksessa selailu kohdistui tyypillisesti aikakauslehtien sisällysluetteloihin, aikakauslehtiin kirjastossa tai kirjaston aikakauslehti- ja kirjahyllyihin. Selailu liittyy aineiston tunnistamisen lisäksi myös saatavilla olevaan aineistoon tutustumiseen tietystä aihepiiristä. Selailun avulla aineistoa on myös mahdollista

erotella, kunhan tutkija on ensin selvillä saatavilla olevista lähteistä ja niiden keskinäisistä eroista.

Mehon ja Tibbon (2003) haastattelemat yhteiskuntatieteilijät käyttivät kaikki selailua menetelmänään jossain vaiheessa tiedonhankintaa. Selailua oli kahdentyyppistä: joko vastajulkaistujen aikakauslehtien ja relevanttien kirjojen sisällysluetteloiden silmäilyä tai tietokantojen, luetteloiden, tiivistelmien, verkkoaineistojen ja löydettyjen aineistojen viitteiden selailua.

Lindströmin (2003) tutkimuksessa selailun kohteena olivat alkuvaiheessa tieteellisen tiedon tuottajat ja välittäjät, kuten kirjaston fyysiset ja elektroniset kokoelmat, alan tutkijoiden kotisivut ja tutkijoille tarkoitettut palvelut, kuten EconLit. Tyypillisiä selailun aloituspaikkoja olivat organisaation kirjaston tietokannat tai internetin hakukoneet.

• **Erotteleminen**

Erottelemisella tarkoitetaan tiedon arviointia sen luonteen, laadun, tärkeyden ja käytettävyyden perusteella. Erotteleminen liittyy hankitun tiedon suodattamiseen niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Useilla tieteenaloilla on olemassa selkeitä arvojärjestyksiä kirjoittajiin ja artikkeleita julkaiseviin lehtiin liittyen. Tutkijat erottelevat aineistoa esimerkiksi aikakauslehtien statuksen sekä niiden aiheen tai metodologian mukaan. Tutkijoille kerääntyy lähteiden ominaisuuksista hiljaista tietoa, mitä he voivat hyödyntää erottelemisessa. Ellisin tutkimuksessa merkittävin kriteeri aineiston erottelemisen suhteen oli tiedonlähteen aihe. Erottelemista tapahtui myös lähestymistavan tai näkökulman perusteella, esimerkiksi liittyen eroihin eri tieteenalojen lähestymistavoissa, käsitteiden tulkinnassa sekä metodologiassa. Lisäksi tutkijat arvioivat lähteiden laatua esimerkiksi aikakauslehtien statuksen ja maineen perusteella. Erottelemisen perusteena saattoi olla myös aiheen käsittelyn taso tai laji: lähde saattoi olla liian yleisellä tai teknisellä tasolla kirjoitettu, ei tarpeeksi hyvälaatuinen tai se oli osoitettu väärälle lukijakunnalle. (Ellis 1989.)

Mehon ja Tibbon (2003) tutkimuksessa erona Ellisin (1989) tuloksiin oli se, että erottelemisen perusteet liittyivät usein käytettyjen lähteiden identiteettiin tai alkuperään. Mehon ja Tibbon haastattelemat tutkijat käyttivät tutkimusaiheistaan johtuen lähteinään paljon eri maiden hallinnon tuottamaa aineistoa ja sanomalehtiä, joiden luotettavuudesta

tai täsmällisyydestä ei ollut varmuutta. Tämän vuoksi heidän oli käytettävä monilta eri tahoilta peräisin olevia erilaisia lähteitä.

Lindströmin (2003) haastattelemien Suomen Pankin asiantuntijoiden osalta erottelemista esiintyi yleensä työn alkuvaiheessa tutkijan aikaisemman työn pohjalta. Loppuvaiheessa erottelemisen saattoi liittyä esimerkiksi työn muuttamiseksi artikkelimuotoon. Lindström havaitsi, että erottelemisen vähenee työn edetessä, sillä haastateltavien maininnat lähteiden ja kanavien käytöstä tiedonhankinnassa vähenivät. Esiin tulleita relevanssin kriteereitä olivat lähteen aihe ja ajankohtaisuus.

• Seuranta

Seurannan avulla pyritään pysymään ajan tasalla oman alan tutkimuksen kehityksestä ja julkaistusta tutkimuskirjallisuudesta. Seurannan apuna käytetään sekä formaaleita että informaaleja tiedonhankinnan kanavia. Formaaleista kanavista yleisimpiä ovat postituslistat, aikakauslehdet, konferenssijulkaisut, sanomalehtiartikkelit, kirja-arvostelut, julkaisijoiden mainokset ja katalogit sekä verkkolähteet. Informaalien kanavien kautta seuranta taas tapahtuu esimerkiksi kollegoiden, ystävien tai opiskelijoiden välityksellä joko sähköpostitse, postitse tai kasvokkain. (Meho ja Tibbo 2003.)

Ellisin (1989) tutkimuksessa seuranta oli merkittävä tiedonhankinnan piirre. Seurantaa tapahtui muun muassa kollegoiden, seurantapalveluiden, sanoma- ja aikakauslehtien sekä julkaisijoiden katalogien kautta. Lindströmin (2004) tutkimuksessa internet ja sen kautta seurattujen tutkijoiden kotisivut tai verkkopalveluista sähköpostiin tilatut abstraktit olivat tärkeä seurannan kanava. Suulliset henkilölähteet olivat myös tärkeitä seurannassa. Seurantaa tapahtui myös kokousten, työryhmätapaamisten ja seminaarien kautta.

• Tiedon uuttaminen

Tiedon uuttaminen liittyy lähteen läpikäymiseen ja relevantin aineiston tunnistamiseen siitä. Meho ja Tibbo tunnistivat kaksi erilaista tiedon uuttamisen lajia: 1) suoriin lähteisiin, kuten kirjoihin tai aikakauslehtiin, kohdistuva tiedon uuttaminen sekä 2) epäsuoriin lähteisiin, kuten bibliografioihin, hakemistoihin, abstrakteihin ja tietokantoihin kohdistuva tiedon uuttaminen. (Meho ja Tibbo 2003.)

Ellisin (1989) mukaan tiedon uuttaminen muistuttaa toimintana paljon seurantaa, tosin se on luonteeltaan seurantaa paljon keskittyneempää ja päämäärätietoisempaa. Ellisin tutkimuksessa merkittäväksi nousi tiedon uuttaminen tietyn alan tunnetuimmista aikakauslehdistä. Tutkijat eivät valinneet tiettyä artikkelia ainoastaan sen relevanssin takia, vaan artikkelin julkaisseen aikakauslehden relevanssin vuoksi.

Lindströmin (2003) mukaan tiedon uuttamisen – josta hän käyttää termiä *valikoiminen* – irrottaminen erottelemisesta ei ole järkevää, sillä lähteen priorisointi merkitsee todennäköisesti myös samaisen lähteen käsittelyä. Teoreettisessa tutkimustyössä tiedon uuttaminen on aikaisemman kirjallisuuden suhteuttamista omaan työhön. Empiirisessä tutkimuksessa tiedon uuttamiseen taas liittyy sellaisten lähteiden ja kanavien käyttäminen, joissa on työhön hyödynnettävää dataa ja sen analysointiin sopivat menetelmät. Tiedon uuttamiseen sisältyi Lindströmin haastattelemien Suomen Pankin asiantuntijoiden osalta omaan työhön sopivan datan valikoimista tietokannoista, tietojärjestelmistä tai internetistä sekä datan käyttämistä tilastollisilla tietokoneohjelmilla.

• **Todentaminen**

Todentaminen liittyy löydetyn tiedon paikkansa pitävyyden arviointiin. Mehon ja Tibbon tutkimuksessa todentamisen merkitys tiedonhankinnassa korostui, koska haastateltavien tutkimusaiheet olivat luonteeltaan poliittisia ja arkaluontoisia. Tutkijat olivat kohdanneet tiedonlähteiden osalta vinoutumia, väärää informaatiota sekä luotettavuuden ja tiedon täsmällisyyden puutetta erityisesti etnisten ja hallinnollisten organisaatioiden sekä verkkoaineistojen osalta. Tiedon todentamiseksi tutkijat tarkistivat asioita kyselemällä kollegoilta, hallinnon virkamiehiltä ja valtiottomien kansojen edustajilta tai käyttämällä erilaisia lähteitä ja vertaamalla omia tietojaan muiden tutkijoiden löytämiin tietoihin. (Meho ja Tibbo 2003.)

Myös Foster (2004) tunnisti todentamisen toiminnon omassa tutkimuksessaan. Osa Fosterin haastattelemista tieteidenvälisten alojen tutkijoista koki epävarmuutta arvioidessaan muiden tieteenalojen aineistojen paikkansa pitävyyttä. Fosterin mukaan todentaminen liittyi pitkälti lainausten ja viitteiden paikkansa pitävyyden varmistamiseen.

• Tiedon lähteille pääsy

Mehon ja Tibbon (2003) mukaan tiedon lähteille pääsy on merkittävä tiedonhankintakäyttäytymisen piirre, sillä tiedonhankintaprosessin jatkuminen edellyttää, että tutkijat pääsevät käsiksi tunnistamiinsa ja paikallistamiinsa lähteisiin. Aloittamisen, ketjuttamisen tai selailun toiminnoissa ei välttämättä aina olla tekemisissä suoraan tiedonlähteiden kanssa, vaan suuri osa tiedosta tunnistetaan ennemminkin tietokantojen, henkilökohtaisten kontaktien, kollegoiden suosittelun, julkaisijoiden katalogien ja ketjuttamisen kautta. Esteet pääsyssä tiedonlähteille tulivat esille useissa Mehon ja Tibbon tekemissä haastatteluissa. Tiedonhaku ei siis aina välttämättä lähde liikkeelle suoraan lähteistä tai johda niihin, vaan vastassa voivat olla esteet esimerkiksi aineiston saatavuudessa. Ongelmat pääsyssä tiedonlähteille ovatkin heidän mukaansa merkittäviä valtiottomia kansoja tutkiville tutkijoille, ja mahdollisesti myös muille yhteiskuntatieteilijöille, erityisesti monitieteisillä tai vähän tutkituilla aloilla.

Pääsy tiettyihin tietoresursseihin on Lindströmin (2003) mukaan merkittävää työn kannalta. Tutkimustyön kannalta aikaisempi tieteellinen kirjallisuus on olennaista ja siksi pääsy sen lähteille on tärkeää. Lindströmin tutkimuksessa tiedon lähteille pääsy liittyi lähinnä painettujen ja elektronisten aineistojen, etenkin tieteellisten aikakauslehtien ja artikkelien, hyödyntämiseen. Pääsy saattoi myös Suomen Pankin asiantuntijoiden osalta liittyä jonkin palvelimen, henkilölähteiden tai datalähteen hyödyntämiseen.

• Verkostoituminen

Robbin ja Janesin (2003) tutkimuksessa yhteiskuntatieteilijät kokivat verkostoitumisen ketjuttamisen jälkeen parhaana tiedonhankinnan menetelmänä. Verkostoitumiseen liittyy viestintä, läheisten suhteiden ylläpito ystäviin, kollegoihin ja muihin samojen aiheiden parissa työskenteleviin. Tutkijat luovat verkostoja ja osallistuvat niihin sekä kerätäkseen tietoa itselleen että myös jakaakseen sitä muiden verkoston jäsenten kanssa. Internetin myötä verkostoituminen ja verkostoihin kuuluminen on lisääntynyt merkittävästi. (Meho ja Tibbo 2003.)

Myös Fosterin (2004) tutkimuksessa tieteidenvälisten alojen tutkijoiden osalta merkittävimmäksi ulkoiseksi tekijäksi nousivat sosiaaliset verkostot. Verkostoituminen liittyy myös tiedon lähteille pääsyyn, sillä verkostoihin kuuluminen voi joko tukea tietoon

käsiksi pääsyä, tai huonontaa mahdollisuuksia siihen käsiksi pääsyyn. Verkostoitumista pidettiin hyvänä työkaluna tieteidenvälisiin aiheisiin tutustuttaessa. Verkostojen avulla oli mahdollista löytää uusia käsitteitä ja aiheita, joita ei tullut esille perinteisen tiedonhaun kautta. Tutkijoiden rajallinen tietämys tietystä aiheesta, ajanpuute, pääsy tiedon lähteille sekä informaatiotulva olivat syitä verkostojen hyödyntämiseen tiedonhankinnassa. Fosterin mukaan tieteidenvälisten alojen tutkijat olivat tiedonhankinnassaan riippuvaisia sosiaalisista verkostoistaan, joissa tiedonjakamista tapahtui. Verkostoitumista tapahtui erilaisten kanavien, kuten konferenssien, kokousten, kollegoiden ja tutkimusryhmien kautta. Internetin, sähköpostin ja postituslistojen käyttö lisäsi tutkijoiden mahdollisuuksia verkostoitumiseen.

Folsterin (1989) tutkimuksessa konferensseilla havaittiin olevan tärkeä merkitys yhteiskuntatieteilijöille. Myös Poterin (2007) mukaan konferensseilla ja seminaareilla voi olla merkitystä tiedonhankinnassa niin nuoremmille kuin varttuneemmillekin tutkijoille. Varttuneemmat tutkijat tapaavat konferensseissa usein kollegoitaan, saavat uusia virikkeitä tutkimukseensa, esittävät artikkeleitaan ja saavat niistä palautetta. Nuoremmille tutkijoille konferenssit taas antavat mahdollisuuden rakentaa verkostoja, julkaista tutkimusta ja hankkia tietoa. Yhteistoiminnallisen tiedonhankinnan kannalta ryhmän yhdessä konferenssiin osallistuminen voi parantaa vuorovaikutusta ja viestintää. Toisaalta yhden tutkijan osallistumisesta konferenssiin voi olla hyötyä koko tutkimusryhmälle uusien ideoiden ja saadun aineiston muodossa. Poterin haastattelemat tutkijat korostivat kansallisten ja pohjoismaalaisten konferenssien merkitystä tutkijan uran alussa. Ajoituksen lisäksi olennaista on oikean konferenssin valinta.

• Tiedonhallinta

Mehon ja Tibbon (2003) haastattelemat tutkijat kokivat tarvetta järjestää ja arkistoida keräämäänsä ja käyttämäänsä tietoa. Omien kokoelmien etuna koettiin vaivaton käsiksi pääsy lähteisiin. Omat kokoelmat osoittautuivat yhdeksi tärkeimmistä tutkijoiden tiedonlähteistä.

Tiedonhallinnan piirteen tunnistaminen oli Lindströmin (2003) mukaan vaikeaa, sillä piirre oli osittain implisiittinen muun tiedonhankinnan yhteydessä, eikä sitä esiintynyt Suomen Pankin asiantuntijoiden tiedonhankinnassa paljoakaan. Tiedonhallintaa esiintyi tutkijan omien aikaisempien töiden käyttämisenä uuden projektin alkuvaiheessa.

Haastatellut kokivat tiedonhallinnan hankalana, eikä siihen panostettu käytännössä. Tutkijat kokivat tietotulvaa liittyen tiedonhallintaan.

3.1.6 Yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytyminen: yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin julkaisukäytäntöjä yhteiskuntatieteissä, yhteiskuntatieteilijöille tyypillisiä tiedonlähteitä, yhteiskuntatieteilijöiden e-aineistojen käyttöä ja tiedonhakukäyttäytymistä verkkoympäristössä. Tieteelliset aikakauslehtiartikkelit ovat merkittävien yhteiskuntatieteilijöiden käyttämä tiedonlähdetyyppi. Taloustieteessä käytetään pääasiallisena lähteenä aikakauslehtiartikkeleita, kun taas sosiologiassa monografiat ovat artikkelien rinnalla tärkeitä tiedonlähteitä. Yhteiskuntatieteissä e-aineistojen käyttö ei ole yhtä yleistä kuin esimerkiksi lääke- ja luonnontieteissä tai teknisillä aloilla. Taloustieteissä e-aineistojen käyttö on yleisempää kuin muissa yhteiskuntatieteissä. Perinteisten tiedonhankintakanavien, kuten kirjaston, rinnalle ovat nousseet internetin hakukoneet, erityisesti Google ja Google Scholar.

Tässä luvussa esittelin myös Mehon ja Tibbon (2003) mallin tiedonhankintakäyttäytymisen piirteisiin liittyvien aikaisempien tutkimusten tuloksia. Mehon ja Tibbon mallissa tiedonhankintakäyttäytymisen piirteitä ovat aloittaminen, ketjuttaminen, selailu, tiedon lähteille pääsy, erotteleminen, seuranta, tiedon uuttaminen, todentaminen, verkostoituminen sekä tiedonhallinta. Lähdeviitteiden ketjuttaminen on yleinen tapa jäljittää lähdeaineistoa yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa. Yhteiskuntatieteilijät käyttävät myös paljon selailua tiedonhankinnan menetelmänä. Tutkijoiden oman alan kehitykseen liittyvä seuranta tapahtuu informaalien tiedonhankintakanavien, kuten kollegoiden sekä formaalien tiedonhankintakanavien, kuten postituslistojen tai aikakauslehtien, kautta. Mehon ja Tibbon tutkimuksessa oman kokoelman merkitys tutkijoiden tiedonhankinnassa korostui. Mehon ja Tibbon mukaan heidän Ellisin (1989) malliin lisäämistään tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä erityisesti tiedon lähteille pääsy ja verkostoituminen ovat keskeisiä yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa. Myös Fosterin (2004) tutkimuksessa verkostoituminen osoittautui merkittäväksi tekijäksi tutkijoiden tiedonhankinnassa. Verkostoitumista tapahtuu erilaisten kanavien, kuten konferenssien, kokousten, kollegoiden ja tutkimusryhmien kautta. Myös internet, sähköposti ja postituslistat parantavat tutkijoiden mahdollisuuksia verkostoitumiseen.

Eri yhteiskuntatieteellisten alojen tutkijoiden informaatiokäyttäytymisestä löytyy Suomesta vielä suhteellisen vähän tutkimusta. Varsinkin taloustieteilijöitä on tarkasteltu

alan tutkimuksessa vähän, niin Suomessa kuin ulkomailla. Vaikka eri tieteenalojen tutkijoiden elektronisten aineistojen käyttöä on tutkittu Suomessa kattavasti FinELib-tutkimuksissa, ei Googlen, Google Scholarin tai muiden internetin hakukoneiden yleistymisestä tutkijoiden tiedonhaun kanavina kuitenkaan löydy Suomesta tutkimusta Merimaan (2012) raporttia lukuun ottamatta.

Vaikka Meho ja Tibbo (2003) sekä Foster (2004) korostavat tutkimuksissaan verkostoitumisen ja kollegoiden merkitystä tutkijoiden tiedonhankinnassa, tarkastelevat he kuitenkin yksittäisten tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä. Alan kirjallisuudessa tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä onkin perinteisesti tarkasteltu yksilötasolla yhteistoiminnallisen ja tutkimusryhmissä tapahtuvan informaatiokäyttäytymisen jäädessä vähemmälle huomiolle.

3.2 Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt

Tässä luvussa luodaan katsaus tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevään aikaisempaan tutkimukseen. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan tutkijoiden yhteistoiminnan lajeja. Seuraavassa alaluvussa esitellään tutkijoiden yhteistoimintaan vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen käsitellään yhteistoiminnallista tiedonhankintaa tutkimusryhmissä. Viimeisessä alaluvussa tarkastelun kohteena ovat tutkijoiden tiedonjakamisen lajit.

Tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevää aikaisempaa tutkimusta löytyy alan kirjallisuudesta vähän, sillä tutkimusaihe on vielä suhteellisen uusi. Eri ammatillisten ryhmien osalta yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen tutkimuksessa on tarkasteltu aikaisemmin esimerkiksi patentti-insinöörejä (Hansen & Järvelin 2005), armeijaympäristössä työskenteleviä (Prekop 2002) sekä insinöörejä ja ohjelmistosuunnittelijoita (Fidel et al. 2004).

Keskeisimpiä tässä tutkielmassa hyödyntämiäni aihetta käsitteleviä lähteitä ovat Haran et al. (2003) tutkijoiden yhteistoimintaa käsittelevä tutkimus, Poterin (2007) tutkimus tutkijoiden informaatiokäytännöistä tutkimusryhmissä sekä Taljan (2002) tutkimus akateemisissa yhteisöissä tapahtuvasta tiedonjakamisesta. Tämän lisäksi tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä ovat tarkastelleet pro gradu –tutkielmissaan Reijonen (2005) liittyen monitieteisen tutkimusryhmän tiedonhankintaan sekä Salminen

(2008) liittyen hoitotieteellisen tutkimusryhmän yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin.

Noriko Hara, Paul Solomon, Seung-Lye Kim ja Diane H. Sonnenwald (2003) tarkastelivat tutkimuksessaan tutkijoiden yhteistoimintaa useita eri tutkimusaloja edustavassa kemistien ja kemian alan insinöörien tutkimuslaitoksessa. Laitos on maantieteellisesti hajautettu ja siihen kuuluu neljä eri yliopistoa. Tutkimuksessa hyödynnettiin mixed methods -menetelmää, jonka avulla oli mahdollista käyttää sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistoa. Aineistoa kerättiin pääasiassa kyselyiden ja puolistrukturoitujen haastatteluiden avulla, mutta myös havainnoimalla videokonferensseja ja kokouksia. Hara et al. valitsivat haastateltavaksi tutkimusryhmän, jossa ensin toteutetun kyselyn perusteella ei havaittu yhteistoimintaa ryhmän jäsenten välillä. Ryhmä valittiin tarkemman tarkastelun kohteeksi, koska haluttiin tutkia, miksi yhteistoimintaa ei tapahtunut, ja miten tämä ryhmä erosi niistä tutkimusryhmistä, jotka harjoittivat yhteistoimintaa. Haastatteluihin osallistuivat ryhmän 14 jäsenistä kaikki paitsi yksi.

Eija Poterin (2007) lisensiaatintyön aiheena olivat tutkijoiden informaatiokäytännöt tutkimusryhmissä. Hän selvitti tutkimuksessaan, miten tutkijat hankkivat tietoa tutkimusryhmissä sekä minkälaista yhteistoiminnallista informaatiokäyttäytymistä tutkimusryhmissä esiintyy. Tutkimustaan varten Poteri haastatteli kahta tutkimusryhmää: Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa toimivaa lapsia ja mediaa tutkivaa ryhmää sekä Jyväskylän yliopiston humanistisessa tiedekunnassa toimivaa henkistä väkivaltaa ja viestintää tutkivaa ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään kuului vetäjän lisäksi viisi tutkijaa, joista neljä oli tohtoriopiskelijoita sekä yksi pro gradu –tutkielman tekijä, joka lisäksi toimi ryhmän sihteerinä. Toisessa ryhmässä oli vetäjän lisäksi kolme tutkijaa, joista kaikki olivat tohtoriopiskelijoita. Haastatteluiden lisäksi Poteri keräsi aineistoa havainnoimalla Tampereen yliopistossa toimivan ryhmän kolmea tapaamista.

3.2.1 Tutkijoiden yhteistoiminnan lajit

Hara et al. (2003) tunnistivat haastatteluaineistostaan tutkijoiden kuvausten perusteella eri tasoista yhteistoimintaa, joka ulottui täydentävästä integroivaan. Eräs tutkija kuvaili täydentävää yhteistoimintaa vähäiseksi yhteistoiminnaksi tai yhteydeksi, kun taas integroiva yhteistoiminta määriteltiin ”oikeaksi” yhteistoiminnaksi. Poteri (2007) löysi

tarkastelemastaan kahdesta tutkimusryhmästä ainoastaan täydentävää yhteistoimintaa. Ensimmäisessä ryhmässä työskentely oli luonteeltaan melko itsenäistä, mutta yhteistoimintaa esiintyi artikkelien yhdessä kirjoittamisen yhteydessä. Toisessa ryhmässä tiedonjakamista esiintyi enemmän jo sen pienen koon ja jäsenten tutkimusten samankaltaisten aiheiden vuoksi. Tässä ryhmässä yhteistoiminta saattoi Poterin mukaan muotoutua luonteeltaan integroivaksi myöhemmin, kunhan tuntemus jäsenten välillä ja tietämys toisten töistä kasvaisi. Sonnenwaldin (2007) mukaan yhteiskuntatieteissä yhteistoimintaa voi esiintyä siten, että tutkijat keräävät kukin samoilla, yhdessä sovitulla menetelmällä aineistoa keskenään samanlaisista populaatioista eri maantieteellisillä alueilla. Tämän jälkeen tutkijat analysoivat ja tulkitsevat tulokset yhdessä.

Hara et al. (2003) tunnistivat tutkimuksessaan kahdentyyppistä yhteistoimintaa jatko-opiskelijoiden ja heidän ohjaajiensa välillä. Yhteistoiminta opiskelijoiden kanssa sisälsi esimerkiksi neuvomista ja mentorointia. Yhteistoiminta opiskelijoiden kautta taas tarkoitti kahden tutkijan yhteistoimintaa siten, että opiskelija työskenteli kummankin tutkijan kanssa ja näin toimi tiedonvälittäjänä heidän välillään.

3.2.2 Tutkijoiden yhteistoimintaan vaikuttavat tekijät

Sonnenwaldin (2007) mukaan muissa yhteyksissä tapahtuvaan yhteistoimintaan verrattuna tieteellisessä yhteistoiminnassa on usein paljon epävarmuutta tutkimuksen tavoitteen saavuttamiseen liittyen. Tieteelliseen yhteistoimintaan vaikuttavat esimerkiksi tieteelliset, poliittiset ja sosioekonomiset tekijät, resurssien saatavuus, sosiaaliset verkostot sekä henkilökohtaiset tekijät. Hara et al. (2003) löysivät tutkimuksessaan neljä tutkijoiden yhteistoimintaan vaikuttavaa avaintekijää: henkilökohtainen yhteensopivuus, yhteydet tutkimustyössä, ulkoiset ja sisäiset kannustimet sekä sosiotekninen infrastruktuuri. Avaintekijöillä on yhteys myös siihen, minkälaista yhteistoiminta on luonteeltaan. Joissakin tapauksissa nämä tekijät helpottavat yhteistoimintaa, toisinaan ne taas luovat sille esteitä.

Täydentävässä yhteistoiminnassa tutkijoiden yhdenmukaisuus työ- ja kirjoitustapojen sekä työn priorisoinnin suhteen on tärkeää. Integroivassa yhteistoiminnassa taas johtamistapa on tekijä, joka vaikuttaa merkitsevän paljon. Täysin integroiva yhteistoiminta vaatii tutkijoilta yhdenmukaisuutta tieteellisten lähestymistapojen suhteen. Myös henkilöiden välinen yhteensopivuus on tärkeää ja usein tutkijoiden välille syntyykin ystävyysuhteita ja niiden mukanaan tuomaa luottamusta. Yksi merkittä-

vimmistä tekijöistä menestyksekkäässä yhteistoiminnassa on tutkijoiden intressien yhteneväisyys. Riippumatta yhteistoiminnan luonteesta tutkijat etsivät yhtenevyyttä työhön liittyvissä intresseissä, taidoissa, asiantuntemuksessa ja näkökulmissa. (Hara et al. 2003.)

Yhteistoimintaan vaikuttavia ulkoisia kannustimia ovat esimerkiksi kunnia, rahoitus ja julkaisut. Ulkoiset kannustimet ovat yhteistoimintaan olennaisesti vaikuttavia tekijöitä ja ne koetaan tärkeämmiksi yhteistoiminnan täydentävällä tasolla. (Hara et al. 2003.) Myös Poteri (2007) löysi tarkastelemistaan tutkimusryhmistä näitä samoja yhteistoiminnan motivaatiota vahvistavia tekijöitä. Haran et al. (2003) mukaan sisäinen kannustin voi olla esimerkiksi tutkijan oma henkilökohtainen motivaatio. Integroiva yhteistoiminta vaatii onnistuakseen sisäisiä kannustimia, kuten kiinnostavien tutkimusongelmien selvittämistä ja henkilöiden välistä yhteensopivuutta.

Hunterin ja Leaheyn (2008) mukaan sosiologian alalla tutkimuksen metodologinen lähestymistapa on yhteydessä yhteistoiminnan esiintymiseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa, esimerkiksi terveys sosiologian alalla, esiintyy enemmän yhteistoimintaa kuin kvalitatiivisessa tutkimuksessa, koska sen parissa työnjako esimerkiksi koodauksen ja analysoinnin osalta on helpompi jakaa useamman tutkijan kesken. Sen sijaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa, esimerkiksi antropologian alalla, etnografisen kenttätööhön liittyviä tehtäviä voi olla vaikeaa jakaa usean tutkijan kesken. Hunter ja Leahey totesivat, että sosiologeilla yhteistoiminnan syntymiseen voivat vaikuttaa myös käytetyn tutkimusdatan tyyppi, tutkijan sukupuoli sekä tutkijan laitoksen maine.

Myös tutkimusorganisaatioiden sosiotekninen infrastruktuuri vaikuttaa yhteistoimintaan. Tietoisuus muiden tutkijoiden töistä, tutkijoiden toisiaan täydentävä asiantuntemus, kiinnostus ja arvostus toisen työtä kohtaan, maantieteellinen läheisyys sekä mahdollisuus kommunikointiin edesauttavat yhteistoiminnan onnistumista. Fyysisten välimatkojen ollessa pitkiä, viestintävälineet, kuten videokonferenssit, helpottavat tutkijoiden välistä kommunikaatiota. (Hara et al. 2003.)

Informaatio- ja viestintäteknologioiden käyttö ei suoranaisesti lisää tutkijoiden yhteistoimintaa, mutta ainakin se voi helpottaa sitä. Lisäksi eri teknologioiden käyttö voi luoda uusia yhteistoiminnan muotoja, erityisesti silloin kun tutkijat eivät työskentele fyysisesti samassa paikassa. Yhteistoiminnan tukena voidaan käyttää esimerkiksi sähköpostia, pikaviestintää, postituslistoja, videokonferensseja, wikejä, blogeja ja muita

verkkosivustoja. Lisäksi on mahdollista esimerkiksi analysoida tutkimusdataa samanaikaisesti jaetuilla sovelluksilla tai jakaa tietoa muille videokonferensseissa jaettujen sähköisten kirjoitustaulujen avulla. Informaatio- ja viestintäteknologiat mahdollistavat myös digitaalisten kirjastojen ja jaettujen aineistonsäilytyspaikkojen käyttämisen. (Sonnenwald 2007.)

3.2.3 Yhteistoiminnallinen tiedonhankinta tutkimusryhmissä

Tutkimusryhmän merkitys tiedonhankinnassa on suurempi tiiviisti yhteen liittyneissä ryhmissä kuin löyhemmin yhteen liittyneissä ryhmissä (Talja 2002). Myös Poteri (2007) havaitsi tutkimuksessaan, että löyhästi yhteen liittyneen tutkimusryhmän tutkijat olivat melko itsenäisiä tiedonhankinnassaan. Tutkimusryhmään kuulumisella voi Poterin mukaan olla kolmenlaista merkitystä tiedonhankintaan liittyen:

1. Tutkimusryhmän jäsenet voivat kertoa muulle ryhmälle relevanteista tiedonlähteistä sekä hyödyllisistä kirjasto- tai muista tietopalveluista.
2. Tutkimusryhmä saattaa jossain määrin korvata kirjastojen tiedonhakujärjestelmiä jakamalla keskenään aineistoa ja tiedonlähteitä.
3. Tiedonhankintaa saattaa tapahtua yhteistyössä tutkimusryhmässä.

Lähes kaikki Poterin (2007) haastattelemat tutkijat, ja erityisesti ryhmien vetäjät, kokivat tutkimusryhmään kuulumisen myönteiseksi tiedonhankinnan ja -jakamisen kannalta. Ryhmissä vaihdettiin aineistoa, siitä puhuttiin sekä jaettiin vinkkejä ja ideoita. Yksi Poterin haastattelemasta kymmenestä tutkijasta koki, että tutkimusryhmään kuulumisella ei ollut mitään merkitystä tiedonhankinnan kannalta. Tämä tutkija asui ja työskenteli eri paikkakunnalla kuin muut ryhmän jäsenet, mikä saattaa selittää asiaa. Tosin toisessa Poterin tutkimassa ryhmässä oli myös etätyötä tekevä ryhmän jäsen, joka taas oli tyytyväinen ryhmäänsä ja sen hyötyyn tiedonhankinnassa. Tutkimustyön ajoitus saattaa Poterin mukaan olla parempi selitys, sillä kyseinen tutkija oli aloittanut tutkimuksensa yksin vuotta ennen muita ryhmän jäseniä.

Poterin (2007) mukaan tutkimusryhmällä on suuri merkitys kirjastopalveluiden suosittelemisessa. Kollegoilta saatu informaatio voidaan silti joskus kokea tärkeämmäksi kuin kirjaston tarjoama informaatio. Jotkut Poterin haastattelemista tutkijoista eivät olleet tietoisia, että heidän käyttämänsä elektroniset aikakauslehdet olivat saatavilla kirjaston lisensoinnin ansiosta.

Talja et al. (2007) havaitsivat, että yhteistoiminta lisäsi merkittävästi aikakauslehtitietokantojen käyttöä. Itsenäisesti työskentelevät tutkijat käyttivät määrällisesti vähiten tietokantoja. Lisäksi tiiviisti yhteen liittyneiden ryhmien jäsenet käyttivät enemmän tietokantoja kuin löyhästi yhteen liittyneiden ryhmien jäsenet. Itsenäisesti työskentelevien tutkijoiden osuudet olivat suurimmat humanistisilla aloilla sekä talous- ja yhteiskuntatieteissä. Mikäli tutkijat näillä aloilla työskentelivät ryhmissä tai yhteistoiminnallisissa projekteissa, olivat ne enemmän löyhästi kuin tiiviisti yhteen liittyneitä ryhmiä tai projekteja. Tutkimusryhmään kuulumisen lisäsi hakua aikakauslehtitietokannoista, kollegoiden merkitystä tiedonlähteinä sekä seurantapalveluiden käyttöä. Ero näiden kolmen tiedonhankinnan menetelmän välillä oli merkittävä verrattaessa itsenäisesti ja tiiviisti yhteen liittyneissä ryhmissä työskenteleviä. Suurin vaikutus tiedonhakutapoihin oli tutkimusryhmään kuulumisella.

3.2.4 Tutkijoiden tiedonjakamisen lajit

Sanna Taljan (2002) akateemisissa yhteisöissä tapahtuvaa tiedonjakamista koskevan tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Tutkimuksessa oli mukana neljä tieteenalaa: hoitotiede, historia, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimus sekä ekologinen ympäristötiede. Yhteiskuntatieteitä tutkimuksessa edusti hoitotiede. Haastateltavia oli yhteensä 44 kahdesta yliopistosta Suomessa. Talja valitsi tieteenalat niiden käyttämien erityyppisten aineistojen, eri työtapojen sekä yhteistoiminnan tasojen erojen vuoksi. Kultakin tieteenalalta valittiin kymmenen haastateltavaa niin, että valinta sisälsi sekä eri rooleissa – ryhmien vetäjinä, tutkijoina ja tohtorikoulutettavina – toimivia tutkijoita että itsenäisesti työskenteleviä tutkijoita. Talja ei tarkastellut tutkimuksessaan tiedonjakamista yksittäisten tutkijoiden näkökulmasta, vaan ennemminkin sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, johon vaikuttavat muut tekijät kuin yksilön asenteet, ominaisuudet sekä tiedonhankinnan tavat.

Taljan (2002) mukaan tutkijoiden tiedonjakaminen voi olla strategista, paradigmaattista, ohjaavaa tai sosiaalista, riippuen jakamisen tavoitteesta. Taljan (2002) tutkimuksessa strategista tiedonjakamista esiintyi hoitotieteen tutkimusryhmässä, jossa yksi ryhmän tutkija teki alkuvaiheen tiedonhaut koko ryhmän puolesta. Tiedonhankinnasta vastaava tutkija löysi myös tutkimusprojektissa tarvittavat relevantit kirjat, joiden hankinnasta päätettiin ryhmässä yhdessä. Löytäessään relevantteja artikkeleita ryhmän tutkijat kopioivat ne toisilleen. Ryhmän tiedonjakaminen oli luonteeltaan nimenomaan

strategista, koska tutkimuksen ja julkaisujen edistyminen perustuivat määrätietoiseen tiedonjakamiseen. Taljan mukaan tiedonjakaminen voi olla oleellinen osa tapaa tehdä tutkimusta niiden tutkijoiden kohdalla, jotka on koulutettu toimimaan juuri tutkimusryhmissä.

Poteri (2007) tunnisti tarkastelemissaan tutkimusryhmissä strategista, ohjaavaa ja sosiaalista tiedonjakamista. Poterin (2007) tutkimuksessa strategista tiedonjakamista esiintyi etenkin toisessa ryhmässä, jossa tiedonhankintaan liittyviä tehtäviä, kuten potentiaalisista ulkomaisista konferensseista tiedottaminen, oli jaettu jäsenten kesken. Lisäksi ryhmän sihteerinä toiminut maisteriopiskelija auttoi professoria erityisesti tiedonhankinnassa ja tiedotti muille jäsenille ajankohtaisia asioita. Toisessa ryhmässä jäsenet keräsivät konferensseihin osallistuessaan aineistoa myös muille.

Paradigmaattista tiedonjakamista esiintyi Taljan (2002) tutkimuksessa digitaalista taidetta ja kulttuuria tutkivassa ryhmässä, jossa tutkijoilla oli samoja mielenkiinnon kohteita sekä tarkoitus tunnistaa aihepiiriä käsittelevää keskeisintä kirjallisuutta ja jakaa tietoa uusista tiedonlähteistä. Tutkimusryhmän jäsenet osallistuivat tiedonlähteiden yhteistoiminnalliseen tiedonhankintaan, suodattamiseen ja tulkitsemiseen.

Taljan (2002) mukaan ohjaavan jakamisen tulee tapahtua molempiin suuntiin siten, että ohjaaja ja ohjattava molemmat hyötyvät keskenään jakamastaan tiedosta. Heillä tulisi myös olla yhteiset mielenkiinnonkohteet ja päämäärät. Jos tiedonjakaminen ohjaajan ja ohjattavan välillä sisältää pelkästään ohjaajan vinkkejä relevanteista lähteistä ohjattavalle, on kyse ennemminkin tiedon antamisesta. Ohjaava tiedonjakaminen ei yleensä kohdistu dokumenttien sisältöön, vaan opiskelijoiden oletetaan lukevan itse tiedonlähteen sisältö. Varttuneemmat tutkijat eivät taas välttämättä ole kiinnostuneita keskustelemaan lähteiden sisällöstä opiskelijoiden kanssa, joille ei ole vielä kehittynyt laajaa tuntemusta tutkimusalasta.

Poteri (2007) tunnisti molemmissa tarkastelemissaan tutkimusryhmissä ohjaavaa tiedonjakamista. Toisessa ryhmässä jakaminen oli kaksisuuntaista, toisessa taas nuoremmat tutkijat eivät jakaneet tietoa ryhmän vetäjälle. Tosin Taljan (2002) määritelmän mukaan tämänkaltaisessa yksisuuntaisessa jakamisessa kyse ei ole ohjaavasta tiedonjakamisesta, sillä ohjaavassa tiedonjakamisessa sekä ohjaaja että ohjattava hyötyvät keskenään jakamastaan tiedosta.

Sosiaalinen tiedonjakaminen ei ole luonteeltaan kovin päämäärätietoista, vaan muistuttaa ennemminkin lahjojen antamista ja saamista. Taljan tutkimuksessa tutkijat kokivat mahdollisesti relevanttien tiedonlähteiden jakamisen eri alojen tutkijoiden välillä merkinä kunnioituksesta ja heidän työnsä arvostamisesta. Samalla laitoksella työskentelevien tutkijoiden keskenään jakama tieto ei aina välttämättä ole täysin relevanttia, koska tutkijat saattavat työskennellä erilaisten tutkimusaiheiden parissa ja heillä on erilaisia lähestymistapoja tutkimusaiheisiin. Sosiaalinen tiedonjakaminen kohdistuuakin harvoin dokumenttien sisältöön, koska tutkijat eivät välttämättä tunne toistensa tutkimusaiheita. Taljan mukaan tutkimusryhmissä tapahtuva tiedonjakaminen on useimmiten luonteeltaan juuri sosiaalista. (Talja 2002.) Poterin (2007) tutkimuksessa sosiaalista jakamista esiintyi etenkin sellaisten ryhmien jäsenten välillä, joilla oli yhteinen työhuone. Myös sähköpostia käytettiin tiedonjakamiseen, niin strategisessa kuin sosiaalisessakin mielessä.

Talja (2002) esitti tutkimuksensa pohjalta neljä hypoteesia koskien tiedonjakamisen määrää ja jakamisen lajien esiintymistä:

1. Superjakamista esiintyy pitkäaikaisissa tiukasti yhteen liittyneissä tutkimusprojekteissa, joissa tiedonjakaminen on otettu osaksi tietoista strategiaa. Näissä projekteissa esiintyy kaikentyyppistä tiedonjakamista.
2. Keskinertaisesti tietoa jakavat työskentelevät yhdessä tilapäisissä kirjoitusprojekteissa tai tutkimusryhmissä, joissa tutkijoita yhdistää yhteinen intressi perustaa uusi tutkimusongelma, lähestymistapa tai tutkimusalue. Näissä ryhmissä esiintyy kaikentyyppistä tiedonjakamista.
3. Satunnaista jakamista tapahtuu sellaisten kollegoiden välillä, joilla on eri tutkimusintressit tai -aihe, tai opettajien ja opiskelijoiden välillä. Jakamisen muodot rajoittuvat pääasiassa tiedonjakamiseen koskien relevantteja dokumentteja ja niiden löytämisen tavoista. Harvemmin jakaminen kohdistuu itse dokumentteihin tai relevanttien dokumenttien sisältöön.
4. Ei-jakaminen liittyy tutkimusprojekteihin, jotka ovat ainutlaatuisia siinä mielessä, että kukaan muu työyhteisössä tai virtuaalisessa tutkimusyhteisössä jaa samaa tutkimuskohdetta tai -aihetta.

Poteri (2007) tunnisti toisessa tarkastelemassaan tutkimusryhmässä keskinertaisia ja satunnaisia tiedonjakajia. Tietoa jaettiin avoimesti, etenkin artikkelien ja konferenssipapereiden kirjoittamisen yhteydessä. Toisen ryhmän tutkijat taas olivat keskinertai-

sesti jakavia tai superjakajia. Tiedonjakamista oli kaikentyypistä ja sitä tapahtui erilaisissa tilanteissa, ei ainoastaan esimerkiksi tiiviisti artikkelia yhdessä kirjoitettaessa. Taljan (2002) mukaan tiedon ei-jakamista ei voida ymmärtää, jos tarkastellaan tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä yksilötasolla. Ei-jakaminen liittyy akateemiseen tutkimusyhteisöön ja sen kyvyttömyyteen tarjota mahdollisesti relevantteja tiedonlähteitä yhdelle jäsenistään. Ei-jakaminen on yhteydessä ainutlaatuisiin tutkimusaiheisiin, jolloin vain aihetta tutkiva tutkija voi itse tunnistaa mahdollisesti relevantit tiedonlähteet. Poterin (2007) haastatteleminen tutkijoiden mukaan tiedon ei-jakamista esiintyy, mutta ei tarkoituksellisesti, vaan lähinnä ajan puutteen tai työpaineiden vuoksi. He eivät olleet kohdanneet tarkoituksellista jakamattomuutta omassa tutkimusyhteisössään. Poterin mukaan tiedon jakamattomuus ei siis niinkään liity Taljan (2002) mainitsemaan ainutlaatuisen tutkimusaiheeseen, vaan ennemminkin itse tiedonjakamisen kulttuurin puuttumiseen. Myös kilpailu saattaa Poterin (2007) mukaan olla yksi tiedonjakamista ja yhteistoimintaa rajoittava tekijä.

3.2.5 Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt: yhteenveto

Tässä luvussa käsiteltiin tutkijoiden yhteistoimintaa, tutkimusryhmissä tapahtuvaa yhteistoiminnallista tiedonhankintaa sekä tiedonjakamista käsitteleviä aikaisempia tutkimuksia. Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt on tutkimusaiheena vielä suhteellisen uusi. Aihetta on tutkittu jonkin verran eri ammattiryhmien osalta, mutta tutkijoiden yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevää tutkimusta löytyy vähän.

Talja (2002) on todennut, että tutkimusryhmän merkitys tiedonhankinnan kannalta on suurempi tiiviisti yhteen liittyneissä ryhmissä kuin löyhemmin yhteen liittyneissä ryhmissä. Poterin (2007) tutkimuksessa ilmeni, että tutkimusryhmään kuulumisella voi olla kolmenlaista merkitystä tiedonhankinnan kannalta. Ensiksikin tutkimusryhmän sisällä kerrotaan relevanteista tiedonlähteistä sekä hyödyllisistä tietopalveluista. Toiseksi tutkimusryhmän keskenään jakama aineisto ja tiedonlähteet saattavat jossain määrin korvata kirjastojen tiedonhakujärjestelmiä. Lisäksi tutkimusryhmissä saattaa Poterin mukaan myös tapahtua tiedonhankintaa yhteistyössä.

Taljan (2002) mukaan akateemisissa yhteisöissä tapahtuva tiedonjakaminen voi olla luonteeltaan joko strategista, paradigmaattista, ohjaavaa tai sosiaalista. Myös Poteri (2007) tunnisti tutkimuksessaan Taljan erittelemiä tiedonjakamisen lajeja. Taljan (2002)

mukaan tiedonjakaminen voi kohdistua joko tietoon relevanteista tai ei-relevanteista dokumenteista, itse dokumentteihin, tietoon dokumenttien sisällöstä tai tietoon dokumenttien tai tiedonlähteiden löytämistekniikoista. Lisäksi Talja erottelee tutkijat superjakajiin, keskinkertaisesti tietoa jakaviin, satunnaisesti jakaviin sekä ei-jakajiin sen mukaan missä määrin he osallistuvat tiedonjakamiseen ja/tai kollektiiviseen tiedonhankintaan. Taljan mukaan superjakamista esiintyy pitkäaikaisissa tiukasti yhteen liittyneissä tutkimusryhmissä, joissa tiedonjakaminen on otettu osaksi tietoista strategiaa. Keskinkertaisesti tietoa jakavia tutkijoita taas löytyy tilapäisesti yhdessä työskentelevistä projekteista tai tutkimusryhmistä, joissa ryhmän jäsenillä on yhteinen intressi perustaa uusi tutkimusongelma, -alue tai lähestymistapa aiheeseen. Satunnaista jakamista taas esiintyy eri tutkimusintressit tai -aiheen parissa työskentelevien kollegoiden, tai opettajien ja opiskelijoiden välillä. Tällöin jaetaan lähinnä relevantteja dokumentteja tai niiden löytämistekniikoita. Taljan mukaan tilanteet, joissa tiedonjakamista ei tapahdu lainkaan, liittyvät yleensä tutkimusprojekteihin, joissa kellään työ- tai virtuaalisessa tutkimusyhteisössä ole samaa tutkimuskohdetta tai -aihetta tutkijan kanssa. Poteri (2007) taas toteaa, että tiedon jakamattomuus ei ole tarkoituksellista, vaan liittyy ennemminkin ajan puutteeseen, työpaineisiin tai itse tiedonjakamisen kulttuurin puuttumiseen. Myös työyhteisössä esiintyvä kilpailu voi Poterin mukaan rajoittaa yhteistoimintaa ja tiedonjakamista.

4 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan tutkielmani empiirisen tutkimuksen toteuttamista. Ensimmäisessä alaluvussa kerron viitekehyksestä, johon tutkimukseni perustuu. Seuraavaksi esittelen tutkimukseni tutkimusongelmat. Kahdessa viimeisessä alaluvussa tarkastellaan tutkimusaineistoa, sen keruuta sekä aineiston analyysimenetelmää.

4.1 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimuksen analyttinen viitekehys koostuu toisessa luvussa esitellyistä tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä kuvaavista malleista ja luokitteluista. Olen tarkastellut yhteiskuntatieteilijöiden informaatiokäyttäytymistä Mehon ja Tibbon (2003) tiedonhankintakäyttäytymisen malliin sisältyvien piirteiden avulla. Meho ja Tibbo ryhmittelivät mallissaan tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymisen piirteet neljään toisiinsa liittyvään vaiheeseen. En ole hyödyntänyt näitä vaiheita tutkimuksessani, vaan keskittynyt ainoastaan tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaaviin piirteisiin sellaisenaan.

Mehon ja Tibbon malli perustuu alunperin Ellisin (1989) kehittämään malliin, jota he päivittivät. Mehon ja Tibbon mukaan heidän Ellisin malliin lisäämistään piirteistä pääsy tiedon lähteille ja verkostoituminen ovat keskeisiä yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa. Myös Foster (2004) korosti tutkimuksessaan verkostoitumisen merkitystä tutkijoiden tiedonhankinnassa.

Alan kirjallisuudessa tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä käsittelevä tutkimus on perinteisesti painottunut tiedonhankintaan yksilötasolla (Talja & Hansen 2006). Myös Ellis sekä Meho ja Tibbo tarkastelevat tutkimuksissaan yksittäisten tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä. Tietoa hankitaan, tulkitaan, käytetään ja luodaan nimenomaan tutkijoiden sosiaalisten verkostojen sisällä (Talja 2002). Tämän vuoksi tutkijoiden yhteisöllisen ja yhteistoiminnallisen informaatiokäyttäytymisen tarkastelu on tärkeää.

Vaikka tutkielmani näkökulmana ovat yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt, on tutkimusryhmässä tapahtuvaa tiedonhankintaa ja -jakamista kuitenkin tarkasteltu yksittäisten tutkijoiden kautta. Informaatiokäytäntöjen tarkasteleminen ryhmän, eikä yksittäisen tutkijan kautta, olisi vaatinut haastatteluiden kohdistamista kokonaiseen

tutkimusryhmään sekä mahdollisesti aineistonkeruumenetelmäksi haastattelujen ohella esimerkiksi havainnointia, mikä ei tämän tutkimuksen puitteissa olisi ollut mahdollista. En ole tässä tutkimuksessa tarkastellut syvällisemmin tutkimusryhmiä, joissa yksittäiset tutkijat ovat mukana, vaan olen pyrkinyt haastattelujen kautta saamaan tietoa tutkijoiden omista kokemuksista liittyen yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin.

Tarkastelen tutkijoiden yhteistoiminnan lajeja Haran et al. (2003) yhteistoiminnan lajien typologioiden pohjalta. Vaikka Haran et al. tutkimus käsittelee tutkijoiden yhteistoimintaa yleisellä tasolla, eikä sinänsä informaatiokäyttäytymistä, koen siitä silti olevan hyötyä tutkimukselleni. Tutkijoiden tiedonjakamista olen analysoinut Taljan (2002) tiedonjakamisen eri lajeja kuvaavan jaottelun avulla. Taljan luokitteluiden pohjalta olen pyrkinyt selvittämään, minkä tyyppistä tiedonjakaminen tutkimusryhmissä on, minkälaiseen tietoon tiedonjakaminen kohdistuu sekä missä määrin tutkijat osallistuvat tiedonjakamiseen.

Tutkimukseni hypoteesina on, että tutkijat turvautuvat tiedonhankinnassaan pitkälti omiin verkostoihinsa ja kollegoihinsa. Tietoa tiedonlähteistä, niiden sisällöstä sekä itse tiedonlähteitä jaetaan kollegoiden kesken verkostojen sisällä, esimerkiksi tutkimusryhmissä. Verkostot ja tutkimusryhmät voivat osittain korvata tutkijoille perinteisiä tiedonhankinnan kanavia, kuten kirjastoa. Toinen ennakko-oletus on, että internetin hakukoneet kuten Google ja Google Scholar ovat tulleet tiedonhaussa perinteisten tiedonhankintakanavien, kuten kirjaston ja sen tietokantojen, rinnalle.

4.2 Tutkimusongelmat

Tutkimusongelmat, jotka pyrin tutkimuksessani ratkaisemaan ovat seuraavat:

1. Miten yhteiskuntatieteilijät hankkivat tietoa tutkimustyötään varten?
 - Minkälaisia tiedontarpeita tutkijoilla on?
 - Mitä lähteitä ja kanavia he hyödyntävät tiedonhankinnassaan?
 - Millä tavoin tutkijat seuraavat oman alansa kehitystä ja alalla julkaistavaa tutkimuskirjallisuutta?
2. Minkälaisia yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä tutkimusryhmissä esiintyy?
 - Mitä merkitystä tutkimusryhmään kuulumisella on tiedonhankinnan kannalta?

- Minkälaista on yhteistoiminnallinen tiedonhankinta tutkimusryhmissä?
- Minkälaista tutkijoiden tiedonjakaminen tutkimusryhmissä on?
- Millaista tietoa tutkimusryhmissä jaetaan?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on kartoittaa tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä eli selvittää, mitä kanavia he käyttävät tiedonhankinnassaan ja -haussaan, kuinka he löytävät oman alansa keskeistä aineistoa sekä minkälaisia lähteitä he käyttävät tutkimustyössään. Tarkastelen myös kirjastopalveluiden merkitystä tutkijoiden tiedonhankinnassa: ovatko tutkijat tyytyväisiä kirjaston tarjoamiin palveluihin, käyttävätkö he kirjaston palveluita sekä mitä syitä kirjaston palveluiden käyttämättä jättämiseen löytyy. Pyrin myös selvittämään, onko perinteisten tiedonhankintakanavien, kuten kirjaston, rinnalle noussut muita tiedon lähteille pääsyn tapoja, kuten internetin hakukoneet Google ja Google Scholar. Lisäksi tarkastelen, mikä merkitys tutkijoiden kollegoilla, verkostoilla sekä omilla kokoelmilla on heidän tiedonhankinnassaan.

Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä tutkimusryhmissä. Pyrin selvittämään, minkälaista tutkimusryhmissä esiintyvä yhteistoiminta on luonteeltaan, mitä merkitystä tutkimusryhmään kuulumisella on tiedonhankinnan kannalta sekä minkälaista yhteistoiminnallista tiedonhankintaa tutkimusryhmissä esiintyy. Lisäksi tarkastelen jakavatko tutkimusryhmän jäsenet tietoa keskenään, minkälaista tiedonjakaminen tutkimusryhmissä on sekä minkälaiseen tietoon jakaminen tutkimusryhmissä kohdistuu.

4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Keräsin tutkimukseni aineiston puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Haastateltavat olivat Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiologian ja taloustieteen tutkijoita, joista sosiologeja oli kuusi ja taloustieteilijöitä kaksi. Pyrin saamaan tutkimukseen mukaan tutkimusryhmiin kuuluvia tutkijoita ja tohtorikouluttavia, tutkimusryhmien vetäjiä sekä ryhmiin kuulumattomia, itsenäisiä tutkijoita. Haastatelluista sosiologeista kaksi oli professoreita, yksi lehtori, kaksi nimikkeellä tutkija sekä yksi tohtorikoulutettava. Kaksi heistä oli naisia ja loput miehiä. Taloustieteilijät olivat professori ja tohtorikoulutettava, joista molemmat olivat miehiä. Kaikki haastatellut työskentelivät

päätoimisesti tutkijoina. Heidän keskimääräinen ikänsä oli 49 vuotta. Nuorin tutkijoista oli haastatteluhetkellä 28-vuotias ja vanhin 67-vuotias.

Kahdeksasta tutkijasta kaksi – tutkijan nimikkeellä toimiva sosiologi ja sosiologian tohtorikoulutettava – ei kuulunut mihinkään tutkimusryhmään. Neljä sosiologia – professori, lehtori ja tutkija – sekä taloustieteen professori toimivat itse jonkin tutkimusryhmän vetäjänä. Sosiologian professori ja taloustieteen tohtorikoulutettava olivat jäseninä jossakin tutkimusryhmässä.

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat

Nimi	Tieteenala	Nimeke	Tutkimusryhmään kuuluminen
H1	sosiologia	professori	Vetäjänä tutkimusryhmässä
H2	sosiologia	professori	Jäsenenä tutkimusryhmässä
H3	sosiologia	lehtori	Vetäjänä tutkimusryhmässä
H4	sosiologia	tutkija	Vetäjänä tutkimusryhmässä
H5	sosiologia	tutkija	Ei kuulu tutkimusryhmään
H6	sosiologia	tohtorikoulutettava	Ei kuulu tutkimusryhmään
H7	taloustiede	professori	Vetäjänä tutkimusryhmässä
H8	taloustiede	tohtorikoulutettava	Jäsenenä tutkimusryhmässä

Otin haastateltaviin yhteyttä sähköpostitse. Taloustieteilijöiden osalta lähetin haastattelupyynnön lisäksi taloustieteen laitoksen oman postituslistan kautta. Lähetin sähköpostia kummankin tieteenalan osalta tutkimusryhmien vetäjille, joiden yhteystiedot löytyivät laitosten kotisivuilta. Joiltakin haastatelluilta tutkijoilta sain myös vinkkejä muista mahdollisesti haastatteluun suostuvista tutkijoista. Ylipäänsä haastateltavien hankinta osoittautui odotettua huomattavasti hankalammaksi. Tutkijoiden kiire ja ajanpuute rajoittivat heidän omien sanojensa mukaan tämänkaltaisiin haastatteluihin osallistumista. Alunperin tavoitteenani oli löytää 10-15 haastateltavaa, eli viidestä

seitsemään haastateltavaa kummaltakin tieteenalalta. Sosiologian alalta sain hankittua riittävästi haastateltavia, mutta taloustieteen osalta osallistujien määrä jäi vähäiseksi. Kahdeksassa haastattelussa ja niistä kertyneessä aineistossa on tosin mielestäni jo runsaasti analysoitavaa pro gradu –tutkielman puitteisiin.

Haastattelun teemat ja haastattelurunko perustuvat aikaisempaan tutkimukseen ja niistä saatuihin tuloksiin. Haastattelurunko on tutkimuksen liitteenä. Testasin haastattelurungon toimivuutta ennen varsinaisia haastatteluja yhdessä haastattelussa, jonka kohteena oli sosiologian tohtorikoulutettava Helsingin yliopistosta. Kyseinen haastattelu ei ole mukana tässä tutkimuksessa, koska muutin haastattelurunkoa vielä hieman tämän haastattelun jälkeen. Haastattelut tehtiin pääasiassa marraskuun 2010 ja helmikuun 2011 välisenä aikana. Haastattelut tapahtuivat lähinnä tutkijoiden omissa työhuoneissa tai laitoksen kokoushuoneessa siinä tapauksessa, jos tutkijalla ei ollut käytössä omaa työhuonetta. Haastatteluiden tallentamiseen käytin nauhuria. Lisäksi tein haastatteluiden aikana muistiinpanoja. Pyysin kaikkia haastateltavia ottamaan haastatteluun mukaan kopion oman tutkimuspaperinsa, artikkelinsa tai työn alla olevan tutkimuksensa lähde-luettelosta, josta pyysin heitä haastattelussa kertomaan keskeisimmät lähteet. Tämän avulla oli mahdollista keskustella tutkijan keskeisimpien lähteiden löytämisestä ja yleisesti heidän informaatiokäyttäytymisestään konkreettisemmalla tasolla.

Kaiken kaikkiaan haastatteluaineistoa kertyi yli viisi tuntia. Haastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin lähinnä haastateltavien puheliaisuuden ja vastausten pituuden mukaan. Osa haastatteluista oli lyhyempiä myös siksi, että haastateltavat eivät kuuluneet mihinkään tutkimusryhmään, jolloin yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä käsittelevät kysymykset jäivät pois.

Haastateltavia etsiessäni ilmoitin heille, että haastattelut tullaan tekemään täysin anonymieinä, eikä haastateltavia tulla tunnistamaan lopullisessa tutkimuksessa. Tutkijoiden anonymiteetin vuoksi joitakin haastatteluissa esiin tulleita asioita on ollut pakko jättää pois tulosten raportoinnista, ettei tutkijoita voitaisi tunnistaa vastausten perusteella. Tutkijoiden tarkempia tutkimusaloja tai -kohteita ei ollut mahdollista kertoa mahdollisen tunnistamisen vuoksi. Aineiston analyysivaiheessa tutkijoiden anonymiteetti aiheutti paljon pohdintaa, sillä oli harkittava, minkä tietojen perusteella heidät olisi mahdollista tunnistaa.

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun, koska sitä kautta oli mielestäni mahdollista saada monipuolisempi käsitys haastateltavan informaatiokäyttäytymisestä kuin esimerkiksi lomakekyselyllä. Yksi tutkijoiden informaatiokäyttäytymisen tarkasteluun sopiva hedelmällinen ja haastattelua täydentävä tutkimusmenetelmä olisi voinut olla havainnointi, mutta sen toteuttaminen olisi ollut mielestäni vaativaa tämän tutkimuksen puitteissa. Sosiologian alalla tutkijoilla on hyvin erityyppisiä tutkimusaiheita ja niihin liittyviä tiedonlähteitä, joita voisi olla haasteellista tutkia perinteisellä lomakekyselyllä. Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt on aiheena vielä vähän tutkittu ja mielestäni oli tärkeää saada haastateltavien oma ääni kuuluviin.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 34-36) mukaan haastattelu on hyvä aineistonkeruutapa silloin, kun tutkittava aihe on vähän kartoitettu ja tuntematon. Haastattelun aikana on myös mahdollista syventää ja selventää saatuja tietoja, kuten esittää perusteluja mielipiteille tai tarkentaa vastauksia lisäkysymyksin. Haastattelutilanteessa tutkittavan ja haastattelijan välillä on suora kielellinen vuorovaikutus, mikä mahdollistaa tiedonhankinnan suuntaamisen haluttuihin teemoihin tai aiheiden käsittelyjärjestyksen muuttamisen haastattelun aikana. Haastatteluun on helpompi motivoida osallistujia kuin lomaketutkimukseen. Toisin kuin lomakekyselyssä, myös haastateltavalla on mahdollisuus tulkita kysymyksiä paremmin ja pyytää täsmennyksiä. Haastattelu sopii hyvin kartoitukseen, sen avulla saadaan uusia hypoteeseja, ja voidaan osoittaa ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Haastattelut ovat myös hyvä lähde kuvaaville esimerkeille. Tosin esimerkiksi puolistrukturoidussa haastattelussa kerääntyy myös paljon tutkimuksen kannalta epäolennaista aineistoa, eikä siinä ole samaa anonyymiutta kuin lomakekyselyssä. Haastattelutilanteessa saattaa aiheutua virheitä, johtuen niin haastattelijasta kuin haastateltavastakin. Haastateltava saattaa esimerkiksi antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Onnistunut haastattelu vaatii myös haastattelijalta taitoa ja kokemusta.

Tutkimuksessani haastattelun lajiksi valikoitui puolistrukturoitu haastattelu, josta Hirsjärvi ja Hurme (2010, 47) käyttävät myös termiä teemahaastattelu. Se on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman, avoimen haastattelun välimuoto, jossa kysymykset ja niiden muoto ovat kaikille haastateltaville samoja, mutta kysymysten järjestys voi vaihdella. Teemahaastattelussa keskitytään tiettyihin teemoihin, joiden varassa haastattelu etenee. Tällä menetelmällä tutkittavien ääni pääsee hyvin kuuluviin. (emt. 47-48.) Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan puolistrukturoidusta haastattelusta voidaan käytännössä puhua teemahaastatteluna silloin, jos esitetään tarkkoja

kysymyksiä tietyistä teemoista, mutta kysymykset eivät ole välttämättä samat kaikkien haastateltavien osalta. He toteavat, että puolistrukturoitu haastattelu on hyvä aineistonkeruumenetelmä silloin, kun halutaan kerätä tietoa jostakin tietystä asiasta, eikä haastateltaville tämän takia haluta tai ole tarve antaa haastattelutilanteessa suuria vapauksia.

4.4 Analyysimenetelmä

Tutkimukseni tulosten analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia. Tuomen ja Sarajärven (2013, 91) mukaan se on perusanalyysimenetelmä, joka sopii kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla pyritään luomaan tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sen tarkoituksena on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti ja etsiä tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysissa on kyse aineiston järjestämisestä tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman että sen sisältämä informaatio häviää. (emt., 104-108.)

Analysoitavaa haastatteluaineistoa kertyi paljon, joten sen läpikäyminen ja sisäistäminen vaati monta lukukertaa. En purkanut haastatteluista litteroiden sanasta sanaan, vaan koodasin ne teemoittain muistiinpanoja tehden. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 173) mukaan teemoittelulla tarkoitetaan analyysivaiheessa tarkasteltavia aineistosta nousevia piirteitä, jotka tulevat esiin usean haastateltavan osalta. Nämä teemat saattavat nousta esille teemahaastattelun teemojen pohjalta. Lisäksi voi ilmetä monia uusia ja mielenkiintoisia teemoja. Tuomen ja Sarajärven (2013, 93) mukaan teemoittelu on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan, mikä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun aineistossa.

Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa sisällönanalyysissa aineiston analyysi perustuu teoriaan tai käsitejärjestelmään, eli aikaisempaan viitekehykseen. Sen pohjalta muodostetaan analyysirunko, joka koostuu luokituksista tai kategorioista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113.) Tutkimuksessani analysoidut teemat ja kategoriat olivat valmiina, koska jo haastattelurunko pohjautui aikaisempaan viitekehykseen. Jos johonkin teemaan viitattiin haastattelussa muualla kuin varsinaisen kysymyksen yhteydessä, liitin tämän vastauksen myös kyseisen kategorian alle. Kustakin kategoriasta tehtiin oma Word-tiedosto, johon kerättiin kaikkien haastateltavien vastaukset tähän kategoriaan liittyen. Tuomi ja Sarajärvi (2013, 109) puhuvat tästä työvaiheesta aineiston pelkistämisenä eli redusointina, jossa purettu haastatteluaineisto pelkistetään karsimalla aineistosta tutkimukselle

epäolennainen pois. Litteroinnin tai koodaamisen avulla informaatiota voidaan joko tiivistää tai pilkkoa osiin tutkimustehtävän mukaisesti.

Deduktiivisessa sisällönanalyysissä aineistosta poimitaan analyysirungon mukaisia ilmiöitä, ja sen ulkopuolelle jäävistä asioista muodostetaan uusia luokkia (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113-114). Esimerkiksi tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä aloittamisen kategorian osalta keräsin kultakin tutkijalta heidän vastauksistaan erilaisia tätä tiedonhankintakäyttäytymisen piirrettä kuvaavia ilmiöitä, kuten ketjuttaminen tai haku tietokannoista. Eri tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavat piirteet, kuten aloittaminen, olivat analyysin yläluokkia ja niitä kuvaavat ilmiöt, kuten aloittamisen osalta haku tietokannoista, taas alaluokkia. Tuomen ja Sarajärven (2013, 114-115) mukaan aineistosta voidaan poimia ensin joko yläluokkaa tai alaluokkaa kuvaavia ilmiöitä. Valmiiksi määriteltyihin kategorioihin etsitään aineistosta sisältöjä niitä kuvaavista lausumista.

5 AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin tutkimuksessani keräämääni haastatteluaineistoa. Tarkastelen aluksi mitä ajatuksia haastateltaville heräsi tiedonhankinnasta sekä minkälaista heidän tiedonhankintansa oli yleisellä tasolla. Seuraavissa alaluvuissa esittelen tutkimukseni tuloksia liittyen yhteiskuntatieteilijöiden tiedontarpeisiin, heidän käyttämiinsä tiedonlähteisiin ja tiedonhankinnan kanaviin sekä kirjastopalveluiden merkitykseen heidän tiedonhankinnassaan. Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymisen kuvaamiseen olen hyödyntänyt Mehon ja Tibbon (2003) tiedonhankintakäyttäytymisen malliin sisältyviä piirteitä. Tutkijoiden yhteistoiminnan lajeja tarkastelen Haran et al. (2003) yhteistoiminnan typologioiden kautta. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni tuloksia yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusryhmissä tapahtuvasta yhteistoiminnallisesta tiedonhankinnasta ja siitä, mitä merkitystä haastateltavat kokivat tutkimusryhmillä olevan heidän tiedonhankintansa kannalta. Lopuksi käyn läpi tuloksia tutkimusryhmissä tapahtuvasta tiedonjakamisesta Taljan (2002) luokitteluiden pohjalta. Tarkastelen minkälaista tutkijoiden tiedonjakaminen oli luonteeltaan, missä määrin tutkijat osallistuivat tiedonjakamiseen sekä minkälaiseen tietoon tiedonjakaminen tutkimusryhmissä kohdistui.

5.1 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnasta yleisesti

Kysyin haastattelujen aluksi tutkijoilta, mitä tiedonhankinta heidän mielestään on ja mitä se pitää sisällään. Heidän kuvailujensa mukaan se on muun muassa ”kirjallisen materiaalin hankintaa” (H3), ”artikkelien ja aineiston hakemista” (H8) tai ”paljon asioita, tulee mieleen tietokannat” (H6). Tiedonhankinta ei ole tutkijoiden mukaan yksiulotteista, vaan se sisältää paljon erilaisia kanavia. Tiedonhankinnan tavat myös vaihtelevat myös esimerkiksi sen mukaan, tekeekö tutkija kyseisellä hetkellä empiiristä vai teoreettista tutkimusta. Tiedonhankinnassa etsitään erään sosiologian tutkijan mukaan johtolankoja ”kirjallisuudesta, netistä, kaikenlaisesta” (H4) ja ”joskus polut ovat hyödyllisiä, joskus taas ei” (H4). Sosiologit kuvailivat omaa tiedonhankintaansa esimerkiksi seuraavanlaisesti:

”...[E]rilaisia aineistoja, haastatteluja ja elämänkertoja ja historiikkeja...
Jonkun verran lehdistä leikattua.” H1

”Mä ajattelen sitä sillai, et sosiologina... tiedonhankintaa kauheen moninaisena juttuna. [...] Mä hankin tietoa sieltä mistä sitä saa, joka ikinen päivä. [...] Alkaen siitä, että mä luen naistenlehtiä ja seuraan kiinnostuneena kaikenlaisia juttuja. Ja se on mun mielestä yhteiskuntatieteilijälle tärkeätä, et joka tapauksessa se on niinku silmät auki ja korvat auki joka paikassa.” H4

Suurin osa tutkijoista hankki tietoa koko tutkimus- ja kirjoittamisprosessin ajan. Tiedonhankinta on tutkijoiden mukaan runsasta erityisesti tutkimusprosessin alussa, mutta saattaa jatkua vielä siinäkin vaiheessa, kun tutkija jo kirjoittaa artikkelinsa yhteenvetona.

”...[M]ä hankin sitä myöskin siinä kirjoittamisen yhteydessä, jopa niin että ei ihan niinkun puolet, mutta enemmän kun muutama tapaus tulee etsittyä vasta siinä kirjoittamisen yhteydessä, koska vasta sitten kun se kirjoittaminen on käynnissä, niin vasta sitten tietää kunnolla, mitä pitää kysyä niiltä lähteiltä.” H3

Erään sosiologin mukaan kirjoitusvaiheen alku on uusi tiedonhankinnan vaihe, jolloin hän palaa uudelleen lähteisiin, lähtee ehkä seuraamaan eri viittausketjuja, tekee uusia tiedonhakuja tai lähteekin seuraamaan uutta löytämäänsä kirjoittajaa. Toisen sosiologin mukaan tiedonhankintaa taas tapahtuu tutkimusprosessin aikana aaltoina. Artikkeliväitöskirjaa kirjoittava sosiologian tohtorikoulutettava kertoi hankkivansa tietoa jokaisen artikkelin kirjoittamisen yhteydessä, niin alussa, keskellä ja lopussa. Taloustieteen tohtorikoulutettava taas kertoi hankkineensa tutkijanuransa alussa enemmän tietoa tutkimustyöhön liittyvien epäselvyyksien takia. Tutkimusprosessin tultua selkeämmäksi tiedonhankintaa ei hänen mukaansa tarvinnut jatkaa enää yhtä pitkään.

5.2 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedontarpeet

Empiirinen tieto eli aikaisempi tutkimuskirjallisuus oli yleisin haastateltujen sosiologien ja taloustieteilijöiden tarvitsema tiedon laji, sillä kaikki tutkijat ilmoittivat käyttävänsä sitä työssään. Tilastotietoa käyttivät molemmat taloustieteilijät ja kaikki sosiologit yhtä lukuun ottamatta. Tämän tutkijan tutkimusaihe oli luonteeltaan teoreettinen, joten hän ei tarvinnut tilastotietoa. Myös empiiristä tietoa hän käytti lähinnä oman tieteenalansa seuraamiseen, ei varsinaisesti omaa tutkimustyötään varten. Teoreettista tai käsitteellistä tietoa ilmoitti tarvitsevänsä työssään neljä sosiologeista. Taloustieteilijät eivät ilmoittaneet tarvitsevänsä teoreettista tietoa. Menetelmäkirjallisuutta ilmoitti käyttävänsä vain yksi sosiologi. Taloustieteilijöistä menetelmäkirjallisuutta käyttivät molemmat tutkijat. Sosiologeilla esiintyi tiedontarpeita myös

oman tieteenalansa ulkopuolelta. He hyödynsivät tutkimuksessaan aineistoa esimerkiksi historian, filosofian ja käyttäytymistieteen kirjallisuudesta.

5.3 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonlähteet

Tieteellisessä aikakauslehdessä julkaistu artikkeli oli yleisin käytetyistä tiedonlähdetyypeistä, sillä kaikki sosiologit ja taloustieteilijät ilmoittivat käyttävänsä niitä tutkimustyössään. Tieteelliset aikakauslehtiartikkelit olivat keskeisin lähde kolmelle kuudesta haastatellusta sosiologista. Seuraavaksi tärkein lähde sosiologeille olivat monografiat, joita ilmoittivat käyttävänsä työssään kaikki haastatellut. Monografiat olivat tärkein lähde kahdelle haastatellulle sosiologille. Muut ilmoittivat käyttävänsä niitä artikkelien rinnalla jonkin verran. Eräs sosiologi perusteli pääasiallista monografioiden käyttöönsä sillä, että niissä on runsaammin sisältöä ja asiat ovat niissä paremmin perusteltuja artikkeleihin verrattuna. Sosiologia on tieteenala, jolla luetaan tyypillisesti paljon kirjoja. Erään tutkijan mukaan tämä johtuu siitä, että tieteenalalla kysymykset eivät jatkuvasti muutu, eikä tieto vanhene, jolloin kirja säilyy tärkeänä lähteenä pidempään. Sanomalehdet olivat keskeinen tiedonlähde kolmelle sosiologille. Niitä käytettiin erityyppisiin tarkoituksiin, kuten aineistona tutkimuksessa tai yleisesti yhteiskunnallisten ilmiöiden seuraamiseen. Lähdetyyppi määräytyi sosiologien osalta paljon käsillä olevan tutkimuksen luonteen mukaan. Sama tutkija saattoi tehdä senhetkistä tutkimustaan pelkästään kirjojen pohjalta, kun taas toiseen tutkimusaiheeseensa hän oli käyttänyt ainoastaan artikkeleita. Sosiologit käyttivät tutkimusaiheistaan riippuen hyvin erityyppisiä tiedonlähteitä, kuten väitöskirjoja, raportteja, selvityksiä, puheenvuoroja, arkistolähteitä, internetin keskustelupalstoja ja ei-tieteellisiä aikakauslehtiä.

Molemmille taloustieteilijöille tieteelliset aikakauslehtiartikkelit olivat kiistatta merkittävin ja eniten käytetyin lähde. Niiden lisäksi he kertoivat käyttävänsä lähteenä jonkin verran työpapereita. Työpapereilla tarkoitetaan tässä yhteydessä luonnoksenomaisia papereita, jotka viimeistellään myöhemmin artikkeleiksi muiden tiedeyhteisön jäsenten arvioiden ja kommenttien perusteella. Taloustieteilijät jakavat työpapereita keskenään esimerkiksi alan postituslistoilla. Taloustieteilijät eivät tyypillisesti käytä lähteinään monografioita ja niitä myös julkaistaan alalla vähän. Taloustieteen professori ilmoitti käyttävänsä klassista, matemaattisia tuloksia sisältävää menetelmäkirjallisuutta lähteenä tutkimuksessaan, mutta näitä kirjoja ei ole edes tapana merkitä lähdeluetteloon.

Open access –julkaisut ja konferenssipaperit eivät olleet varsinaisesti keskeinen tiedonlähde yhdellekään tutkijoista. Open access –julkaisuja saatettiin käyttää esimerkiksi yksittäisten faktatietojen tarkistamiseen. Osa tutkijoista ei ollut käyttänyt open access -julkaisuja lainkaan, kun taas osalle oli sanojensa mukaan aivan sama, oliko löydetty aineisto avoimessa vai suljetussa verkossa. Konferenssipapereiden lukemista tärkeämmäksi tutkijat kokivat tiedonhankinnan kannalta enemmän itse konferensseihin osallistumisen.

5.4 Yhteiskuntatieteilijöiden elektronisten ja painettujen aineistojen käyttö

Haastatellut sosiologit käyttivät sekä elektronisia että painettuja lähteitä. He lukivat tieteelliset artikkelit lähes aina elektronisessa muodossa, ellei lehti ollut niin vanha, että se oli saatavilla ainoastaan painettuna. Tosin poikkeuksena eräs varttuneempi tutkija kertoi lukevansa artikkelin mieluummin painetussa muodossa, jos lehti löytyi samassa rakennuksessa sijaitsevasta silloisesta Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastosta. Hänen mukaansa painettua lehteä on helpompi lukea kuin tekstiä kuvaruudulta. Suurin osa tutkijoista käytti elektronisia aineistoja, mutta tulosti ne kuitenkin lukemista ja muistiinpanoja varten. He kokivat helpottavana, että artikkelin pystyy tulostamaan, eikä sitä tarvitse hakea erikseen kirjastosta.

”On muuttanut paljon työskentelytapoja, että voi printata eikä tarvitse mennä kylään tonne alakertaan.” H2

Sosiologeista kukaan ei maininnut käyttäneensä lähteinä e-kirjoja. Sen sijaan väitöskirjoja, raportteja ja selvityksiä he käyttivät elektronisessa muodossa. Yhden kansainvälistä tutkimusta tekevän sosiologin e-aineistojen käyttöön vaikutti lähteen kieli, sillä kaikilla kielialueilla e-aineistojen saatavuus ei ole yhtä hyvä.

Taloustieteilijät ilmoittivat käyttävänsä ainoastaan elektronisessa muodossa olevia aineistoja. Taloustieteen professorin mukaan vain muutaman kerran vuodessa tulee tilanne, jolloin artikkelia ei ole saatavilla elektronisena ja se on haettava painettuna kirjastosta.

5.5 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhaku verkkoympäristössä

Haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden verkkoympäristössä tapahtuva tiedonhaku oli keskenään hyvin erityyppistä. Osa käytti tiedonhaussaansa pääasiassa Google Scholaria, joku taas pelkästään Nelli-portaalia, ja joku ei näistä kumpaakaan. Osa sosiologeista kertoi hakeutuvansa käyttämiensä e-aineistojen pariin nimenomaan Nelli-portaalin kautta. Osa tutkijoista, esimerkiksi molemmat taloustieteilijät, taas totesivat, etteivät käytä käytännössä Nelli-portaalia lainkaan, vaan hyödyntävät sen sijaan Googlea tai Google Scholaria. Taloustieteen professori käytti lähinnä Google Scholaria tiedonhaussaansa, koska koki sen olevan ”kätevämpi kuin moni muu maksullisistakin palveluista” (H7). Hänen mukaansa sen kautta on helppo päästä liikkeelle tiedonhankinnassa ja löytää viittauksia, joiden avulla päästä eteenpäin. Hän kertoi myös suositelleensa Google Scholaria omille ohjattavilleen, jotka eivät olleet aikaisemmin kuulleet siitä. Hän sanoi käyttävänsä Nelli-portaalia ainoastaan silloin, kun ei löydä lähdettä muuta kautta. Monet tutkijat kokivat Nelli-portaalin hankalaksi käyttää. Tämä koski myös niitä tutkijoita, jotka hakivat e-aineistoja ensisijaisesti juuri sen kautta. Eräs sosiologi taas ilmoitti, ettei ollut käyttänyt Google Scholaria lainkaan, koska ei ollut oppinut ymmärtämään sen logiikkaa. Sosiologian professori, joka käytti pääasiassa kirjoja lähteinään, ei ollut käyttänyt niin Google Scholaria kuin Nelli-portaaliakaan. Sen sijaan hän teki paljon tiedonhakuja Amazon-verkkokirjakaupan sivuilla.

Kysyttäessä sosiologeilta heidän käyttämiään tietokantoja, mainintoja saivat Helsingin yliopiston kirjaston tietokanta Helka, Web of Science, EbscoHost ja Helsingin kaupunginkirjaston tietokanta Helmet. Taloustieteilijät mainitsivat käyttävänsä etupäässä tietokannoista EconLit:iä ja Jstor:ia. Osa tutkijoista ei kuitenkaan maininnut haastattelutilanteessa yhtäkään käyttämäänsä tietokantaa nimeltä. Eräs sosiologi kertoi, ettei kiinnitä huomiota siihen, minkä tietokannan kautta hänen tarvitsemansa artikkelit ovat saatavilla. Löydettyään Nelli-portaalin elektroniset lehdet –hakuvalikosta oikean lehden, hänellä on tapana valita näkyvistä linkkivaihtoehdoista ensimmäinen. Tutkijoiden hakiessa aineistoa Google Scholarilla omalla työ koneellaan Helsingin yliopiston verkossa, he pääsevät suorien linkkien kautta käsiksi Helsingin yliopiston kirjaston lisensoimiin e-aineistoihin. Tämä voi myös selittää sitä, miksi erilliset tietokannat eivät ole nimeltä tuttuja kaikille tutkijoille.

Kaikki haastateltavat käyttivät Googlea ainakin jollakin tavalla tiedonhankinnassaan. Osa sosiologeista ilmaisi skeptisyytensä Googlea kohtaan, mutta hyödynsi sitä kuitenkin esimerkiksi aloittaessaan tutkimusta uuden aiheen parissa. Lisäksi he kertoivat hakevansa Googlen kautta englanninkielisiä ilmaisia termeille, puuttuvia lähdetietoja tai tietoja tutkijasta, johon oli viitattu epämääräisesti.

5.6 Kirjastopalveluiden merkitys yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa

Haastatteluiden tekohetkellä 2010-2011 Helsingin yliopiston Valtiotieteellisellä tiedekunnalla oli vielä oma erillinen kirjastonsa samassa rakennuksessa Unioninkadulla. Vuonna 2012 tiedekuntien kirjastot muuttivat uuteen vastavalmistuneeseen Helsingin yliopiston pääkirjastoon, Kaisa-taloon. Haastatteluista tehtäessä kaikki sosiologit lukuun ottamatta yhtä tutkijaa työskentelivät tiedekunnan tiloissa kirjaston yläkerrassa, mikä vaikutti myös heidän kirjastopalveluiden käyttämiseensä. Tutkija, joka työskenteli muualla kuin laitoksen tiloissa Unioninkadulla, kertoi käyttäneensä kirjastoa enemmän silloin, kun vielä työskenteli sen yhteydessä.

”Vähemmän harrastan kun ennen, senkin takia, että mä oon täällä. Ennen kun mä istuin tuolla niin sanotussa sokeripalassa, niin kyl mä silloin siellä Valtsikan kirjastossa kävin enemmän [...] [K]un tulee se uus kirjasto tohon, niin luulis et sitä tulee käytettyä paljon enemmän niin kuin informaalina juttuna, että käy syömässä ja sen päälle menee kättelee ja lueskelee. [...] Semmonen paikka on oikeesti tärkeä, sit sitä ei tuu harrastettua muuten, ellei se oo jotenkin siinä hollilla.” H5

Taloustieteen laitos sijaitsee erillään muusta valtiotieteellisestä tiedekunnasta Arkadiankadulla Economicum-rakennuksessa yhdessä Aalto-yliopiston ja Hankenin taloustieteen laitosten kanssa. Välimatkaa tiedekunnan silloiseen omaan kirjastoon oli yli kilometri. Taloustieteen laitosta lähempänä on Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulun kirjasto Mechelininkadulla.

Taloustieteilijät kokivat Helsingin yliopiston kirjaston ja sen palvelut etäisinä. He eivät juurikaan käy kirjastossa, niin tiedekunnan omassa kirjastossa kuin Aalto-yliopiston kirjastossakaan. Taloustieteilijät käyttävät lähes pelkästään e-aineistoja, mikä selittää heidän vähäistä kirjaston käyttöään. Professorin mukaan muutaman kerran vuodessa tulee tilanne, jolloin artikkelia ei ole saatavissa elektronisessa muodossa ja on

harkittava, joutuuko sen hankkimaan kirjastosta painettuna. Hän oli käyttänyt tiedekunnan omaa kirjastoa enemmän aikaisemmin ennen laitoksen muuttoa Arkadiankadulle. Hänen mukaansa Aalto-yliopiston kirjaston kokoelma on hänen omalla tutkimusalallaan parempi kuin tiedekunnan oman kirjaston. Taloustieteen tohtori-koulutettava sanoi kokevansa kirjaston ”muinaisena”, eikä kokenut sen käytölle tarvetta.

”Voihan sinne kirjastoonkin mennä kaivelemaan niitä, mutta aika työlästähän se on. [...] Sen kun hakee sen paperin ja tulostaa niin se on saman tien mulla käytävällä.” H8

Sosiologit kokivat tiedekuntansa kirjaston huomattavasti taloustieteilijöitä hyödyllisemmäksi. Tosin hekin kokivat, ettei kirjaston kokoelma kattanut heidän omia tarpeitaan. Yksi sosiologeista sanoi kirjaston kokoelman palvelevan hänen omia tarpeitaan muuten, mutta hän ei löydä sieltä tutkimukseensa tarvitsemaansa vanhaa kirjallisuutta. Toinen sosiologi taas koki vaikeaksi nimenomaan kiinnostavimpien uutuuskirjojen käsiin saamisen. Pääasiassa monografioita tiedonlähteinään käyttävä sosiologian professori kertoi lainaavansa kirjastosta kirjoja, joita ei pysty ostamaan.

”Kirjastopalvelut on aivan välttämättömiä, mutta samalla pelkästään niilläkään ei tulis toimeen, että oma kokoelma pitää myös olla, pitää olla kumpikin, sekä kirjastopalvelut että oma kokoelma.” H3

”No on mulla nytkin joku kymmenkunta kirjaa sieltä, mutta ne on yleensä sit vanhempia kirjoja, joita mä en saa ostettua. Niin silloin mä joudun Lévi-Straussit ja muut hakee kirjastosta. Mut uudempaa en käytä juurikaan, et silloin täytyy melkeen olla joku kirja, jossa on joku niin pieni asia, että mä en viitsi ostaa, et koska mä tykkään alleviivata lukiessa. Ja palaan niihin uudestaan ja uudestaan, että kirjastossahan pitää palautella niitä tai uusia laina. Tietysti nythän se on toiminu aika hyvin, ettei noita oo kukaan vielä rynninyt tilaamaan, mutta silloin se tulee hankalaks, jos niitä saa pitää vähän aikaa ja joku ehtii ennen tilata sen.” H1

Kaikki sosiologit olivat tehneet kirjastolle hankintapyyntöjä ainakin joskus. Osa koki kuitenkin hankintapyyntöjen ongelmaksi aineistojen käsiin saamisen hitauden, sillä ostamalla ne sai itselleen nopeammin. Tutkijat jättivät hankintapyyntöjä tekemättä myös ajanpuutteen vuoksi.

”Aikaisemmin tein kyllä, mutta kun mä ostan ite niin paljon niin siitä seuraa helposti se, että mä en tilaa. Vaikka se olis hyvä kirja, niin mä en tilaa sitä kirjastoon, vaikka niin pitäis just tehdä. Et mä oon joskus sitä kirjastoväelle harmitellutkin, että mä en oo malttanut tehdä. Mut se on kyl johtunu hyvin paljon näistä älyttömistä kiireistä, mitä mulla on. Että sitten vähän katsoo, että mihin jää aikaa. Mutta näin pitäis tehdä.” H1

Eräs sosiologian professori kritisoi haastattelussa yhteiskuntatieteellisten kirjastojen kokoelmia ja hankintapolitiikkaa:

”Yhteiskuntatieteelliset kirjastot eivät ole meillä kauhean hyviä, koska kukaan ei ole systemaattisesti hankkinut niihin tavaraa. Puuttuu tärkeitä kirjoja, pitäisi olla joku joka on vastuussa uuden kirjallisuuden ja lehtien hankinnasta aivan eri lailla. [...] [E]i voi tehdä ilman kompetenssia sosiologian alalla.” H2

”Voi tehdä ehdotuksia kirjastolle, siitä mitä hankitaan, mutta sitten riippuu täysin siitä, että muistaako itse tehdä sen tai kuka täällä sattuu istumaan ja sitten joku toinen ala voi olla viiden vuoden päästä tosi tärkeä ala, ja täällä ei ole mitään kirjallisuutta siitä, kun täällä ei oo kukaan harrastanu sitä silloin ja eihän niitä voida enää... On vaikea takautuvasti hankkia niitä kirjoja.” H2

Haastatelluista sosiologeista kolme oli tehnyt tiedonhakupyynnöjä kirjastolle. Sosiologian tohtorikoulutettava ei ollut tehnyt kirjastolle tiedonhakupyynnöjä, koska tiedonhau-
haut tulee hänen mielestään tehdä itse. Toinen sosiologi taas kertoi, ettei tee tiedonhaku-
pyynnöjä, koska kokee sen turhaksi kirjaston työntekijöiltä puuttuvan alan kompetenssin
vuoksi:

”Sellainen tieto, jota on vaikeaa sanoa toiselle, esimerkiksi liittyen käsitteisiin ja asiasanoihin ja niiden välisiin eroihin. Tutkimusalan ulkopuoliselle vaikea hahmottaa käsitteiden ja hakusanojen välisiä eroja”
H4

Kumpikaan taloustieteilijöistä ei ollut tehnyt tiedonhakupyynnöjä kirjastolle. Professori oli tehnyt joskus hankintapyynnöjä opetukseen liittyen.

5.7 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttämisen piirteet

Tässä alaluvussa tarkastelen tutkimukseni tuloksia liittyen tutkijoiden tiedonhankinta-
käyttämiseen Mehon ja Tibbon (2003) yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinta-
käyttämisen malliin sisältyvien piirteiden pohjalta. Tarkasteltavat piirteet ovat
aloittaminen, ketjuttaminen, selailu, erotteleminen, seuranta, tiedon uuttaminen,
todentaminen, tiedon lähteille pääsy ja tiedonhallinta.

• Aloittaminen

Sosiologeilla merkittävin tiedonhankinnan menetelmä uuteen aihepiiriin tai tutkimus-
aiheeseen tutustuttaessa oli hyvän ja keskeisen lähteen löytäminen ja sen avulla

eteneminen lähdeviitteiden kautta ketjuttamalla. Ketjuttamista käytti aloittamisvaiheessa menetelmänä viisi kuudesta sosiologista. Toinen tärkeä liikkeelle lähtemisen tapa oli Googlella hakeminen internetistä. Varsinkin varttuneemmilla tutkijoilla ajan myötä valmiiksi karttunut tieto auttoi liikkeelle pääsemisessä. Moni tutkija lähti liikkeelle omasta kokoelmastaan. Tämä koski erityisesti niitä tutkijoita, jotka käyttivät paljon kirjoja lähteinään:

”Mä muistan suunnilleen, mitä mulla on hyllyssä. Mä katson mihin ne viittaa, ja katson sit netistä et missä nää viittaa ristiin ja sillä tavalla. Vähän niin kuin puoliks ja puoliks.... Sit mä katson mihin niissä viitataan, että siitä tulee semmonen tuntuma vuosien mittaan. Et löytää lupaavat lähteet ja vähemmän lupaavat.” H3

Kolme sosiologia kertoi tekevänsä uuteen aiheeseen tutustuessaan hakuja tietokannoissa. Yksi käytti tietokantoihin päästäkseen tässä vaiheessa Nelli-portaalia ja toinen etsi lähteitä Helsingin yliopiston kirjaston Helka-tietokannasta. Lisäksi yksittäisiä mainintoja saivat seminaarit, ohjaajat, kollegat ja muut tuttavat sekä kirjastot.

Myös molemmat taloustieteilijät kertoivat lähtevänsä uuden tutkimusaiheen tai aihepiirin osalta liikkeelle aikaisemman kirjallisuuden lähdeviitteiden ketjuttamisen avulla. Uusia, keskeisiä lähteitä he löysivät taloustieteilijöiden omilta postituslistoilta, joihin tutkijat lähettävät uusimpia työpapereitaan ja niiden abstrakteja. Professori kertoi jatkavansa tästä edelleen perusteellisempiin tiedonhakuihin, joita tekee Google Scholarin avulla. Taloustieteen tohtorikoulutettava kertoi saavansa aloittamisvaiheessa lähteitä myös ohjaajiltaan ja muilta kollegoilta.

• Ketjuttaminen

Kaikki haastatellut tutkijat ilmoittivat käyttävänsä tiedonhankinnassaan menetelmänä ketjuttamista. Sitä käytettiin alkuvaiheen tutkimusaiheen kartoittamisen ohella myös muissa tutkimusprosessin vaiheissa. Tietyn lähteen seuraamiseen vaikuttavista valintakriteereistä yleisin oli lähteen sisältö tai aihe. Tutkijat kertoivat valikoivansa viitattuja lähteitä esimerkiksi silloin, jos niissä on jokin mielenkiintoinen tieto tai väite, lähde vaikuttaa relevantilta ja vastaa oman tutkimuksen kohteena olevaa asiaa. Eräs sosiologi kertoi valitsevansa lähteitä myös sillä perusteella, että niiden tulos on yllättävä tai niistä voisi olla hyötyä tulevaa käyttöä varten. Myös kirjoittajalla oli merkitystä lähteen valintakriteerinä. Erityisesti varttuneemmat tutkijat painottivat lähteiden valinnan

suhteen sitä, että iän ja kokemuksen myötä kehittyä tuntuma siihen, mitkä lähteet voisivat olla relevantteja.

• Selailu

Selailua ilmoitti käyttävänsä tiedonhankinnassaan viisi kuudesta sosiologista ja toinen taloustieteilijöistä. Toisen taloustieteilijän mukaan aineistoa on niin paljon, että selailu on liian työlästä. Sosiologi, joka ei käyttänyt menetelmänään selailua, oli varttuneempi tutkija, joka tunsikin oman tutkimusaiheensa lähteet hyvin etukäteen. Yhdellä sosiologeista oli ollut selailuun liittyviä rutiineja aikaisemmin – hän oli käynyt säännöllisesti selailemassa tiedekunnan kirjaston lehtisälissä ja tarkastamassa uutuushyllyn – mutta elektronisten aineistojen yleistymisen myötä tämä tapa oli jäänyt pois. Toinen, varttuneempi sosiologi taas kertoi edelleen käyvänsä selaamassa tiedekunnan kirjaston hyllyjä omien tutkimusaiheidensa aihepiirin kohdalta ja tarkastavansa, löytyykö niistä uusia kirjoja. Sosiologit mainitsivat myös selailevansa lehtien ja kirjojen sisällysluetteloita internetissä, kirjojen osalta esimerkiksi verkkokirjakauppa Amazonin sivuilla. Taloustieteen professori kertoi selailevansa kirjoja esimerkiksi konferensseissa, missä kustantajat myyvät niitä. Lisäksi hän selaili sisällysluetteloita ja abstrakteja oman alansa postituslistojen kautta. Kaksi sosiologia kertoi löytävänsä selailun kautta sattumanvaraisesti myös merkittäviäkin lähteitä:

"Tulee selattua kaikennäköistä ja plärättyä ja sitten joskus joku osoittautuu vähän yllättäenkin tärkeeksi." H5

"On semmosiikin tapauksii, et on ihan sattumanvaraisesti sattunut löytämään ihan yhtä merkittäviä lähteitä et mitä systemaattisella etsimisellä." H3

• Erotteleminen

Tutkijat erottelivat lähteitä ensisijaisesti sisällön ja aihe relevanssin perusteella. Myös kirjoittajalla oli merkitystä lähteiden valintakriteerinä. Erään varttuneemman sosiologin mukaan ”vuosien varrella kehittyä näppituntuma, osaa arvata etukäteen, mikä on tärkeää” (H3). Moni tutkija kertoi tuntevansa paljon tutkimuksen aihepiiriä käsitteleviä lähteitä jo valmiiksi.

”Kyllähän sitä tietää kaikennäköistä tutkimusta ja tutkijoita, joista tietää, mikä niiden koulukunta tai teoreettinen näkökulma [...] ja siitä pystyy päättämään paljon, että onko se teksti kiinnostava ja millä tavalla. [...] Kyllähän se on sellanen intuitiivinen kiinnostavuus, joka siinä ratkasee,

enemmän kuin se et hakis siinä vaiheessa jotain tieteellistä painavuutta tai jotakin empiiristä vahvaa näyttöä.” H5

Jotkut tutkijat erottelivat hyödyllisiä lähteitä myös sillä perusteella, että onko niistä mahdollisesti hyötyä pidemmän päälle tutkimustyössä. Samaa tutkimusaihetta pitkään tutkineet jo varttuneemmat tutkijat pystyivät hyödyntämään samoja lähteitä, yleensä monografioita, useaan eri tarkoitukseen.

”Sitten taas nää kirjastossa browsaamiset ja muut tällaset, itselleni ostamiset, siinä taas se hyöty tulee pitemmän päälle, että hyviä kirjoja, niitä voi käyttää vaikka kuinka moneen, niihin voi viitata sitten vaikka kuinka monta kertaa.” H3

Lähteen valinnassa myös tieteellisellä uskottavuudella oli merkitystä sosiologeille. Tutkijat sanoivat, ettei lähteen julkaisijalla ole sinänsä väliä, mutta esimerkiksi artikkelien osalta julkaisun tulisi kuitenkin olla vertaisarvioinnin läpikäynyt lehti. Taloustieteilijöille taas julkaisijalla ei ollut väliä lähteen valinnassa. Tärkeintä oli lähteen sisältö ja aihe relevanssi tutkijan senhetkisen tutkimuksen kannalta.

Sosiologit myös totesivat, että vasta lähdeä lukemalla selviää sen hyödyllisyys tai käytettävyys oman tutkimuksen kannalta, ja vasta luettuaan lähdeä tarkemmin voi huomata, ettei se ollutkaan sitä mitä oli hakemassa. Erään sosiologin mukaan joskus voi olla ”vaikeaa eksplikoida, mitä oli edes hakemassa” (H4). Hänen mukaansa relevantti informaatio ei ole yksiselitteinen asia, sillä uudella lukukerralla artikkeli voikin osoittautua tärkeäksi tutkimuksen muuttuessa ja edetessä. Erottelamisen ja toisen piirteen, tiedon uuttamisen, erottaminen toisistaan haastatteluaineistosta oli haasteellista, koska usein relevantin lähteen tunnistaminen edellytti myös sen läpikäymistä lukemalla.

• Seuranta

Sosiologeille konferenssit olivat tärkein kanava oman alan kehityksen ja uuden kirjallisuuden seuraamisessa. Neljä kuudesta sosiologista ilmoitti käyvänsä konferensseissa ja pitävänsä niitä tärkeitä oman alan seuraamisen kannalta. Myös tutkijoiden omilla verkostoilla, kollegoilla ja tuttavilla oli suuri merkitys.

”[K]ollegoilta voi kuulla, kun itse ei pysty seuraamaan aivan kaikkea, niin tutkimusta, niin kollegoilta sen mistä itse ei oo perillä.” H3

Oman tutkimusalan postituslistaa kertoi seuraavansa kaksi sosiologia. Sosiologit eivät käyttäneet kustantajien tai tietokantojen kautta tilattavia seurantapalveluita. Kysyttäessä näiden käytöstä sosiologian tohtorikoulutettava ei ollut edes tietoinen tämänkaltaisista palveluista. Erään sosiologin mukaan oman alan seuraaminen on muuttunut e-aineistojen yleistymisen myötä, kun painettuja lehtiä ei tule enää selattua, eikä täten ole enää niin hyvin perillä keskeisten lehtien uusista käsitellyistä aiheista. Kaksi sosiologia mainitsi Amazon-verkkokirjakaupan oman tutkimusalan seurannan kanavana.

”Nykyään toimii aika hyvin siis, joku Amazon [...], siitä sitten oppii poimimaan parhaat päältä.” H3

Sosiologian professori, joka käytti pääasiassa kirjoja lähteenään, kertoi seuraavansa omaa alaansa lukemalla paljon:

”Kyllä se on aika paljon kirjojen kautta. Sit on kyl vaikee sanoo, mistä ne huhut aina tulee, että jossain on jotain mielenkiintosta. [...] Ja kun mä luen hirveen paljon, niin kyl sieltä aina niin kuin tavallaan löytyy se, joka on pinnalla.” H1

Eräs varttuneempi sosiologi kertoi seuraavansa oman alansa uutta kirjallisuutta edelleen selaamalla kirjaston uutuushyllyä. Hän toimi myös joidenkin julkaisujen arvioijana ja sai sitä kautta hyvän käsityksen alansa uudesta tutkimuksesta. Yksi sosiologeista kertoi seuraavansa Helsingin Sanomien kirjoittelun kautta sitä, mitä sosiologista tutkimusta nostetaan esille ja minkälainen tutkimus koetaan yhteiskunnallisesti tärkeäksi.

Taloustieteilijöillä taas oman alan postituslistat olivat keskeisin seurannan kanava. Postituslistojen kautta on mahdollista seurata uusimpia alan työpapereita. Molemmat taloustieteilijät kertoivat käyvänsä konferensseissa ja seuraavansa niiden avulla oman alansa kehitystä ja uutta kirjallisuutta. Kollegoilla oli suuri merkitys myös taloustieteilijöiden seurannan kannalta. He saivat tietoa alan kehityksestä myös Social Science Research Networkin kautta. Taloustieteen professori kertoi tilaavansa lehtien sisällysluetteloita kustantajien seurantapalveluiden kautta. Tohtorikoulutettava ei ollut käyttänyt lainkaan seurantapalveluita.

• Tiedon uuttaminen

Tiedon uuttaminen tuntui analyysivaiheessa hankalasti tunnistettavalta piirteeltä yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymisessä. Koin, että tiedon uuttamisen ja erottelemisen piirteiden tunnistaminen toisistaan haastatteluaineistossa ei ollut aivan

yksinkertaista. Käydessään läpi lähteitä ja erotellessaan relevantteja lähteitä muista lähteistä, on lähes väistämätöntä, että tutkijat samalla myös lukevat ja käsittelevät näitä lähteitä.

”En mä muuten, kun vasta sitten kun mä alan lukee niitä, niin siinä se paljastuu. Ja sitä on vaikee vähän niinku sanoo, että koska tutkimus on hirveen pitkä prosessi, niin on vaikee edes ennakoida, mistä on tosi paljon hyötyä ja miten se asettuu siihen se kokonaisuus.” H1

Yksi sosiologeista kertoi lähdeä käsitellessään suhteuttavansa sitä omaan tutkimukseensa sen perusteella, saako lähteestä lisää informaatiota tutkittavasta aiheesta tai kyseenalaistaako kirjoittaja kysymyksiä, jotka liittyvät hänen tutkimukseensa. Hän kertoi yleensä käyttävänsä lähteestä vain hyvin pientä osaa, kuten tulosta tai väitettä, tai yhtä tärkeää lukua.

”Onko relevanttia tai kiinnostavaa, antaako lisää tai kyseenalaistaa. Huonompikin lähde voi olla hyvä lähde jos se on kiinnostava, huonokin tutkimus voi eräässä mielessä olla... Hyviä kysymyksiä herättävä. [...] Voi olla ratkaisevasti uudenlainen teoreettinen kysymyksen asettelu... Tietysti joutuu silloin arvioimaan ja käyttämään eri lailla. [...] Yritän sijoittaa aiempaan tietoon ja katsoa, että tuntuuko lähde relevantilta ja hyvin argumentoidulta ja perustellulta ja onko tämä jotain uutta, onko jotain sellaista mitä muut eivät ole sanoneet paremmin aikaisemmin.” H2

• Todentaminen

Haastateltavat tutkijat eivät kokeneet aineiston sisältämien tietojen paikkansapitävyyden arviointia ongelmallisena tutkimustyönsä kannalta. Kaikki tutkijat käyttivät työssään lähinnä tieteellistä aineistoa, joka oli käynyt läpi vertaisarvioinnin prosessin. Tutkijat käyttivät ylipäättään vähän avoimen verkon lähteitä tai niitä ei käytetty tutkimuksessa keskeisinä lähteinä. Wikipediaa ilmoitti käyttävänsä lähteenä kolme sosiologia ja toinen taloustieteilijöistä. Sen osalta tutkijat kertoivat luottavansa omaan ammattitaitoonsa ja lähdekriittisyyteensä tiedon paikkansapitävyyden arvioinnissa.

”Tässäkin tiedon paikkansapitävyydessä, siitäkin kehittyä semmonen ammattisilmä vuosien varrella. Sitä oppii tietämään, että mikään mitä täällä sanotaan ei pidä sataprosenttisesti paikkansa, mutta mikään ei myöskään ole sataprosenttisesti pötyä.” H3

”Kyllä mä oon miettinyt sitä, kun mä oon hakenut tämmöstä vähän niin kuin nippelityyppistä tietoa tai jotakin semmosta historiallista tietoa tai jostain käsitteen määrittelystä, kun on uusia käsitteitä vaikka ja sitten mä huomaankin yhtäkkiä olevani jollain Wikipedia-sivustolla [...] [S]ellaisissa yhteyksissä tulee mietittyä et miten luotettavaa tää on [...] Mutta noin

yleensä, niin kyllähän sellanen lähdekriittisyys on niin sisäänrakennettu koko tähän sosiologian touhuun tai tämmöseen tutkimukseen.” H5

Erään sosiologin mukaan ongelmat tiedon paikkansapitävyydessä voivat liittyä erilaisiin johtopäätöksiin tai tulkintoihin, joita tehdään joskus melko vaatimattomankin aineiston perusteella. Hän joutuu arvioimaan lukemalla, mihin väitteet tutkimuksessa perustuvat. Hänen mukaansa tutkimus perustuu luottamukseen, etenkin jos artikkeli on julkaistu hyvässä lehdessä. Taloustieteen professorin mukaan joskus tulee eteen tilanne, jolloin joutuu itse kokeilemaan tai simuloimaan matemaattisia tuloksia, joita haluaa soveltaa. Taloustieteen tohtorikoulutettava totesi, että jos artikkelin vain käy huolellisesti läpi, niin tulisi huomata, jos siinä on jokin ongelma. Taloustieteilijät käyttivät lähteinään työpapereita, joita saavat joko avoimesta verkosta tai oman alansa postituslistoilta. Työpapereita ei ole vertaisarvioitu, ja kyseessä on usein paperin ensimmäinen versio, johon halutaan tiedeyhteisön kommentteja. Tohtorikoulutettavan mukaan ne ovat kuitenkin poikkeuksetta laadukkaita ja niissä on harvoin isoja virheitä.

• Tiedon lähteille pääsy

Kaikki haastatellut tutkijat mainitsivat aineiston huonon saatavuuden kysyttäessä tiedonhankinnan yhteydessä esiintyneistä ongelmista tai esteistä. Saatavuuteen liittyvät ongelmat liittyivät esimerkiksi siihen, että kaikkia tutkijoiden tarvitsemia lehtiä tai kirjoja ei ollut yliopiston kirjaston kokoelmissa. Vanhojen lehtien saatavuudessa koettiin olevan ongelmia, koska niitä ei ollut saatavilla lainkaan tai niitä ei ollut saatavilla elektronisessa muodossa. Toinen taloustieteen tutkijoista kertoi joutuvansa joskus tyytymään tutkimuksen työpaperiversioon, koska lehti, jossa artikkeli oli ilmestynyt, ei ollut yliopiston kirjaston kokoelmissa.

”[Y]ks sellanen erittäin kiinnostava artikkelin otsikko ja sitten mä katoinkin tosta HYKin Nelli-portaalista ja lähdin etsimään sitä, ja peeveli se lehti ei sitten ole niitä mitä Hykki tilaa.” H3

Informaatiotulva tuli esille esteenä tiedon lähteille pääsyssä neljän tutkijan osalta. Eräs sosiologian tutkija kuitenkin totesi, että tutkimuksellisessa työssä ei ole kyse siitä, että yrittäisi lukea kaiken. Eräs sosiologi taas koki informaatiotulvan nimenomaan positiivisena asiana oman tutkimuksensa kannalta:

”[E]i ähkyä vaan jotain positiivista, tavallaan myös sitä, joka mulle tutkijana osoittaa sen että tutkimuksella on merkitystä.” H5

Tutkijat mainitsivat myös aineistojen maksullisuuden, kuten kalliit kaukolainat, yhtenä ongelmana tiedon lähteille pääsyssä. Kahden sosiologin työssä esteenä tiedon lähteille pääsyyn oli joskus ollut salainen tai ei-julkinen aineisto. Paljon historiallista aineistoa lähteenään käyttävän tutkijan mukaan ongelmana oli aineiston huono saatavuus, säilyminen ja sen vaikea löytäminen. Kolme tutkijaa koki, ettei ongelmia tai esteitä tiedon lähteille pääsyssä varsinaisesti esiintynyt. Vain yksi sosiologian tutkija mainitsi yhteysongelmat esteenä tiedon lähteille pääsyssä. Helsingin yliopiston kirjaston palvelut koettiin suhteellisen hyvinä joidenkin aineistojen huonosta saatavuudesta huolimatta. Osa tutkijoista koki, että aineistot ovat kuitenkin jollain tapaa saatavilla kirjaston kautta, vaikka ulkomailta asti, mutta niiden käsiin saaminen saattoi olla hidasta. Osa tutkijoista taas joutui aineistojen huonon saatavuuden takia ostamaan niitä itse. Yksi tutkija, joka osti paljon kirjoja, koki joskus vaikeana löytää tiettyä aihetta käsittelevää kirjallisuutta Googlen avulla tai Amazonin sivuilta, lähinnä omien kiireidensä vuoksi. Hän koki myös toisinaan ongelmaksi hitauden aineistoon käsiksi pääsemisessä, koska esimerkiksi Amazonin kautta tilattaessa toimituksessa saattoi kestää kahdesta kolmeen viikkoa.

• Verkostoituminen

Erilaisten verkostojen merkitys tutkijoille oli suuri, etenkin oman alan kehityksen seuraamisen, mutta myös aktiivisen tiedonhankinnan kannalta. Keskeisimmiksi verkostoitumisen muodoiksi haastatteluissa nousivat tutkimusryhmät, tutkijoiden omat kollegat ja tuttavat, erilaiset tutkijoiden verkostot sekä konferenssit.

Haastateltavat kokivat omat kollegansa ja keskustelut heidän kanssaan merkittävinä tiedonhankintansa kannalta. Keskustelua kollegoiden kanssa tapahtui kasvokkain oman laitoksen sisällä, erilaisissa tutkijoiden tapaamisissa, ryhmissä, seminaareissa sekä konferensseissa. Keskustelua käytiin paljon myös sähköpostitse, esimerkiksi samaa alaa tutkivien ulkomaisten kollegoiden kanssa.

”Ne on siis tärkeä, erittäin tärkeä [...] Mulla on ollu projekteja, aktiivista projektityöskentelyä, missä me tavataan vähän väliä, niin siellä sitten käydään läpi kirjallisuutta ja kerrotaan, onko löytynyt jotain mielenkiintoista. Et siis henkilökohtainen keskustelu kollegoiden kanssa on hirveen tärkeä.” H1

”Oleellinen kaikin tavoin [...] [V]inkkejä uusista kirjoista ja vanhoistakin, lukemalla kollegoiden omia tekstejä, kuuntelemalla esitelmiä seminaareissa tai muualla ja myös juttelemalla ihmisten kanssa ja kyselemällä mitä sä puuhaat. Ihmiset usein kertoo, et tää olis kiinnostava ja tunneta sitä.

Äärimmäisen tärkeä rooli, nythän se on muuttunut, et voi olla yhteydessä koko ajan suureen osaan ympäri maailmaa, se on valtava muutos, voit heti tsekata, lähettää... et ootko nähnyt tän ja saat vastauksen viiden minuutin päästä.” H2

Yhteiskuntatieteilijät kokivat konferenssit tärkeiksi etenkin oman alansa seuraamisen kannalta. Tutkijoista kaikki paitsi yksi sosiologeista kävivät konferensseissa. Erään sosiologin mukaan konferensseissa käymisen esteenä voi usein olla rahoitus. Tutkija, joka ei käynyt konferensseissa, kävi kuitenkin erilaisissa seminaareissa ja oli mukana oman tutkimusalan erilaisissa verkostoissa. Konferensseissa tavataan ihmisiä, luodaan uusia suhteita ja verkostoidutaan. Tutkijat törmäävät keskusteluihin, joita eivät muuten kuulisi. Konferensseilla on tutkijoille merkitystä myös aktiivisen tiedonhankinnan kannalta.

”Et konferenssit, enemmän niissä on tärkeitä ne henkilökohtaisten suhteiden luominen, mutta ne esitykset on harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta... [N]iistä ei saa irti paljoakaan. Kun esitykset on lyhkäsiä, tulee liukuhihnalta ja ihmiset ei edes välitä kauheesti keskustella, niillä muutama kysymys voi olla, mutta välillä tuntuu, että ne on tyhjän kanssa, mutta se kuuluu järjestelmään, niin pitää käydä.” H1

”[L]iittyy aika paljon sellaseen yleiseen: verkostoituminen, ihmisten tapaaminen, tutustuminen, suhteiden solmiminen, löytäminen, auttavat siinä että tietää sitä kenttää ja tietää ketkä toimii ja ovat tärkeitä henkilöitä, seuraa heidän työskentelyään myöhemminkin ja kuulee ja on yhteydessä. Siellä paikalla näinä kahtena päivä ei juuri välttämättä hirveesti tapahdu, mutta ehkä sitten sen seurauksena voi saada paljonkin jotain kiinnostavaa. Paljon uusia papereita, niissä voi olla uusia juttuja. Olennainen osa koko tätä touhua, et olis vaikea kuvitella ilman niitä, olis maailma kovin erilainen, tieteellinen maailma ja tiedonvälitys. Oman alan seuraamista, kuka on kukin meidän alalla, näkee mitä ihmiset puuhailee.” H2

”Ei semmosta konferenssia oikein olekaan, josta ei jotakin, myöskin tiedonhankintavinkkiä saisi. Ja joskus tulee, herää ihan uusia kiinnostuksia, jos kuulee jonkun hyvän esitelmän jostakin aiheesta, et aijaa, tosta mäkin haluisin kuulla lisää ja sit menee kysymään siltä, et mistä tosta vois lukea lisää. Et onks sulla omia julkaistuja juttuja tai mitä sä suosittelet.” H3

• Tiedonhallinta

Oma kokoelma oli merkittävä lähde monelle tutkijalle varsinkin tutkimusprosessin aloittamisen aikana. Kukaan tutkijoista ei systemaattisesti kerännyt ja arkistoinut omaa kokoelmaa.

”Jos on jotakin tärkeempää, niin mä sitten otan siitä paperitulosteen ja niitä mä sitten mapitan tai niin kuin näet, niitä ajelehtii siellä täällä. Tarkoitus on mapittaa ne.” H3

Tutkijoista kaikki paitsi kaksi tohtorikoulutettavaa ostivat kirjoja itse. Haastatelluista kolme sosiologian professoria osti kirjoja eniten.

”Ja sit mä ostan paljon kirjoja. [...] Mä jouduin ostaa valtavan määrän kirjoja, joihin piti tutustua, et mä ylipäättään saatoen aloittaa kirjoittamisen. Et se vei aika paljon aikaa. [...] Amazonin kautta mä tilaan hirveen paljon niitä.” H1

”Kirjojen ostaminen on vähäistä ja aika paljon mitä tulee, niin ne on sitten lahjoituksia kollegoilta, joitakin väitöskirjoja tulee ostettua. [...] Ja sitten divarista tulee ostettua jotakin tällasia klassikkoteoksia ja sitten joskus ulkomailta kun saa halvemmalla.” H5

Kirjoja ostettiin sekä tarvittaessa että vastaisuuden varalle myöhempää käyttöä varten. Kaikkia tutkijoiden tarvitsemia kirjoja ei ollut saatavilla lainkaan Helsingin yliopiston kirjaston kokoelmassa tai ne olivat jatkuvasti lainassa, joten tutkijoiden oli ostettava ne itse. Pääasiassa monografioita aineistonaan käyttävä sosiologian professori kertoi ostavansa paljon kirjoja ja lainaavansa niitä eteenpäin jatko-opiskelijoille ja omille projektitutkijoilleen. Tutkijat kertoivat ostavansa kirjoista lähes kaikki Amazon-verkkokirjakaupasta. Lisäksi he ostivat kirjoja kotimaisista kirjakaupoista, antikvariaateista, konferensseista ja ulkomaan matkoilta. He saivat kirjoja käyttöönsä myös lahjoituksina tuttavilta ja kollegoilta.

5.8 Yhteiskuntatieteilijöiden yhteistoiminnan lajit

Kaikkien tutkimusryhmissä mukana olevien yhteiskuntatieteilijöiden yhteistoiminta muiden tutkijoiden kanssa oli luonteeltaan täydentävää. Tutkijat olivat tutkimusryhmissä kukin vastuussa omasta osastaan tutkimuksesta. Kaksi tutkijaa oli joskus osallistunut tutkimusprojekteihin, joissa yhteistoiminnan luonne oli ollut integroivaa, mutta haastattelujen tekohetkellä integroivaa yhteistoimintaa ei esiintynyt yhdenkään tutkijan projekteissa. Erään sosiologin mukaan sosiologia on tieteenala, jolla ”tyypillisesti vielä tehdään duuni yksin” (H4). Joissakin tutkimusryhmissä tutkimuskirjallisuuden lukemista oli organisoitu siten, ettei kaikkien tarvinnut lukea samoja tiedonlähteitä. Haastatelluilla oli ohjattavinaan jatko-opiskelijoita, ja yhteistoiminta heidän kanssaan sisälsi neuvomista ja mentorointia.

5.9 Tutkimusryhmän merkitys yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa

Neljä haastateltavista yhteiskuntatieteilijöistä, kolme sosiologia ja yksi taloustieteilijä, toimi itse tutkimusryhmän vetäjänä. Lisäksi yksi sosiologian professori ja taloustieteen tohtorikoulutettava olivat jäseninä tutkimusryhmässä. Monilla tutkijoilla oli käynnissä haastattelujen tekohetkellä useita eri tutkimushankkeita, jotka vaihtelivat muutaman tutkijan ryhmistä suurempiin kansainvälisiin tutkimusprojekteihin. Yksi sosiologeista oli mukana kansainvälisessä tutkimushankkeessa, jossa kaikilla tutkijoilla oli samat tutkimuskysymykset ja kukin teki itsenäisesti tutkimusta omassa maassaan. Ryhmän jäsenet tapasivat neljästä viiteen kertaa vuodessa ja keskustelivat keskenään tiedonlähteistä. He myös kirjoittivat yhdessä artikkeleita ja kirjoja.

Osa haastateltavista koki tutkimusryhmään kuulumisen merkittävänä tiedonhankinnan kannalta. Kuten eräs sosiologi sanoi, tutkimusryhmään kuuluminen on voimavara siinä mielessä, että kaikkea ei tarvitse ottaa itse selville ja tutkijalla on käytettävissään silloin ”enemmän kuin vain oma tietonsa” (H4). Joidenkin tutkijoiden mukaan tutkimusryhmään kuulumisella ei sinänsä ollut merkitystä tiedonhankinnan kannalta, koska he tunsivat tutkimusryhmän samaa alaa tutkivat tutkijat jo muutenkin ja olisivat käyneet keskustelua samoista tiedonlähteistä joka tapauksessa. Taloustieteen professorin mukaan tutkimusryhmään kuulumisella ei ollut merkitystä tiedonhankinnalle siinä mielessä, että hän olisi löytänyt samat tiedonlähteet itse joka tapauksessa ilman tutkimusryhmääkin.

”...[S]iellä just keskustellaan uusista kirjoista ja et joku on sanonu jotain kiinnostavaa, niin siitä sitten. Usein se esitellään ja sit keskustellaan.” H1

Tutkimusryhmillä oli merkitystä haastateltujen tutkijoiden tiedonhankinnan kannalta siinä mielessä, että he saivat kollegoiltaan tietoa relevanteista lähteistä ja ryhmissä myös käytiin keskustelua tiedonlähteiden sisällöstä. Tutkijat myös jakoivat muille lähteitä ja saivat itse lähteitä muilta tutkijoilta. Osa tutkijoista oli myös keskustellut tutkimusryhmissään tiedonhankinnan tekniikoista.

5.10 Yhteiskuntatieteilijöiden tiedonjakamisen lajit

Haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusryhmissä esiintyi strategista, ohjaavaa ja sosiaalista tiedonjakamista. Paradigmaattista tiedonjakamista ei esiintynyt yhdessäkään tutkijoiden senhetkisessä tutkimusryhmässä. Strategisesta tiedonjakamisesta oli kyse eräässä sosiologien kansainvälisessä tutkimusryhmässä, jossa tiedonhankinta ja –jakaminen ryhmän jäsenten välillä oli systemaattista. Tutkimusryhmässä myös hyödynnettiin tutkijoiden erilaista osaamista tutkimusryhmän tehokkuuden maksimoimiseksi.

”Pyritään systemaattisesti hankkimaan tietoa tutkimusaiheesta ja välitetään sitä kaikille ryhmän jäsenille ja tavataan kaikki neljästä viiteen kertaan vuodessa. [...] Intensifioi tiedon välitystä automaattisesti.” H2

”Ihmiset on erilaisia, erilaiset kompetenssit ja intressit. Joku tuntee paremmin vaikka metodikirjallisuutta, mitä mä en seuraa aktiivisesti niin paljoa. Ehkä sekin tulee ottaa huomioon, jos joku vaikka keksii uuden nerokkaan tavan analysoida näitä.” H2

Monella haastateltavalla tutkijalla oli omia ohjattavia, kuten graduntekijöitä ja jatko-opiskelijoita. Ohjaajina toimivien tutkijoiden tiedonjakamista voidaan osittain pitää luonteeltaan ohjaavana, koska tiedonjakamista tapahtui molempiin suuntiin, niin ohjattavilta ohjaajille kuin ohjaajilta ohjattavillekin.

”Esimerkiksi puoli vuotta sitten mulla oli sellanen tiedontarve, että mä halusin nimenomaan empiirisiä artikkeleita tosta omasta aiheesta ja sitten ajattelin että nää pojat on varmaan ehtinyt kattoo ja sitten meilasin, että onks teillä antaa kolme-neljä artikkeliotsikkoa. Ja heti paluupostissa tulikin. Että tällä tavalla se skulaa meillä.” H3

Sosiaalinen tiedonjakaminen oli yleisin jakamisen muoto haastateltujen tutkijoiden keskuudessa. Kaikki tutkimusryhmiin kuuluvat tutkijat kertoivat jakavansa kollegoidensa kanssa tietoa sosiaalisessa mielessä ainakin satunnaisesti joko sähköpostitse tai kasvokkain.

Haastateltavien tutkijoiden tutkimusryhmissään jakama tieto kohdistui tietoon relevanteista dokumenteista, itse dokumentteihin, tietoon dokumenttien sisällöstä sekä tietoon dokumenttien tai tiedonlähteiden löytämistekniikoista.

”Ryhmän sisällä keskustellaan lähteistä ja usein kirjoitetaan artikkeleita ja miksei kirjojakin yhdessä niin niistä on pakkokin keskustella että mitä tähän

kuuluu ja mitä otetaan mukaan, onko tämä relevanttia, miten tähän pitää suhtautua jne.” H2

”Me meilataan sen verran säännöllisesti, että usein mä saan tai usein mä lähetän näille lähimmille kollegoille, niin sanotuille ohjattaville... Usein saan tai lähetän, että ootkos kuullu tämmösestä ja tämmösestä kirjasta tai artikkelista.” H3

Taloustieteen professori kertoi jakavansa abstraktilistoja muiden tutkijoiden kanssa. Hän lähetti listoja eteenpäin, jos tiesi jonkin listassa olevan abstraktin liittyvän toisen tutkijan tutkimusaiheeseen. Hän sai myös itse abstraktilistoja muilta taloustieteilijöiltä.

Lähinnä kirjoja lähteinään käyttävä ja niitä paljon itse ostava sosiologian professori kertoi pitävänsä työhuoneessaan kirjastoa, josta lainasi kirjoja ohjattavilleen ja projekti-tutkijoilleen.

”[M]ulla on kirjasto tässä, yksityinen kirjasto. Joo, et oon mä jopa graduntekijöille lainannut, kun ne ei löytänyt sitä kirjaa.” H1

”Jonkun verran, muutamaa kirjaa oon lainannu. Mutta siinä on just se, kun mä alan lukee, niin mulla on kynä kädessä. Niin mä sitten vaikka ostan sen, mut on niitä joitakin kirjoja, joita mä oon heiltä lainannu ja jos se tuntuu kiinnostavalta niin mä ostan sen itsekin. Et kyllä se laina on enemmän täältä sinne päin kun sieltä tänne päin.” H1

Kansainvälisessä sosiologien tutkimusryhmässä mukana oleva haastateltava kertoi, että ryhmässä käydään keskustelua myös tiedonhankinnan taktiikoista liittyen esimerkiksi eri maissa julkaistuun vertailtavaan tilastotietoon. Myös taloustieteen professorin mukaan tutkimusryhmissä käydään keskustelua yleisellä tasolla tiedonhankinnan taktiikoista. Opiskelijat ovat kysyneet häneltä neuvoja liittyen tiedonhankintaan yleisellä tasolla sekä esimerkiksi lähteiden löytämiseen kirjastosta. Hän oli myös kertonut Google Scholarista aloitteleville jatko-opiskelijoille, joille tämä hakukone ei vielä ollut tuttu.

Haastatellut tutkijat olivat tiedonjakajina lähinnä keskinkertaisesti tai satunnaisesti jakavia. Sosiologian professoria, joka kuului suureen kansainväliseen tutkimusryhmään, voidaan jopa pitää superjakajana, koska kyseisessä ryhmässä tiedonjakaminen oli otettu tietoiseksi strategiaksi ryhmän työskentelytehokkuuden parantamiseksi ja ryhmässä jaettiin kaikentyyppistä tietoa. Keskinkertaisesti tietoa jakavat jakoivat keskenään kaikenlaista tietoa: tietoa relevanteista lähteistä, itse lähteitä, tietoa lähteiden sisällöstä sekä tietoa tiedonhankinnan tekniikoista. Heidän tutkimushankkeensa olivat

väliaikaisia, mutta tutkimuksen kohde tai tutkimusongelmat olivat yhteisiä muiden tutkijoiden kanssa. Satunnaisesti tietoa jakaville tutkijoille tiedonjakaminen ei ollut yhtä merkityksellistä kuin keskinkertaisesti jakaville. Heillä oli omat mielenkiinnon kohteensa ja tutkimusaiheensa. Satunnaista tiedonjakamista tapahtui sekä haastateltujen, ohjaajina toimivien tutkijoiden ja heidän ohjattaviensa että haastateltujen, ohjattavina toimivien tohtorikoulutettavien ja heidän ohjaajiensa välillä.

Haastateltujen joukossa ei ollut lainkaan tutkijoita, jotka eivät jakaneet tietoa muiden kanssa. Myös tutkimusryhmään kuulumattomat, itsenäisesti työskentelevät tutkijat jakoivat tietoa kollegoidensa kanssa tai erilaisten verkostojen kautta. Tiedon ei-jakaminen oli kuitenkin ilmiönä tuttu kaikille haastatelluille. Moni totesi, että tiedon ei-jakamista ei ollut esiintynyt omalla laitoksella tai omien kollegoiden kesken, mutta he olivat kuitenkin tietoisia tapauksista, joissa tutkimukseen liittyvää tietoa oli pimitetty. Monet tutkijat kokivat, että ei-jakaminen ei ole ominaista nimenomaan yhteiskuntatieteille, vaan liittyy enemmän muihin tieteenaloihin. Syiksi ei-jakamiselle eräs sosiologi mainitsi esimerkiksi pelokkuuden, epävarmuuden sekä ilmapiirin, joka ruokkii kilpailua.

”Mä luulen, että ihan nyt jos luetaan tällasta akateemista kampuskirjallisuutta, [...] että se on niin kuin olemassa sellanen mahdollisuus, että tietoa pimitetään, mutta mä luulen, että se esiintyy enemmän tuolla eksaktien tieteiden puolella. [...] [T]äällä meillä humanistis-yhteiskuntatieteissä, yksittäinen tiedonpalanen, se on arvokas vaan siinä asiayhteydessään, missä se esiintyy, eikä niinkään muualla. En mä usko että se meillä, täällä olis oikein niinkun vakavassa mielessä mahdollistakaan.” H3

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani tarkastelin yhteiskuntatieteellisillä aloilla työskentelevien tutkijoiden informaatiokäyttäytymistä. Tarkoitukseni oli selvittää, millä tavoin yhteiskuntatieteilijät hankkivat tietoa tutkimustyössään. Tutkielmani keskiössä olivat lisäksi tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt. Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla, joihin osallistui kuusi sosiologian ja kaksi taloustieteen tutkijaa Helsingin yliopistosta.

Tutkielmani ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, miten yhteiskuntatieteilijät hankkivat tietoa tutkimustyötään varten. Tähän liittyen tarkastelin, minkälaisia tiedontarpeita tutkijoilla on sekä mitä lähteitä ja kanavia he hyödyntävät tiedonhankinnassaan. Lisäksi pyrin selvittämään, millä tavoin tutkijat seuraavat oman alansa kehitystä ja alalla julkaistavaa tutkimuskirjallisuutta.

Tutkimukseni tulokset yhteiskuntatieteilijöille tyypillisistä tiedonlähteistä olivat yhteneväisiä aikaisempien tutkimusten kanssa (esim. Robb & Janes 2003; Merimaa 2012). Haastatellut taloustieteilijät käyttivät lähteenään pääasiassa elektronisessa muodossa olevia tieteellisiä aikakauslehtiartikkeleita. Myös sosiologeille tieteelliset aikakauslehtiartikkelit olivat tärkein lähde, mutta niiden rinnalla käytettiin myös monografioita. Osalle sosiologeista monografiat olivat tärkein tiedonlähdetyyppi. Haastateltujen sosiologien käyttämien tiedonlähteiden tyyppi määräytyi pitkälti käsillä olevan tutkimuksen luonteen mukaan.

Yksi tutkimukseni ennako-oletuksista oli, että internetin hakukoneet kuten Google ja Google Scholar ovat tulleet tiedonhaussa perinteisten tiedonhankintakanavien, kuten kirjaston ja sen tietokantojen, rinnalle. Tutkimuksen tulosten perusteella voi todeta, että tämä oletus piti paikkansa. Tosin verkkoympäristössä tapahtuvassa tiedonhaussa esiintyi paljon vaihtelua tutkijoiden kesken. Selkeitä eroja näkyi etenkin tieteenalakohtaisesti sosiologien ja taloustieteilijöiden välillä. Kaikki tutkijat käyttivät Googlea tiedonhankinnassaan ainakin jollakin tavalla. Sitä hyödynnettiin esimerkiksi yksittäisten tietojen hakemiseen sekä uuden tutkimusaiheen kartoittamiseen. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa Google, Google Scholar ja muut internetin hakukoneet ovat osoittautuneet yhdeksi yhteiskuntatieteilijöiden tärkeimmistä tiedonhakukanavista (Merimaa 2012). Taloustieteilijöille Google Scholar oli tärkein tiedonhaun kanava. He

tekivät tiedonhakunsa pääasiallisesti juuri Google Scholarin kautta. Sosiologeille Google Scholar ei taas ollut yhtä merkittävä kanava tiedonhaussa, sillä vain osa heistä oli hyödyntänyt sitä tutkimustyössään, eikä se ollut yhdellekään sosiologeista tärkein kanava tiedonhaussa. Taloustieteilijät käyttivät Helsingin yliopiston kirjaston Nelli-portaalia vain harvoin. Sosiologit käyttivät tiedonhaussa Nelli-portaalia enemmän, ja osalle heistä se oli ensisijainen tiedonhaun kanava. Monet tutkijat kokivat Nelli-portaalin hankalaksi käyttää. Tämä koski myös niitä tutkijoita, jotka hakivat aineistoa pääasiallisesti sen kautta. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu tutkijoiden kokevan Nelli-portaalin monimutkaisena, kun taas Google Scholar on kerännyt tutkijoilta kehuja yksinkertaisuudestaan (Merimaa 2012).

Taloustieteilijät kokivat Helsingin yliopiston kirjaston palvelut etäisinä, eivätkä juurikaan käyneet kirjastossa. Sosiologit kokivat kirjastopalvelut itselleen läheisimpinä ja hyödyllisimpinä kuin taloustieteilijät. Heidän mielestään kirjaston kokoelma ei kuitenkaan kattanut heidän tarpeitaan. Kirjastopalveluista puhuttaessa on tosin muistettava, että kirjastossa käymisen sekä painetun aineiston lukemisen tai lainaamisen ohella myös kirjaston lisensoimat e-aineistot ovat yksi palvelu, jota tutkijat käyttävät. Vaikka tutkijat eivät hakisikaan e-aineistoja Helsingin yliopiston kirjaston Nelli-portaalin kautta, ovat samat aineistot heidän käytössään yliopiston verkossa maksutta myös Google Scholarilla haettuna. Osa paljon monografioita lähteenään käyttävistä sosiologeista osti kirjoja itse sen sijaan, että olisi hankkinut niitä kirjaston kautta. Sosiologit ostivat kirjoja eniten verkkokirjakaupoista, erityisesti Amazonista. He hyödynsivät Amazon-verkkokirjakaupan sivustoa sekä aktiivisessa tiedonhankinnassa että oman tutkimusalan uusin julkaisujen seuraamisessa.

Käytin tutkimuksessani teoreettisena viitekehyksenä Mehon ja Tibbon (2003) mallin sisältämiä yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymistä kuvaavia piirteitä, joita ovat aloittaminen, ketjuttaminen, selailu, tiedon lähteille pääsy, erotteleminen, seuranta, tiedon uuttaminen, todentaminen, verkostoituminen sekä tiedonhallinta. Kaikki Mehon ja Tibbon mallin piirteet olivat tunnistettavissa haastateltujen sosiologien ja taloustieteilijöiden tiedonhankintakäyttäytymisessä. Tutkimuksen tulokset tiedonhankintakäyttäytymisen piirteiden osalta olivat pitkälti yhteneväisiä Mehon ja Tibbon tutkimuksen kanssa, toki joitakin erojakin löytyi. Mielestäni Mehon ja Tibbon mallin piirteiden avulla on mahdollista kuvata tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä ja tunnistaa heidän käyttämiään tiedonlähteitä ja tiedonhankinnan kanavia. Vaikka piirteet

olivat tunnistettavissa, niiden väliset suhteet kuitenkin vaihtelivat tutkijoiden kesken. Myös Lindström (2003) totesi tutkimuksessaan, että piirteiden keskinäisten suhteiden havaitseminen on monimutkaisempaa kuin itse piirteiden tunnistaminen.

Tutkimusprosessin aloittamisvaiheessa uuteen aihepiiriin tai tutkimusaiheeseen tutustuesssa tutkijat käyttivät menetelminä viitteiden ketjuttamista sekä tiedonhakuja Googlella tai eri tietokannoissa. Kuten myös Mehon ja Tibbon (2003) tutkimuksessa, moni tutkija lähti liikkeelle omasta kokoelmastaan. Lisäksi varttuneemmilla tutkijoilla oli ajan myötä karttunutta tietoa, joka auttoi liikkeelle pääsemisessä. Taloustieteilijät löysivät aloittamisvaiheessa uusia lähteitä myös taloustieteen omilta postituslistoilta. Toisin kuin erityisesti Ellisin (1989) sekä Mehon ja Tibbon (2003) tutkimuksissa, henkilölähteet eivät olleet haastatelluille tutkijoille yhtä merkittävä tapa lähteä liikkeelle uuden tutkimusaiheen parissa. Lähdeviitteiden ketjuttaminen oli haastatelluille tutkijoille yksi tärkeimmistä tiedonhankinnan menetelmistä, ja sitä hyödynsivät kaikki tutkijat. Tämä tulos on yhteneväinen myös aikaisemman tutkimuksen (esim. Ellis 1989; Meho & Tibbo 2003) kanssa. Lähes kaikki haastatellut yhteiskuntatieteilijät käyttivät myös selailua menetelmänään tiedonhankinnassa. Selailu kohdistui muun muassa lehtien ja kirjojen sisällysluetteloihin internetissä sekä taloustieteilijöiden osalta sisällysluetteloihin ja abstrakteihin alan omilla postituslistoilla.

Tutkijat erottelivat löytäänsä aineistoa ensisijaisesti sen aiheen ja sisällön mukaan. Monille varttuneemmille tutkijoille oli kehittynyt vuosien varrella tuntuma siitä, mitkä lähteet voisivat olla relevantteja. Myös Ellis (1989) mainitsee tämänkaltaisen hiljaisen tiedon hyödyntämisen erottelemisen yhteydessä. Erottelemisen ja tiedon uuttamisen piirteiden tunnistaminen toisistaan osoittautui haasteelliseksi. Käydessään läpi lähteitä ja erotellessaan relevantteja lähteitä muista lähteistä, tutkijat väistämättä samalla myös lukevat ja käsittelevät näitä lähteitä. Myös Lindström (2003) totesi tutkimuksessaan, että tiedon uuttamisen irrottaminen erottelemisesta ei ole järkevää, sillä lähteen priorisointi merkitsee todennäköisesti myös samaisen lähteen käsittelyä.

Oman alan kehityksen ja uuden tutkimuskirjallisuuden seuraamisessa konferenssit olivat haastatelluille tutkijoille tärkeä kanava, sosiologeille jopa merkittävin. Taloustieteilijöille taas oman alan postituslistat olivat tärkein seurannan kanava. Myös tutkijoiden verkostoilla, kollegoilla ja tuttavilla oli suuri merkitys kaikille tutkijoille oman alan kehityksen seuraamisen kannalta. Haastatellut tutkijat eivät kokeneet tiedon

paikkansapitävyyden arviointia ongelmana tutkimustyönsä kannalta. He käyttivät lähinnä tieteellisen vertaisarvioinnin prosessin läpikäyneitä tiedonlähteitä ja luottivat myös omaan arviointikykyynsä paikkansapitävyyden arvioinnissa.

Tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä tiedon lähteille pääsy ei osoittautunut haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa yhtä merkittäväksi kuin Mehon ja Tibbon (2003) tutkimuksessa. Meho ja Tibbo nostivat tiedon lähteille pääsyn yhdeksi merkittävimmistä tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä, mutta heidän tutkimuksessaan tämä piirre korostui tutkijoiden erityisen tutkimusaiheen vuoksi. Tutkimukseni mukana olleet yhteiskuntatieteilijät eivät olleet kokeneet tiedon lähteille pääsyssä suuria esteitä tai ongelmia. Mikäli ongelmia esiintyi, ne liittyivät aineistojen huonoon saatavuuteen, informaatiotulvaan sekä aineistojen maksullisuuteen. Myöskään tiedonhallinnan piirre ei osoittautunut merkittäväksi haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden tiedonhankinnassa. Kukaan heistä ei systemaattisesti kerännyt tai arkistoinut omaa kokoelmaa. Oman kokoelman merkitys oli kuitenkin suuri paljon monografioita lähteenään käyttäville sosiologeille, jotka ostivat itse paljon kirjoja tutkimustyötään varten.

Tiedonhankintakäyttäytymisen piirteistä verkostoituminen osoittautui merkittäväksi haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa. Verkostot olivat tärkeitä niin oman alan kehityksen seuraamisen kuin myös aktiivisen tiedonhankinnan kannalta. Taljan (2002) mukaan tutkijoiden sosiaaliset verkostot vaikuttavat heidän tiedonhankintastrategioidensa valintaan, ja ovat ennen kaikkea se paikka, jossa tietoa hankitaan, tulkitaan, käytetään ja luodaan. Myös Meho ja Tibbo (2003) sekä Foster (2004) korostivat tutkimuksissaan verkostojen merkitystä tutkijoiden tiedonhankinnassa. Keskeisimpiä verkostoitumisen muotoja haastatelluille yhteiskuntatieteilijöille olivat tutkimusryhmät, tutkijoiden omat kollegat ja tuttavat, erilaiset tutkijoiden verkostot sekä konferenssit.

Tutkimukseni hypoteesina oli, että tutkijat turvautuvat tiedonhankinnassaan omiin verkostoihinsa ja kollegoihinsa, ja että tietoa tiedonlähteistä, niiden sisällöstä sekä itse tiedonlähteitä jaetaan kollegoiden kesken verkostojen sisällä, esimerkiksi tutkimusryhmissä. Oletuksena oli myös, että verkostot ja tutkimusryhmät voivat osittain korvata tutkijoille perinteisiä tiedonhankinnan kanavia, kuten kirjastoa. Empiirinen tutkimus vahvisti hypoteesin siinä mielessä, että tutkijat todella jakavat tietoa tiedonlähteistä,

niiden sisällöistä sekä itse lähteitä erilaisissa verkostoissaan, kuten tutkimusryhmissä. Haastatteluaineiston perusteella ei kuitenkaan voi todeta, että verkostot tai tutkimusryhmät korvaisivat tutkijoille perinteisiä tiedonhankinnan kanavia, kuten kirjastoa. Tosin tästäkin löytyi esimerkkejä, kuten eräs professori, joka kertoi pitävänsä työhuoneessaan kirjastoa, josta lainasi kirjoja ohjattavilleen ja projektitutkijoilleen. On kuitenkin oletettavaa, että suurin osa tutkijoiden käyttämisestä e-aineistoista on saatu käyttöön yliopiston kirjaston lisensoinnin kautta.

Tutkielmani toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrin selvittämään, minkälaisia yhteistoiminnallisia informaatiokäytäntöjä yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusryhmissä esiintyi. Tähän liittyen tarkastelin, mitä merkitystä tutkimusryhmään kuulumisella on tiedonhankinnan kannalta, minkälaista on yhteistoiminnallinen tiedonhankinta tutkimusryhmissä, minkälaista tutkijoiden tiedonjakaminen on, missä määrin tutkijat osallistuvat tiedonjakamiseen sekä millaista tietoa tutkimusryhmissä jaetaan.

Haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden yhteistoiminta tutkimusryhmissä oli luonteeltaan täydentävää, sillä tutkijat olivat tutkimusryhmissä kukin vastuussa omasta osastaan tutkimuksesta. Tutkijoiden yhteistoiminnallinen tiedonhankintakäyttäytyminen tutkimusryhmissä oli käytännössä lähdevinkkien antamista ja saamista, keskustelua lähteistä, itse lähteiden jakamista ja osalla myös keskustelua tiedonhankinnan tekniikoista. Osa yhteiskuntatieteilijöistä piti tutkimusryhmään kuulumista merkittävänä oman tiedonhankintansa kannalta. Osa tutkijoista taas koki, että tutkimusryhmään kuuluminen ei sinänsä ollut merkityksellistä tiedonhankinnan kannalta. Osalle tutkijoista vuosien varrella kehittyneet verkostot samaa alaa tutkivien kollegoiden kanssa olivat tutkimusryhmiä merkittävimpiä tiedonhankinnan kannalta. Nämä tutkijat olisivat käyneet keskustelua lähteistä ja jakaneet niitä keskenään samaan tutkimusryhmään kuuluvien kollegoiden kanssa joka tapauksessa ilman tutkimusryhmän olemassaoloakin.

Talja (2002) on todennut, että tutkimusryhmän merkitys tiedonhankinnassa on suurempi tiiviisti yhteen liittyneissä ryhmissä kuin löyhemmin yhteen liittyneissä ryhmissä. Myös Poteri (2007) havaitsi tutkimuksessaan, että löyhästi yhteen liittyneen tutkimusryhmän tutkijat olivat melko itsenäisiä tiedonhankinnassaan. Taljan et al. (2007) mukaan yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusryhmät ja –projektit ovat tyypillisesti enemmän löyhästi kuin tiiviisti yhteen liittyneitä. Haastateltujen yhteiskuntatieteilijöiden tutkimusryhmien

voi sanoa suureksi osaksi olleen juuri löyhästi yhteen liittyneitä, mikä saattaa osaksi selittää tutkimusryhmän vähäistä merkitystä tiedonhankinnassa osalle tutkijoista.

Tutkimusryhmissä esiintyi strategista, ohjaavaa ja sosiaalista tiedonjakamista, joista sosiaalista tiedonjakamista esiintyi eniten. Tutkimusryhmissä tapahtuva tiedonjakaminen on Taljan (2002) mukaan useimmiten luonteeltaan nimenomaan sosiaalista. Haastatellut yhteiskuntatieteilijät olivat tiedonjakajina lähinnä keskinkertaisesti tai satunnaisesti jakavia. Yhden sosiologian tutkijan osalta voidaan puhua jopa superjakamisesta, koska hänen tutkimusryhmässään tiedonjakaminen oli otettu tietoiseksi strategiaksi ryhmän tehokkuuden parantamiseksi ja ryhmässä myös jaettiin kaiken tyyppistä tietoa. Tutkijat olivat mukana erilaisissa tutkimushankkeissa, jotka vaihtelivat muutaman tutkijan ryhmistä suurempiin kansainvälisiin tutkimusprojekteihin. Tiedonjakamisen kulttuuri on kussakin tutkimusryhmässä ja –projektissa erilainen. Myös Talja (2002) toteaa, että yksittäiset tutkijat voivat samanaikaisesti osallistua erityyppiseen ja –tasoiseen tiedonjakamiseen. Kaikki haastatellut tutkijat, myös tutkimusryhmiin kuulumattomat, itsenäisesti työskentelevät tutkijat, jakoivat tietoa kollegoidensa kanssa tai erilaisten verkostojen kautta. Tiedon ei-jakaminen oli ilmiönä tuttu kaikille haastatelluille tutkijoille, mutta sitä ei ollut tapahtunut omalla laitoksella tai omien kollegoiden kesken. Tutkijat kokivat, että ei-jakaminen ei ole tyypillistä yhteiskuntatieteille.

Tutkimuksessa haastateltavien määrä jäi suunniteltua alhaisemmaksi, mikä saattaa vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Kuitenkin jo näin pienen otoksen perusteella selkeitä eroja tarkastelun kohteina olleiden kahden tieteenalan välillä oli nähtävissä. Kenties suurempi otos olisi tuonut vielä tarkkuutta ja varmuutta tutkimuksen tuloksiin. Gradunteko-prosessini oli ajallisesti melko pitkä, sillä aloitin tutkielman tekemisen jo vuonna 2010. Tutkielmanteko oli pitkiä aikoja tauolla, ja kirjoitustyön jatkaminen pitkän tauon jälkeen oli haasteellista, mikä on varmasti osaltaan vaikuttanut lopputulokseen. Myös haastattelut on tehty jo vuosina 2010-2011, joten moni asia haastateltujen tutkijoiden informaatiokäyttäytymiseen liittyen on voinut jo muuttua. Tutkimuksen tarkoituksena oli ennen kaikkea saada tutkijoiden oma ääni kuuluviin ja saada tietoa heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan tiedonhankintaan ja –jakamiseen liittyen. Mielestäni tutkimus oli tässä mielessä onnistunut, sillä tutkijat kertoivat vapaasti ajatuksiaan ja kuvasivat kiinnostavasti kukin omia yksilöllisiä tiedonhankintatapojaan. Haastateltujen

tutkijoiden kokemuksia ei voi kuitenkaan yleistää kaikkien samojen tieteenalojen tutkijoiden tiedonhankintakäyttäytymiseen.

Tutkimuksen tulosten perusteella on selkeästi havaittavissa, että tutkijoiden yhteistoiminnallisuus, yhteisöllisyys ja sosiaaliset verkostot ovat merkittäviä tarkasteltaessa heidän informaatiokäyttäytymistään. Tutkijoiden informaatiokäyttäytymisen tutkimuksessa tulisikin jatkossa kiinnittää huomiota tutkijoiden sosiaalisiin verkostoihin, kuten tutkimusryhmiin, ja niissä esiintyviin yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin. Tutkijoiden yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt on informaatiotutkimuksen piirissä suhteellisen uusi aihe, eikä tutkimusta aiheesta ole tehty vielä paljoa. Aihetta tulisikin tutkia lisää erilaisten menetelmien, kuten havainnoinnin, avulla. Laadullisten tutkimusten lisäksi tarvittaisiin myös kyselytutkimuksena tehtyä määrällistä tutkimusta. Myös eri tieteenalat ja niiden vaikutus tutkijoiden yhteistoiminnallisiin informaatiokäytäntöihin saattaisi olla kiinnostava aihe jatkotutkimukselle.

LÄHTEET

- Belkin, N. J. (1978). Information concepts for information science. *Journal of Documentation* 34(1), 55-85.
- Bronstein, J. (2007). The role of the research phase in information seeking behaviour of Jewish studies scholars: A modification of Ellis's behavioural characteristics. *Information Research* 12(3). Luettu 22.02.2015 osoitteesta <http://www.informationr.net/ir/12-3/paper318.html>.
- Case, D. (Ed.) (2012). *Looking for information: A survey of research on information seeking, needs, and behavior* (3rd ed.). Bingley: Emerald Group Publishing.
- Choo, C. W. (2006). *The knowing organization: How organizations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions*. New York, NY: Oxford University Press.
- Crane, D. (1972). *Invisible Colleges: Diffusion of Knowledge in Scientific communication*. Chigaco, IL: University of Chigaco Press.
- Dervin, B. (1992). From the mind's eye of the user: the sense-making qualitative-quantative methodology. In Glazier, J. D. & Powell, R. R. (Eds.) *Qualitative research in information management*. Englewood, CO: Libraries Unlimited, 61-84.
- Ellis, D. (1989). A behavioral approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation* 45(3), 171-212.
- Ellis, D.; Cox, D. & Hall, K. (1993). A comparison of the information seeking patterns of researchers in the physical and social sciences. *Journal of Documentation* 49(4), 356-369.
- Erdelez, S. (1997). Information encountering: A conceptual framework for accidental information discovery. In Vakkari, P.; Savolainen, R. & Dervin, B. (Eds.) *Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August, 1996, Tampere, Finland*. London: Taylor Graham.

- Erdelez, S. (1999). Information encountering: It's more than just bumping into information. *Bulletin of the American Society for Information Science* 25(3). Luettu 22.02.2015 osoitteesta <http://www.asis.org/Bulletin/Feb-99/erdelez.html>.
- Evans, J. A. (2008). Electronic publication and the narrowing of science and scholarship. *Science* 321(5887), 395-399.
- Fidel, R.; Pejtersen, A. M.; Cleal, B. & Bruce, H. (2004). A multidimensional approach to the study of human-information interaction: A case study of collaborative information retrieval. *Journal of the American Society of Information Science and Technology* 55(11), 939-953.
- Folster, M. B. (1989). A study of the use of information sources by social science researchers. *Journal of Academic Librarianship* 15(1), 7-11.
- Foster, A. (2004). A non-linear model of information-seeking behavior. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 55(3), 228-237.
- Foster, A. & Ford, N. (2003). Serendipity and information seeking: An empirical study. *Journal of Documentation* 59(3), 321-340.
- Gould, C. C. & Handler, M. (1989). *Information needs in the social sciences: An assessment*. Mountain View, CA: Research Libraries Group.
- Haasio, A. & Savolainen, R. (2004). *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Hansen, P. & Järvelin, K. (2005). Collaborative information retrieval in an information-intensive domain. *Information Processing & Management* 41(5), 1101-1119.
- Hara, N.; Solomon, P.; Kim, S.-L. & Sonnenwald, D. H. (2003). An emerging view of scientific collaboration and factors that impact collaboration. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 54(10), 952-965.
- Helsingin yliopisto (2014a). Maamme johtava ekonomistien kouluttaja. Luettu 17.10.2014 osoitteesta <http://www.helsinki.fi/valtiotieteellinen/taloustiede/opiskelijaksi/index.html>.

Helsingin yliopisto (2014b). Mitä sosiologia on? Luettu 17.10.2014 osoitteesta <http://www.helsinki.fi/sosiologia/tietoa/>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2010). Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hunter, L. & Leahey, E. (2008). Collaborative research in sociology: Trends and contributing factors. *The American Sociologist* 39(4), 290-306.

Järvelin, K. & Wilson, T. D. (2003). On conceptual models for information seeking and retrieval research. *Information Research* 9(1). Luettu 04.10.2014 osoitteesta <http://www.informationr.net/ir/9-1/paper163.html>.

Karunakaran, A.; Reddy, M. C. & Spence, P. R. (2013). Toward a model of collaborative information behavior in organizations. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 64(12), 2437-2451.

Kyvik, S. (1991). Productivity in academia: Scientific publishing at Norwegian universities. Oslo: Universitetsforlaget.

Lave, J. & Wenger, E. (1991). Situated learning: Legitimate peripheral participation. New York, NY: Cambridge University Press.

Lindström, P. (2003). Tiedonhankinta Suomen Pankin tutkimus- ja selvitystyössä. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Informaatiotutkimuksen pro gradu -tutkielma.

Makri, S.; Blandford, A. & Cox, A. L. (2007). Investigating the information-seeking behaviour of academic lawyers: From Ellis's model to design. *Information Processing and Management* 44(2), 613-634.

Marchionini, G. (1995). Information seeking in electronic environments. New York, NY: Cambridge University Press.

Meho, L. I. & Tibbo, H. R. (2003). Modelling the information-seeking behaviour of social scientists: Ellis's study revisited. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 54(6), 570-587.

Menzel, H. (1959). Planned and unplanned scientific communication. In Proceedings of the International Conference on Scientific Information. Washington, DC: National Academy of Sciences–National Research Council, 199-243.

Merimaa, M. (2012). Tieto tutkijan työpöydälle: Raportti elektronisten aineistojen käytöstä tutkimustyössä. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja, 79. Raportit ja selvitykset. Luettu 22.09.2014 osoitteesta http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74722/Tieto_tutkijan_%20tyopoydalle_2012.pdf?sequence=4.

Neale, D. C.; Carroll, J. M. & Rosson, M. B. (2004). Evaluating computer-supported cooperative work: Models and frameworks. In Proceedings of the 2004 ACM conference on computer supported cooperative work, CSCW'04. New York, NY: ACM Press, 112-121.

Palmer, C. L. (1999). Structures and strategies of interdisciplinary science. Journal of the American Society for Information Science 50(3), 242-253.

Palmer, C. L. (2001). Work at the boundaries of science: Information and the interdisciplinary research process. Dordrecht: Kluwer.

Palmer, C. L.; Tefteau, L. C. & Pirmann, C. M. (2009). Scholarly information practices in the online environment: Themes from the literature and implications for library service development. Report commissioned by OCLC Research. Luettu 12.10.2010 osoitteesta www.oclc.org/programs/publications/reports/2009-02.pdf.

Parker, E. W. & Paisley, W. J. (1967). Scientific information exchange at an interdisciplinary behavioral science convention. Stanford, CA: Stanford Institute for Communication Research.

Paul, S. A. & Reddy, M. (2010). Understanding together: Sensemaking in collaborative information seeking. In Proceedings of the 2010 ACM conference on computer supported cooperative work, CSCW'10. New York, NY: ACM Press, 321-330.

Poteri, E. (2007). Collaborative information behaviour: A case study of two research groups. Åbo Akademi University. Digital Communication. Licentiate thesis in digital communication.

Prekop, P. (2002). A qualitative study of collaborative information seeking. *Journal of Documentation* 58(5), 533-547.

Puuska, H.-M. & Miettinen, M. (2008). Julkaisukäytännöt eri tieteenaloilla. Opetusministeriön julkaisuja 2008:33. Helsinki: Opetusministeriö. Luettu 19.11.2010 osoitteesta <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm33.pdf?lang=fi>.

Reijonen, I. (2005). Monitieteisen tutkimusryhmän tiedonhankinnan erityispiirteet: Kollaborointi, tietämyksen integrointi ja tiedonhankintastrategiat. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Informaatiotutkimuksen pro gradu –tutkielma.

Robb, M. & Janes, M. (2003). Research on the research support needs of social scientists. In *World Library and Information Congress: 69th IFLA General Conference and Council, 1-9 August 2003, Berlin*. Luettu 19.11.2010 osoitteesta http://archive.ifla.org/IV/ifla69/papers/083e-Robb_Janes.pdf.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 15.12.2014 osoitteesta <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.

Salminen, K. (2008). Hoitotieteellisen tutkimusryhmän yhteistoiminnalliset informaatiokäytännöt. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Informaatiotutkimuksen pro gradu –tutkielma.

Savolainen, R. (2007). Information behavior and information practice: reviewing the ”umbrella concepts” of information-seeking studies. *The Library Quarterly* 77(2), 109-132.

Savolainen, R. (2010). Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Serola, S. (Toim.) *Ote informaatiosta: Johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan*. Helsinki: BTJ Finland, 75-111.

Sonnenwald, D. (1995). Contested collaboration: A descriptive model of intergroup communication in information system design. *Information Processing & Management* 31(6), 859-877.

- Sonnenwald, D. H. (2007). Scientific collaboration. *Annual Review of Information Science and Technology* 41(1), 643-681.
- Talja, S. (2002). Information sharing in academic communities: Types and levels of collaboration in information seeking and use. *New Review of Information Behavior Research: Studies of information seeking in context* 3(1), 143-159.
- Talja, S. & Hansen, P. (2006). Information sharing. In Spink, A. & Cole, C. (Eds.) *New Directions in Human Information Behavior*. Dordrecht: Springer, 113-134.
- Talja, S.; Vakkari, P.; Fry, J. & Wouters, P. (2007). Impact of research cultures on the use of digital library resources. *Journal of the American Society for Information Science & Technology* 58(11), 1674-1685.
- Taylor, R. S. (1968). Question-negotiation and information seeking in libraries. *College & Research Libraries* 29(3), 178-194.
- Tenopir, C. (2003). Use and users of electronic library resources: An overview and analysis of recent research studies. Washington, DC: Council on Library and Information Resources. Luettu 19.11.2010 osoitteesta <http://www.clir.org/pubs/reports/pub120/pub120.pdf>.
- Tenopir, C.; King, D. W.; Edwards, S. & Wu, L. (2009). Electronic journals and changes in scholarly article seeking and reading patterns. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives* 61(1), 5-32.
- Thivant, E. (2005). Information seeking and use behaviour of economists and business analysts. *Information Research* 10(4). Luettu 04.10.2014 osoitteesta <http://www.informationr.net/ir/10-4/paper234.html><http://www.informationr.net/ir/10-4/paper234.html>.
- Tilastokeskus (2014). Tieteenala 2010. Luettu 17.10.2014 osoitteesta <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/tieteenala/001-2010/index.html>.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuominen, K.; Savolainen, R. & Talja, S. (2005). Information literacy as sociotechnical practice. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy* 75(3), 329-345.

Törmä, S. & Vakkari, P. (2004). Discipline, availability of electronic resources and the use of Finnish Electronic Library – FinELib. *Information Research* 1(10). Luettu 19.11.2010 osoitteesta <http://informationr.net/ir/10-1/paper204.html>.

Vakkari, P. (2006). Trends in the use of digital libraries by scientists in 2002-2005: A case study of FinELib. In Grove, A. (Ed.) *Proceedings of the 69th Annual Meeting of the American Society for Information Science and Technology (ASIST)*: Vol. 43. Medford, NJ: Information Today.

Vakkari, P. (2008). Perceived influence of the use of electronic information resources on scholarly work and publication productivity. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 59(4), 602-612.

Wilson, T. D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation* 37(1), 3-15.

Wilson, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation* 55(3), 249-270.

Wilson, T. D. (2000). Human Information Behaviour. *Informing Science* (3)2. Luettu 22.11.2014 osoitteesta <http://www.inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf>.

Wilson, T. D.; Ford, N.; Ellis, D.; Foster, A. & Spink, A. (2002). Information seeking and mediated searching. Part 2. Uncertainty and its correlates. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 53(9), 704-715.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

1. Haastateltava (sukupuoli, ikä)

2. Taustatietoa

- päätyminen sosiologian / kansantaloustieteen tutkijaksi
- koulutus, työnimike, pää-/sivutoimisuus nyt ja jatkossa

3. Tutkimusaihe ja tutkimushistoria

- Tämän hetkinen tutkimus:
 - o Tutkimusaiheesi ja kuinka päädyit siihen?
 - o Kuinka kauan olet työskennellyt aiheen parissa ja kuinka päädyit siihen?

4. Tiedontarpeet, tiedonlähteet ja tiedonhankinta

- o Mitä tiedonhankinta on? Mitä se mielestäsi pitää sisällään?
- **Tiedontarpeet:**
 - o Millaista tietoa tarvitset tyypillisesti tutkimustyössäsi? (tilastotietoa, malleja, tekstejä, aikaisempien tutkimusten tuloksia)
- **Tiedonlähteet:**
 - o Minkälaista lähdemateriaalia etupäässä käytät tutkimuksessasi? (kirjoja, artikkeleita, tieteellisiä/ammattillisia, tilastojulkaisuja, elektronisia lähteitä, muita lähteitä)

Haastateltavia pyydetään ottamaan mukaan kopio viimeisen tutkimuspaperin / artikkelin lähdeluettelosta (tai vaihtoehtoisesti kopio paperin, jonka parissa parhaillaan työskentelee, lähdeluettelosta).

- o Kuinka olet löytänyt kyseisen tutkimuksen lähdeaineiston?
- o Mitkä ovat kyseisen tutkimuksen keskeisimmät lähteet? Kuinka kuvailisit niiden sisältöä (teoreettinen, metodologinen jne.)?
- o Kuinka olet löytänyt työn keskeisimmät lähteet?
- o Missä työn vaiheessa yleensä etsit tietoa?
- **Aloittaminen:**
 - o Kuinka lähdet liikkeelle tiedonhankinnassa aloittaessasi uuden tutkimusaiheen parissa? Mitä kautta lähdet etsimään uuden aihealueen keskeistä kirjallisuutta?
- **Ketjuttaminen:**
 - o Etsitkö lähteitä esimerkiksi kirjojen tai artikkeleiden lähdeluetteloista?

- Millä perusteella valitset mitä viitteitä seuraat (valintakriteereitä esim. artikkelin kirjoittaja, julkaisija, aihe relevanssi)?
- **Selailu:**
 - Etsitkö tietoa selailemalla esimerkiksi lehtien tai kirjojen sisällysluetteloita, kirjaston hyllyjä jne.?
- **Erottleminen / tiedon uuttaminen:**
 - Millä perusteella arvioit löytämiesi lähteiden laatua, hyödyllisyyttä ja käytettävyyttä työsi kannalta?
 - perusteita esim. aihe, artikkelin kirjoittaja, artikkelin julkaissut lehti, kollegan suosittelu jne.
- **Tiedon lähteille pääsy:**
 - Minkälaisia ongelmia tai esteitä olet kohdannut tiedonhankinnassa?
 - esim. vaikeudet aineistojen löytämisessä, ongelmat käsiksi pääsyssä, informaatiotulva
- **Todentaminen:**
 - Kuinka varmistat löytämäsi tiedon paikkansa pitävyyden?
 - Oletko joutunut tietoa hankkiessasi arvioimaan löydetyn tiedon paikkansa pitävyyttä?
 - Luotatko avoimesta verkosta löytämääsi tietoon?
- **Verkostoituminen:**
 - Mikä merkitys kollegoilla ja konferensseilla on tiedonhankintasi kannalta?
 - Oletko mukana jossakin tutkijoiden löyhemmässä tai tiiviimmässä ryhmässä tai verkostossa, joissa käydään keskustelua tutkimuksesta? Missä?
 - esim. postituslistat, muut verkostot, kontaktit, Facebook
 - Mikä merkitys ryhmillä tai verkostoilla on ollut tutkimustyön ja tiedonhankinnan kannalta?
 - Minkälaisista asioista niissä keskustellaan?
- **Tiedonhallinta**
 - Omat kokoelmat
 - kirjat, lehdet, artikkelit, bookmarkit selaimessa
 - Kuinka hankit aineistoa omaan kokoelmaasi? (esim. Amazon)
 - Millä tavoin ylläpidät ja järjestät kokoelmaasi?
- **Monitorointi (oman alan seuraaminen)**
 - Mitä lähteitä ja kanavia käytät oman alasi tutkimuskirjallisuuden ja uusien julkaisujen seuraamiseen? Kuinka usein?
 - tietokantojen tarjoamia seurantajärjestelmiä?

- lehtien sisällysluetteloita sähköpostiin?
- keskusteluryhmät, postituslistat?
- konferenssit, kollegat?
- Muistilista (kysytään ellei ole tullut esiin aikaisemmin haastattelun kuluessa)
 - suulliset lähteet (ihmiset, joita tuntee tai tietää)
 - kirjalliset lähteet
 - monografiat
 - painetut aikakauslehdet
 - sanomalehdet
 - konferenssipaperit
 - elektroniset lähteet
 - elektroniset aikakauslehdet
 - aikakauslehtitietokannat
 - viitetietokannat
 - muut elektroniset lähteet
 - Open Access -julkaisut
 - tutkijoiden www-sivut
 - keskustelufoorumit
 - Google & Google Scholar
 - sähköposti
 - viitteet ja lähdeluettelot
 - kirjaston merkitys
 - tiedonhakupyynnöt kirjastonhoitajille ja informaatikoille
 - hankintaehdotukset
 - kokoelmat
 - kirjaston www-sivut
 - Nelli-portaali
 - tilaisuudet
 - workshopit, seminaarit, koulutukset, kokoukset

Kysymykset tutkimusryhmissä työskenteleville tutkijoille:

5. Tiedonhankinta ryhmässä

- Tutkimusryhmä, jossa on mukana?
- Kuinka päädyit mukaan tähän tutkimusryhmään?
- Oletko ollut mukana muissa tutkimusryhmissä?
- **Täydentävä / integroiva yhteistoiminta:**
 - Missä määrin teet tutkimustasi yksin ja missä määrin muiden ryhmäläisten kanssa?
- Onko tutkimusryhmään kuulumisella ollut merkitystä tiedonhankinnan kannalta?
- Oletko etsinyt aineiston aiheeseesi itse vai etsittekö ryhmässä yhteisesti?

- Onko tutkimuskirjallisuuden etsimistä tai lukemista jotenkin organisoitu ryhmässä?

6. Tiedonjakaminen

- Oletko saanut lähteitä muilta ryhmän jäseniltä? Kuinka paljon?
- **Tiedonjakamisen tyypit:**
 - o Jaoitteko hakuvinkkejä tai itse lähteitä?
 - o Onko keskusteltu tiedonhankinnan tekniikoista, esim. hakutermeistä?
 - o Keskustelitteko lähteiden sisällöstä tai niiden tärkeydestä tutkimuksen kannalta?
 - o Ei-jakaminen: Oletko kohdannut tilanteita, joissa tietoa ei jaeta lainkaan muiden ryhmän jäsenten kesken?
 - Mikä on mielestäsi syynä tähän?

Kysymykset tutkimusryhmien vetäjille:

5. Tiedonhankinta ryhmässä

- Tutkimusryhmä, jota vetää?
- Kuinka vetämäsi tutkimusryhmä on syntynyt?
- Oletko mukana muissa tutkimusryhmissä?
- **Täydentävä / integroiva yhteistoiminta:**
 - o Missä määrin teet tutkimustasi yksin ja missä määrin ryhmän jäsenten kanssa?
- Onko tutkimusryhmällä mielestäsi merkitystä tiedonhankinnan kannalta?
- Kuinka tiedonhankinta ryhmässä tapahtuu? Etsivätkö kaikki itse oman aineistonsa vai onko ryhmässä etsitty tietoa yhdessä?
- Oletko organisoinut tutkimuskirjallisuuden etsimistä tai lukemista ryhmässä jollakin tavalla?

6. Tiedonjakaminen

- Oletko jakanut tiedonlähteitä ryhmän jäsenille? Kuinka paljon?
- Oletko saanut lähteitä ryhmän jäseniltä? Kuinka paljon?
- **Tiedonjakamisen tyypit:**
 - o Onko ryhmässä jaettu hakuvinkkejä tai itse lähteitä?
 - o Onko ryhmässä keskusteltu lähteiden sisällöstä tai niiden tärkeydestä tutkimuksen kannalta?
 - o Ei-jakaminen: Oletko kohdannut tilanteita, joissa tietoa ei jaeta lainkaan ryhmän sisällä? Mikä on mielestäsi syynä tähän?

Kiitos vastauksista!

Onko sinulla jotakin kysyttävää tai kommentoitavaa koskien haastattelua?